

Megjelenik
minden csütörtökön.

Szerkesztőségi szállás:

b.-farkasutoza 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatkak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legelőszörűben pos-
tautalványnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1frt., 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: (H—.) Mi a jelszó? — Központi igazgató-
sunk s még valami IV. Szász Béla. — Az áll. ig. tanács kis gyűlé-
séből. — Tárca: A biblia terjesztő társulatokról, közli Dezső Béla.
— Vidéki élet: A marosi egyházmegyéből, egy öreg pap. — Iro-
dalmi szemle: Mutatvány dr. Kovács Ödön vallás bölcsezetéből
(folytatás és vége) — Külföld: Franciaország, Olaszország,
Spanyolország, Törökország. — Egyházi és iskolai hírek. — Tudásul.
Köröztetések. — A szerkesztő postája.

Mi a jelszó?

Bürkös, 1877. január végén.

(H—I.) Nekem úgy tetszik, hogy a 19-ik század az anyag gyűjtésnek kora; óriási léptekkel halad a felfedezések mezején, ismeretet ismeretre halmoz s az igazság keresésében, tankadni nem tudó erélyt tanusít. Ám — lehet csalódom — de nekem úgy tetszik, hogy az egybegyűjtött gazdag anyag csoportosításában, organikus rendezésében határozottan körvonalazható benső életelv, mindeddig nem nyilatkozik. Jellemző, hogy a lélek munkássága, főként, kifelé irányul, a kül behatások uralma túlnyomó; vizsgálódásainak tárgya az érzékek alá eső jelenségek; magának az embernek is sokkal inkább phisikai, mint értelmi, erkölcsi, egy szóval szellemi természete. A kutató szellem — legalább látszólag — megelégszik, ha a felfedezett tapasztalatokat, ismereteket tudományos rendszerbe önthette, de arra, hogy a lélek önmagába mélyedjen, az emberi természet sajátosságait, valódi szükségleteit tanulmányozza, hogy éber figyelemmel kísérje a lelkesedés, lehangoltság, öröm, bánat benső forrásait, hogy öntudatosan reflektáljon a kül befolyások, vagy a benső élet-folyam következtében felmerült kedély állapotra — korunk nem igen hajlandó vállalkozni. Bámulással s a tisztelet legmagasabb nemével hajlik meg a föld s lakóinak átalakulási processussára irányult kutatások eredményei előtt, készséggel fogadja

el a tudomány azon vivmányát, mely szerint minden szerves lény életét annyira a naptól veszi, hogy mi mindnyájan, a szó szoros értelmében, a nap gyermekeinek nevezhetjük magunkat, nincs kifogása az anyag csere gyönyörű elmélete ellen, habozás nélkül elfogadja azon bebizonyított tényt, hogy az emberi élet sem egyéb folytonos égésnél — és így tovább; de az — legalább nekem — különösnek tetszik, hogy mind ezen korszakot alkotó felfedezések és kimondott igazságok valami benső magasztos átalakulást nem eredményeztek, legalább nem oly feltűnőleg, mint azok alapján várni lehetne; hasztalan keresek egy oly általános vallás erkölcsi elvet, eszményi világnézetet, melynek életképes csiráját ama tudományos felfedezések, ismeretek egyenként és összesen, mint külső burok — környékeznék. Én nem tudom ezt a csirát megmutatni, sem nevéni szólitani, de hogy meg van, hogy az a jövőben fejlődési processusra van utalva, erős meggyőződésem; s bátran merek apellálni az emberi természet nemesebb életnyilatkozataira, vágyaira, törekvéseire, mely nem elégszik meg csupán csak azzal, ha környezetét külső jólét, kényelem berendezésére kiaknáthatja.

Ily álláspontra helyezkedve, az ember könnyen azon eshetőségnek teszi ki magát, hogy ellentétbe jön a kor irányzatával, mely a fősúlyt a gyakorlati életre fektetve, a tudomány vivmányait úgy tekinti, mint a kényelmes megélhetés eszközeit s az ember értéke a szerint emelkedik, csökken, mint azok felfedezésében vagy alkalmazásában kisebb vagy nagyobb készséget tanusít. Ez irányzat, — ha többet nem — annyit minden esetre elárul, hogy a roppant anyag halmoz, egy általános értékű, határozott, morális tartalma világnézlettel, korunkat még nem ajándékozta meg, bizonyosságul annak, hogy mennyire hajlandó az ember ön magát az universumtól függetlenül,

onnan kiszakítva, önállóan tekinteni s mintegy ignorálni azon tudományos kutatások végeredményeit, melyek az ellenkezőre emlékeztetnek. Ellentmondás biz ez, de el kell fogadni úgy, a mint van; a tudomány által felmutatott elvekhez a gyakorlati élet sokszor hűtelen lesz. Lám az exact tudományok, — legalább egy része, — ugyan csak bizonyítják, hogy az ember is az universumban működő phisikai törvények befolyása alatt van, képzelt magasságából degredálják a majmok rokonságába, a létérti küzdelmet s fajfenntartási ösztönt mutatják fel minden törekvései és alapjául, és a gyakorlati élet embere halad azon úton, mely előtte kedves és gyönyörűsége, a lépten nyomon feltűnedező jelenségek hatását fogadja úgy, mint hangolva van, most lelkesül, majd elcsügged, ezt hasznosnak, amant károsnak itéli, itt bámul, ott megbotránkozik s ezen kedély hangulat, — minden reflexio nélkül — lesz tetteinek legfőbb rugója. Ennek oka valószínűleg abban rejlik, hogy az emberek legnagyobb része nem csak a külhatásokkal, hanem még a tudomány magasabb elveivel szemben is passiv állást foglal el, az egyes jelenségekről nem hajlandó általános elvekre emelkedni, s az általánost egyes esetekre alkalmazni. E magatartás hatása jelentkezik az erkölcsi vallásos életben is; a vallással szemben nyilatkozó nézet valami olyan formát árul el, mintha az nem tartoznék az ember lényegéhez, hanem valami külső, idegenszerű lenne.

Meddig fog ez így tartani, azt balandó megmondani nem tudja, valamint azt sem, hogy idővel mily életnyilatkozatok emelkednek érvényre. Két dolog azonban minden esetre figyelemre méltó; az egyik az hogy minden ismeret, felfogás, igazság, csak momentan, az az csak addig bír érvényre, míg mások ki nem szorítják helyökből; a másik az, hogy midőn a felfedezések rohamosan következnek egymás után, mikor az ismeret halmaz sebessen növekszik, az emberi szellem törekedése nem a benső feldolgozásra, átsajátításra irányul, hanem gyönyörködik az ismeret halmazban s eleget vél tenni, ha azok közül egyiket vagy másikat momentan szükségletei fedezésére fordíthatja. Olyan formán vagyunk ezzel — ha szabad hasznalattal élni — mint a gazdag fiatal örökös, ki megtelt pénz- és magtárainak, jól berendezett gazdaságának átvétele alkalmával a meglepetés percében tájékozatlanul bámul és élvez; vagy mint a növény élet, mely a tulságosan kövér időjárás és talaj viszo-

nyok között búján fejlődik, de gyümölcsöt s magvakat keveset terem.

Ugy látszik, hogy a társadalom érzi is ezt, különben nem hallanánk és olvasnánk oly sokat a demoralisatoról, ide-oda kapkodásról, magasabb erkölcsi elvek hiányáról, nem tenné a társadalom egyik osztálya a másikat felelőssé a kihágások elkövetéséért, nem emelkednék annyi panasz a vallásosság, egyháziasság hanyatlásáért. Lám, megvan a roppant anyag halmaz, mely a társadalom számára a legfinomabb élet elemeket rejti magában, melyek tájékozást nyújthatnak az universumhoz való viszonyról, helyes irányban növelhetik, fejleszthetik az egyesek törekvési irányát, oly magasztos világnézetre emelhetnek, melyel csak az ember dicsekedhetik — és még is meg van annak általános érzete, hogy hiányzik a legszükségesebb, leglényegesebb. Ezen érzetet legkevésbé sem nyugtatja meg azon sok közgazgatási, közgazdászati, iparfejlesztési, kereskedelmi közegességügyi, jótékonyági stb. intézkedés, melyek a honpolgárok jollétének emelésére irányulvák, mert ezek sem képesek az emberi természet darabos oldalát lecsiszolni, magasabb rendű szükségzeit kielégíteni sőt akárhányszor megtörténik, hogy épen ezekből veszen tápot az egyéni önzés, hir, dicsőség-vágy stb. Pédig akárhogy vegyük a dolgot, — akár társadalmi akár politikai, akár egyházi tekintetben, — legelső és legfőbb lényege az embernek az érzület tisztasága s az ebből folyó nemes tett; szabadulni kell azon előítéletből, mely az embernek értékét, nagyságát a külfény után határozza meg; a tiszteletnek, elismerésnek, becsülésnek tárgya ne a társadalmi állás, hivatal, születés, vagyon, gazdagság legyen, hanem az ember, mint magasabb rendű értelmi és erkölcsi lény. Egy, bár szegény, nélkülözéssel küzdő igénytelen család apa, ki nehéz kézi munka árán derék gyermekeket növel; egy kötelességeit tisztán ismerő s azokat lelkiismeretesen teljesítő, ismeretlen honpolgár bizonyosan nagyobb mértékben érdemlik ki az elismerést, mint a leghirnevesebb világhódítók s Pettenhofer, müncheni tanár, mély igazságot fejez ki e szavaiban „az erkölcsiség és morál nem csak eszményi vagyonok, melyek talán csak a jövő életben jutnak érvényre, hanem az életre nézve nagyon is realisak“ (l. J. t. k. 55. füzet. 123. l.) A hires tanár ur a moralt és erkölcsiséget az életre nézve annyira realisnak tartja, hogy az egészségügyet,

jollétet, szaporodást, egyéni és nemzeti vagyont, családi boldogságot, az állam virágzását sbt. részint közvetve, részint közvetlenül attól teszi függővé s meggyőződésből idézi dr. Aclant oxfordi tanárnak egészségről szóló beszéde e szavait „a személyes egészségi kodex e két szóba foglalható: „tisztaság és istenfélelem.“ Ez legyen a mi jelszavunk is!

Központi igazgatásunk és még valami.

IV.

Senki fia sem vádolhatja sz „egy kálvinistát“ avval, hogy csak „protestál — — de nem testál.“ Sőt inkább — miután elevenek és holtak fölött széklet ült volna, vadonat új javaslataival is előáll.

Egyáltalán nem hiszünk magunknak avval, hogy minden vádaskodására, gyanúsítására, kifogásaira feleltünk volna. Hogyan is tehetők volna, mikor azért is az igazgató tanács a bűnös, a miért a nagy-enyedi tanító képezde olyan a milyen, a miért ama tanoda nem bir (valamelyik kegyelt számára) még egy új tanári széklet alapítani, a miért a décei határban a tavaly (állítólag) nem idején kaszálták a sarjut s talán még azért is, a miért az enyedi disznósordák, bizonyos évek alatt, egyáltalán nem malaczoztak. Nem juthatott, továbbá, eszünkbe reflectálni azokra, a mikre nézve mt. Zeyk Károly, enyedi főgondnok ur épen közelebb s [épen a „Szemlé“-ben kiadott nyilatkozata által vállalta el — természetesen — magára és gondnok társaira nézve az egyetemleges felelősséget stb. Megjegyzéseimben igyekeztem, lehetőleg, a kérdéseket elvi oldalukról fogni föl, átengedvén így, a különben elkerülhetetlen, piszkolódást az „egy kálvinista“ kizárólagos privilégiumául.

Áttérek, tehát, a nagy tekintetű és felettebb tiszteletre méltó cikkező projectumaira, a melyekben ő nagy tekintetűsége erősen emlékeztek az egykori trombitásra. Tetszett, ugyanis, bizonyosan hallani azt a bon mot-t, mely szerint balgatag ember, a ki egy trombitán trombitálni akar, pedig nem ért hozzá; még balgatagabb az a két ember, a ki egy trombitán trombitálni akar, pedig egyik sem ért hozzá; de legbalgatagabb az, a ki két trombitán akar trombitálni, pedig egyen sem tud.

Ugy tetszik nekünk, hogy ez a mi egy kálvinistánk épen ez a legutobbi exemplare. Ime — a mult alkalommal kimutatók — a központi kormány hatalmát s tülfelől az egyes testületek autonómiáját is gyarapítani kívánja; ime kegyelmesen megengedi (még most..?) hogy az egyházkerületnek több világi főgondnoka legyen — de szive vágyát mégis elárulja, hogy az bizony jobb volna a status curatorokat, egyet*) kivéve, mind pensionálni; ime

„ azt tartja, hogy egy kormány szervezésénél nem valamely idegen mintát, hanem a társaság életét magát kell alapul venni — s mégis a nekünk idegen „paritásos“ szervezet keresztülvitelét tüzi ki el érendő czélul; ime, az igazgató-tanácsnak a vagyoni, számadási ügyek kellő felügyeletének elhanyagolását veti szemére s mégis — a számvevő (vagy talán csak épen a jelenlegi számvevő..?) elbocsáttatását s ez állomás me. szüntetését sürgeti; ime, állítja, hogy az ig. tanács az ügyeket nem intézi el, pedig lám, két iraknak 1100 frtot fletünk s túlfelől ugylát-szik azt hiszi, hogy ha egy irnokot sem tartanánk, az ügyek ellátása jobban és gyorsabban folyana; panaszkodik, hogy milyen egy lomha, nohézkas, semmi jóra nem szolgáló testület ez az ig. tanács (vagy talán csak épen a mostani személyekből álló.) s ezért szeretné az egészet 5—6 tagu testületté reducálni — s ugy látszik elfeledi azt, hogy hozzá mily felettebb közel álló egy kálvinista volt az, a kinek az elején 6 tagból álló ig. tanács (vagy mondjuk: a 6 igazgató tanácsos.) nem lévén szája izére, e száznak 12-re emelését indítványozá s (minő különös játéka a véletlonek!) most meg már a 12 tagu igazg. tanács (vagy mondjuk: a 12 igazg. tanácsos közül vagy 10) ninesen szája izére, s „igen sok“ neki. (De, hát, hogyan is merészelt a közgyűlés az egy kálvinistának ilyen nem szája izére való ig. tanácsosokat választani!?)

Ime, csak így emlékezetből is, hány ellenmondást, valóságos logikai solocismust (mikor stylusainkban ejtünk ilyen, tanáruink ilyen ∇ szarvakat rajzolt fölibe) tudunk cikksorozatából idézni. Hja! minek is akar két trombitán trombitálni, a ki egyen sem tud?!

Az „egy kálvinista“ szive vágyainak netovábbja, tehát, hogy a mi megvan egyházainkban és egyházme-gyéinkben, (t. i. a „magyarországi“ szervezet) valósittas-sék meg a felsőbb testületek (tehát ig. tanács és közgyű-lés) szervezetében is, mint ő magát kifejezi; ha össze akarjuk illeszteni (a felsőbb testületeket az alsóbbakkal) folytatnunk kell ott, a hol elhagytuk a szervezést; felfelé kell haladnunk. Így pedig következetesen a magyarországi szervezethez jutunk.“ Nem reflectálva itt e „szervező ta-lentumu“ trombitásnak arra a baklövésére (vagy egyéb volna..?), hogy el akarja magával (mert csak nem hiszi, hogy másokkal is el tudja) feledtetni a felsőbb testületek-nek 1871-ben megejtett új szervezését, s azt a tanácsot adja, hogy „folytassuk“ ott, a hol elhagytuk — 1865-ön, mintha azóta semmi sem történt, s az egész egyházkerület aludott volna; nem reflectálva, mondjuk, erre a capitalis gixerre, egyszerűen rátérünk magára az elvre s egész ha-tározottsággal kijelentjük, hogy mi abból a „magyaror-szági“ szervezetből — mint igazi „erdélyiek“ — nem in stálunk, s ha az „egy kálvinista“ nem csak ámitás-képen mondja, hogy „egy kormány szervezésénél nem va-lamely idegen mintát; hanem a társaság életét mag á t kell alapul venni.“ akkor ő sem in stálhat belőle.

Nem in stálunk abból a szervezetből, a mely szerint egyik közgyűléstől a másikig minden ügyet egymaga a

*) Bizonyosan báró — — Kemény Gábort A szedő.

superintendens intéz. Igaza van az „egy kálvinistának“, „a magyarországi kormányzat sokkal olcsóbb.“ Csakugyan, ott van a superintendensnek évi 1.200 frtja, nálunk mintegy 6000—7000 frtja; ott kerül a központi kormányzat egy pár száz, nálunk 6.600 frtba. Csakhogy a magyarországi szervezetben a nálunk divó értelemben vett központi kormányzat nem existál, lévén ott a decentralisatio majdnem addig a szélsőségig vive, mint p. o. a skót egyházakban, melyek mindnyájan teljesen független és önálló superintendenciák. Ha tehát az „egy kálvinista“ a magyarországi példát követni akarja a központi kormányzat szervezésében, követnie kell az egyes egyházak majdnem teljes függetlenítésében is — de ez esetben aztán számot kell vetnie avál a kérdéssel is, hogy ha még a mostani mérsekelt centralismus mellett is ennyi a panasza az egyes egyházak és testületek vagyoni pusztulása miatt, mennyi panasza lesz majd, mikor ez egyházak és testületek szabadjában fognának vagyonuk fölött határozni, valamint, hogy, ez esetben, azt a tanácsot is revocalnia kellene az „egy kálvinistának“, mely szerint az igazg. tanács ragadja „erélyesen“ kezébe a kormányt.

De mi — engedje meg az „egy kálvinista“ — azt hisszük, hogy távulról sem akarja ő komolyan a magyarországi olcsóságot mindkét tekintetben s a központi kormányzat oly értelemben való átalakítását, hogy avál egyszermind az itt kimutatott consequentiát, a részeknek a központtól való majdnem teljes függetlenségét is akarná. De, ha mindjárt akarná is, azt csak hajlandó lesz elősmerni, hogy az egyház, nem olyan mint egy király-utczai ház, a melynek födelét föltámasztjuk, a kapu egyik rozszant oszlopát kivesszük, mást építünk helyette s ha az egészet bemázoljuk okker sárgával kész az egész s nincs semmi baj. Hisz ő maga mondja, hogy az egyház „életerővel működő organismus“, melyet tehát nem lehet csak úgy taláalomra és tetszés szerint toldozni-foldozni.

Itt igazán nem lehet egyszerre két trombitán trombitálni. Vagy — vagy. Vagy „a társaság életét“ magát kell alapul venni, midőn kormányunk szervezéséről szolunk s akkor nem lehet Magyarországot Erdély feje tetejére állítani, nem lehet fönt decentralisálni s alant centralisálni; vagy az „idegen mintát“ vesszük alapul; de akkor tolláljuk a központi kormányt, vagyont, kebli ügyeket teljesen az egyes egyházak kezére bizunk — s ha már az „olcsóság“ az irányadó, azt mindenfelé kihasználjuk. Ám, mi részünkről, az első választjuk s e kérdésben szívesen elfogadjuk az „egy kálvinistától“ egy tárgyilagos vita kesztyűjét.

És ezt anynyival inkább, mert a magyarországi szervezet másik jellemző vonását: a kleros és laos paritásának elvét is határozottan perhorrescáljuk. Nekünk egy világi és egy egyházi elnök, meg egy gondnok és egy esperes, meg egy segédgondnok és egy alesperes nem kell, mert sehogy sem fogadhatjuk el azt az elméletet, mely szerint 500 egyénből álló klerosunk annyi jogot követelhetne magának, mint a 300.000 lélekből álló laos. A ki-

váltásgolt osztályok ily aránytalan és igazságtalan privilegiumait évszázunk nem conserválni, hanem destrualni van hivatva, s hogy magyarországi testvéreink türik azokat, annak egyszerű magyarázata az, hogy az egyes egyházak autonomiája oly korlátatlan, hogy a superintendentalis gyűlésekben akár mind csupa tiszteletes urak ülhetnének s az önálló individumokat alkotó testületek életében még akkor sem tehetnének valami nagyobb kárt.

(Vége következik.)

Szász Béla.

Az áll. igazgató-tanács kis gyűléséből.

Kolozsvártt, január 28-án, 1877.

Elnök: főt. Nagy Péter püspök; jelen voltak: Br. Bánffy Albert főgondnok, dr. Kolozsvári Sándor igazg. tanácsos. Szabó Ádám számvevő. Deák József pénztárnok és Bodor Antal titkár.}

1. Titkár jelenti, hogy a közelebbi igazgató tanácsi ülésből kapott utasításához képest a levéltárból kikereste azon igazgató tanácsi rendeleteket s illetőleg sürgetések, a melyek a nagy-enyedi főtanoda pénztári számadásainak és vagyoni kimutatásának felterjesztésére vonatkozólag közelebbi időben leküldettek a nélkül, hogy ennek eddigelő eredménye lett volna.

Az igazgató tanács még egyszer és utoljára megrendeli, hogy a f. évi márczius 1-ig terjedő záros határidő alatt terjeszzenek fel részletes vagyoni kimutatást a nevezett főtanoda activumairól és passivumairól; névszerint a tőkéről s azoknak folyó és hátrálékos kamatairól, az adosságokról, és hogy feleljenek a mult évi 1146 sz. a. leküldött azon felhívásra, hogy mennyiben igazak azon hirlapilag is fenuforgott hírek, hogy a tanoda tőkéiből összegek költettek el s felsőbb engedély és jóváhagyás nélkül ingatlanok elidegenítették volna stb. A fel nem küldött számadásokra nézve figyelmezteti az igazgató tanács a gondnokságot az 1875. évi egyhk. közgyűlés által 102 jkvi sz. a. hozott azon határozatra, a melynek alapján, és felelősségének érzetében, ha mig ezen felszollítás is eredménytelen maradna az áll. igazgató tanács kénytelen volna a számadással tartozóknak költségére biztost kiküldeni a számadás elkészítésére.

2. Szabó Ádám számvevő indítványozza felszollítani a kolozsvári egyház kebli tanácsát, hogy a volt pénztárnoka Filep Sámuel által beadott számadások megvizsgálása tárgyában leküldött meghagyásban elrendelt megvizsgálás megsürgetessék.

Megsürgettetett.

3. Szakács István kolozs-kalotai esperesnek azon felterjesztésére, hogy egyházmegyéjében az egyházak oly nagy mérvű községi rovatokkal vannak terhelve, a melyeket azok a tönkre menés veszélye nélkül el nem hordozhatnak, a mult ülésben titkár meglevőn bizva ez ügynek az illető alispánságnál való végire járásra és

felvilágosítás kérésre, - ez uttal titkár szóval jelentést teszen, a minek folytán:

Ugy a felterjesztést tevő, mint a többi esperesek közrendeletileg felhivatnak oda hatni, hogy az egyházmegyéjükhez tartozó egyházak a községi rendezésről szóló országos törvények szemelött tartásával ön maguk igyekezzenek kieszközölni, a polit. községet felvilágosítani és reá birni arra, hogy az egyházak, magának a községnek is érdekében. a hasonló megróvásokkal megkiméltessenek.

4. Főt. püspök ur bemutatja a fogarasi püspöki egyháznak vámjoga haszonbérbe adása ügyében tett felterjesztését.

Addig is, míg a leirat megérkeznek, az ügy sürgössége okán, az egyház értesített, hogy a perek kikerülése céljából a volt haszonbérrelővel létre hozott egyesség szerint a szerződést kössék meg.

5. Főt. püspök ur előterjeszti a kézdi-vásárhelyi egyháznak kérését az iránt, hogy magtárából 200 köből gabonát a megirt célból eladhasson.

Megengedetett, hogy a 200 köből mennyiségnek az uj mérték szerint megfelelő hectoliter gabna eladathassék.

6. Zeyk József főgondnok felterjesztésére a gróf Teleky, Zsófia-féle szegény pap özvegyi alapítvány félévi kamataiból özv. Kiss Samuelné, Bitai Anna és Szász Jánosné Fogarasi Juliánna részeltessenek, megjegyezvén a felterjesztésre, hogy a félévi kamat csak 1876. jul. 1-től vált esedékessé és hogy felterjesztő gondnok urnak számítása a mennyiségre nézve téves.

Ezeken kívül elintéztetett még két közérdekkel nem bíró ügydarab.

TÁRCZA.

A biblia-terjesztő társulatok.

Közi: **Dezső Béla.**

(Folytatása és vége).

A Britt-külföldi bibliaterjesztő társulat gyors és messzeható kiterjedésre tett szert. Azonban különböző nemű akadályokkal kellett megküzdenie. Nemesak hogy némely országok csaknem hozzáférhetlenek voltak, a fordítás szerfeletti nehézségekkel járt, de támadásokat is le kellett küzdenie, és veszélyes válságokat. Azonban a társulat kiállotta a támadások tüztét, és leginkább győzött fennállása 20 első évének eredményével. A támadások lassanként elhallgattak az elvitázhatlan tények előtt. Megmutatta eredményével, hogy a fenálló haszonszerű társulatoknak féltékenysége hiúságos dolog, hogy különböző vallási pártoknak közreműködése a nagy célra nemcsak szükséges, hanem oly széles alapon, mint a szent iratok minden megjegyzés és magyarázat nélküli terjesztése, lehetséges. De egyet elfeledtek, meghatározni a szent iratok fogalmát. Az Angliában érvényes fogalmat ismertnek tekintették, pedig az külföldön máskép határozott meg. Ennek következtében keletkezett az apokryph könyvek miatti küzdelem, mely 1825—27-ig tartott, s mely a társulatot szinte felbomlásra juttatta. Némelyek fordítottatni akarták, mások pedig nem.

Különböző kiegyenlítő kísérletek tétettek, de a hanguat az apokryph könyvek ellen mind általánosabb lett, és az 1826—27. május 3-iki regulációra vezetett, melyben kimondatott, hogy a Britt-külföldi bibliaterjesztő társulat alaptörvénye nem engedi meg az apokryph könyvek terjesztését, s ebből következőleg sem társulat, sem személy, melyek kik az apokryph könyveket terjesztik, pénzsegélyt a britt társulattól nem kapnak, és hogy a bibliák más társulatokhoz csak kötve küldetnek, változatlan alakban terjesztés és végett, és végre, hogy azon társulatok, melyek apokryph

könyveket nyomtatnak, a nekik megtiltott bibliák megváltását a Londoni társulat rendelkezésére kötelesek bocsátani. Ezzel bevégződött az apokryphok miatti harc. Az eredmény az volt, hogy a szárazföldi társulatok, melyek közül ötvennél többet alapított a britt társulat, ettől megváltak. Az orosz társulat már 1826-ban felfüggesztetett, ellenben ugyanazon évben Petersburgban, a Protestans bibliatársulat alapított. A londonitól függetlenül alapultak Párisban 1833-ban a Francia-külföldi társulat, Belgiumban a brüsseli, antwerpeni és genti (1834) társulatok és a belgiumi bibliaegyletek (1829). Azonban nemcsak a szárazföldi társulatok váltak el a brittől, az edinburgi és skot társulatok oppositiojukban megmaradtak, ámbár ezek az apokryphekre nézt engedtek a britt társulatnak. A londoni társulat, hogy a szárazföldön új befolyást nyerjen, ügynökségeket alapított. Már korábban volt két ügynöke, van Ess Leander, a katholicus Németország számára 1830-ig és Kieffer tanár, ki 1820—33-ig az ügynökséget Párisban átvette. Őt követte v. Pressensé, és ketten 23 év alatt 3 milliónál több bibliát és új testamentomot terjesztettek el. Ez csak azon szerfelett czélszerű rendezkedés által éretett el, mely utánzásra is talált, hogy a bibliát vándor biblia elárúsítók által az egyes kerületekben házról házra árultatták. Az eredmény nem csak az volt, hogy sokan az ev. egyházba átléptek, hanem néhány ev. egyházközség is alakult. Németországon 1830-ban Frankfurtban alapított ügynökséget dr. Pinkerton, mely ügynökség 23 év alatt egy milliónál több bibliát és új testamentomat árult el. Ausztria és Magyarország számára az ügynökséget 1852-ben Breslauba kellett áttenni. A kölni bibliaraktár 1874 óta Brüsseli (1835) ügynökség alá tartozik, az amsterdami és bremi fiók raktárokkal.

Északon ügynökségek vannak Stockholmban, Christiániában Droutheim-, Stavanger- és Christiarsanddal együtt Petersburgban. Délen Genfben, Maltában, Smyrnában. Ezen

ügynökségek által 6 milliónál több biblia és testamentom terjesztetett el. 1853 május 3-án érte meg a britt-külföldi társulat félszázados öröm-ünnepét. Az alapítók közül csak egyik, dr. Steinkopf élte túl tisztársait. Owen már 1822-ben, utóda Brandram 1850-ben, Hughes és Lord Teignmonth 1834-ben és Lord Bexley (Vausittart), ki utána elnökül következett, 1851-ben meghalt. Ezen férfiak szakadatlan tevékenysége és deréksége nem keveset tettek azon nagy eredményre nézt, melyre a társulat ötven év után visszatekinthetett. Anglia és gyarmatai felett a segélyző társulatok hálózata terjesztetett ki. Angliában 810 segélyző- és fiók-társulat (ezek közül 53 Skotiára és 2 Irlandra esik) és 2460 biblia-egylet alapult. A gyarmatokban 349 társulat és 200 egylet. A britt társulat Európában csaknem minden társulatot életre hívott és Amerikában azoknak alkalmat nyújtott a megalapulásra. Nem kevesebb, mint 26,571.103 bibliát és testamentomot (ezek közt 10 millió bibliát) nyomtatott. Két és fél millió kiadása Európára esik és 2 millió példányon felül segélyezett Kelet-Indiában, tehát 31 millió könyvet terjesztett el.

A londoni társulattól függetlenül az amerikaiak 10 milliót, az európaiak 5 – 6 millió bibliát és testamentomot terjesztettek el. Eszerint a britt társulat alapítása óta 46 milliónál több biblia és testamentom jött forgalomba. 1804 előtt a biblia körülbelül 50, jelenleg mintegy 166 nyelvre van lefordítva. A britt társulat a biblia kiadását részben vagy egészben 150 nyelven eszközölte 177 kiadásban, melyek közül 123 nyelven azelőtt soha nyomva nem volt, 99 nyelven maga adta át a nyilvánosságnak, 51-en pedig segélyvel jelentek meg a szent iratok. Az utóbbi osztályba tartozik a missionariusok 31 fordítása Seramporeban, és az előbbi orosz bibliatársulatokéi stb. A 99 nyelv a következő, melyekre a bibliát egészen vagy részben a britt társulat lefordította: 14 európai nyelvre, bretonra, cataloniaira, spanyolbaskra, zsidóspanyolra, zsidólengyelre, magyarwendre, piemontire, waldens-re, új görögre, albanra, törökre, szerbre, bolgárra, új oroszra; aztán 15 ázsiai nyelvre: új örményre, ararati örményre, kaukason tuli tatárra, perzsára (4 fordítás) hindostanira, orissára, telingára, canaresire, malayira, singalesire, indo-portugálra, khassira, chinaira (4 fordítás), mantschura. keleti mongolra; Oceániában 11 nyelvre: Tahiti, Rarotonga, Tonga, Új-Seeland, Madagaskar, Sancoe, Fidschi, More, Új-Caledonia és Papue nyelvre; továbbá 11 afrikai nyelvre: ambori, berber, kinika, bulom, mandiuگو, acra, Joruba, namacqua, betschuana, kaffer és sesutos nyelvre. Végre 7 amerikai nyelvre: eskinus moharok, micmac, tschippeway és annara metikói és surinami néger-szójárásai nyelvre.

Eszerint a britt társulat a szent iratokat 58 nyelvre először fordította le, melyek közül némelyeket ő emelt fordítása által irodalmi nyelvvé, azonkívül néhány új átfordítást eszközölt és 37 régít ismét nyomtatott. Ezáltal a térítésnek és nyelvtudománynak mekkora szolgálatokat tett — ismeretét. A társulat jövedelme 1853-ban 109160 fontra

hagott és 1804 óta átlagosan 4 millió körül van a jövedelme: bizonyosságul, milyen részvétre talált kezdet óta a bibliatársulat.

VIDÉKI ÉLETT.

A marosi egyházmegyéből.

1877. január végén.

A Sára napi sokadalomban a vásárhelyi piacon találkoztam a K—i pap collegámmal, megütközve hallottam tőle Vas Tamásnak azon újabbi merényletét, melyszerint nem elégedett meg a ny.-szeredai letácsolással, hanem hírlapi térre vitte a marosi ref. papi özvegy-árvai gyámintézet ügyét. Kíváncsi lettem, hogy mit irhatott ez ügyben olyant, a mi nyilvánosság elé tartható, s alig vártam, hogy megkerithessem az „Erd. prot. Közlöny“ kérdéses számát (magam nem járatom, mert az esperes ur megharagudnék.) Elolvastván V. T. panaszait, nem tagadhatom el, hogy épen annyira megbotránkoztam azokon, mint 1875-ben a ny.-szeredai gyűlésen, mikor hasonló indítvánnyal állott volt elé. Akkor segitettem a püsszegősnek, de ha ő nem elégedett meg ezzel, ezt a félig-meddig titkos ügyet nyilvánosság elé hurcolta: ám legyen! fogjunk tollat mi is, és verjük vissza vakmerő támadását. A leczke azon ifju paptársaimnak fog szállani, kikre V. T. levele végén hivatkozik, kik a mi tapasztalásban megöszült fejünkre akarnak nőni, s mind untalan kísértgetnek ujításra czélzó lörekkvéseikkel, pedig: „senki sem tölti az új bőrt ó tömlőbe.“

V. T. arra hívja fel a gyámintézet ügyeit vezető egyéneket először is, hogy „az alapszabályok módosítására vonatkozó javaslatot terjesszék a legközelebbi egyházmegyei közgyűlés elé.“ De kérdem: mire való lenne ez? Idővesztégetés, egyéb semmi. Azok az alapszabályok elég jók, a kik csinálták, meggondolták, hogy mit csinálnak, s azok bizonyára lehetnek olyan okos emberek, mint V. T. A bibliát mióta írták? s jutott-e eszébe valakinek azt revisio alá venni, s módosítani? De ám legyen, teljesedjék be V. T. kíváncsága, hogy az alapszabályokat vennők revisio alá, mi történnék akkor is? Az, hogy ha mi akarjuk, megmarad a régi. Azt gondolja V. T. hogy mider kérdésben nem leszavaznók őket? De bizony leszavaznók, hiszen alig ötönhaton vannak, mert higgye el, hogy a fiatalabb papok között is vannak oly személyek, kik a tekintély előtt meghajolnak. Vagy a világi képviselőkre számít V. T.? Ne higgyen olyan tapasztalatban ifjonzoknak minket, hogy ne ügyeltünk volna a képviselők választására. Ezek egy része tisztviselő, a kiket mi segítettünk hivatalba, s ezért háládatosak is irántunk, más rész adossai az intézetnek, s csak nem reményli V. T. hogy ezek az ő pártjára állnak; a mesterekre csak rá néz az esperes, s egy kukkot sem megszólani egy is, s a hány világi képviselő V. T-t pártolná főlzámathatja az ujjain. Szjah! fiatal barátom, előre látás és tapasztalat, ezek nagy mértékben hiányoznak önöknél, s mit ér a tudomány ezek nélkül?

Ily körülmények között minden józanon gondolkodó ember átláthatja, hogy minden — az alapszabályok módosítására czélzó — törekvés hiu kísérlet s idő vesztegetés. De meg nem is szükséges, mert ha eddig megéltünk vele, ezután is megfogunk. Azt mondom hát V. T.-nak, hogy: hátrább az agarakkal, mert sokkal féltékenyebbek vagyunk mi tekintélyünkre, hogy sem egy-egy ifju ember nézetének hodolni tudnánk.

Az előbbinél vakmerőbb V. T.-nak azon kívánsága, hogy a pénztárnok nyilvánosan számoljon, s adjon kimutatást az egylet vagyoni állásáról. Szerencséje V. T.-nak, hogy püspöki ekklesia papja s csak félig meddig tartozik a marosi esperesség alá, mert különben megadná az árát ennek a merészségnek. Tán bizony azt is szeretné tudni, hogy ki- és mennyivel adós az intézetnek? s kinél-mennyi kamat restantia van? Már ezt csak megtartjuk magunknak s nem kürtöljük világgá. Mi sem sokat tudunk a világról, s azt hiszem jogos kívánság, hogy a világ se tudjon rólunk. Nem is tudom, hogy V. T. minnek erőszakolja ezt a dolgot, mikor az nagyon káros lenne anyaszentegyházunkra. Mert tegyük fel, hogy jogos az a kívánság, hogy a pénztárnok nyílt gyűlésben számoljon be az egylet vagyoni állásáról, és ez meg is történék. Természetesen ekkor köz tudomásává lenne az is, hogy ez vagy amaz magos állású világi egyén, ki anyaszentegyházunk iránt meglehetősen érdeklődéssel viseltetik, ennyi-meg ennyivel adós, s az idők mostohasága miatt ennyi meg ennyi évekre nem fizethetett kamatot. Mennyire megszegyenitenők az ilyeneket! Könnyen megtörténhetnék, hogy haragjokban hátat fordítanak az egyháznak, nekünk pedig pénzzel is meg kell vásárolnunk a „nagy“ férfiakat. Nem tagadom, hogy ebben az intézetnek egy kevés anyagi kára van, de a kárt nem V. T. és társai hordozzák, kik nem is tagjai az intézetnek.

Hogy bizalmatlankodnak, arra rá se hederítünk, s hogy nem állanak be az intézetbe, az ők dolguk. Hát a szántóvető mikor magját belé veti a földbe, biztos-e arról, hogy a jég el nem veri?

Tehát tudja meg V. T. hogy hasztalan erőlködés minket számodoltatni akarni, ha mi nem akarunk, és mi nem is akarunk.

Vissza kell utásitanunk V. T.-nak azon állítását is, mint-ha mi finánczokat tartanánk, s a marosi egyházmegyébe lépő paptársainkat azokkal vámoltnak meg. Ezt nem tudom, hol hallotta V. T., mert tudtommal papok az intézet hivatalnokai.

Hajh! hová lett a régi jó idő, mikor a fiatal ember meghuzta magát s hallgatott, és nem merte az öregebbek tetteit még csak gondolatban is kritizálni! Mig most — uram bocsáss — még az esperessel is elég vakmerők szembe szállni, s a szerkesztők helyet adnak az ily merészségeknek. Horrendum.}

A his Franklinnak egy seb forradás volt homlokán, s úgy nyilatkozott, hogy minden egyebek között annak a seb forradásnak vette legtöbb hasznát életében, s a dolgot így magyarázta ki: Mindig fenn hordtam a fejem, mig egy ajtó

gerenda eszemre térített. Azóta megtanultam alázatosan meghajolni.

Jó lesz ez esetet figyelembe venni V. T. és társainak, s meghajolni az olyan tekintélyek előtt, mint az esperes és egy öreg pap.

BELFÖLD.

Egyházi énekes könyveink revideálása.

Kolozsvár, 1877. jan. 26-án.

I.

A dunamelléki reform. egyházkerület múlt évi május hó 22, és következő napjain tartott közgyűlése a templomi és halotti énekes könyvek s azok hangjegyei javításának eszközlése végett egy bizottságot küldött ki oly útasítással, hogy az, legjobb belátása szerint, készítsen egy munkálatot „részint a meglevő énekek és dallamok közül a jobbakat összeválogatva, avagy a meglevők egynémelyikét módosítva, javítva, részint újakat szerevezve, avagy a külföldi e nemű kiválóbb termékeket átültetve,“ a melylyel a jelenleg használatban levő halotti és templomi énekes könyvünk felcserélendő lenne.

A bizottság*) a maga jelentését a nevezett egyházkerület 1876. november 12 s következő napjain tartott közgyűlésében elé is terjesztette, melyet a közgyűlés nagy örömmel vett tudomásul, s annak külön lenyomatokban eszközölt közzétételét minél szélesebb körű elterjesztés végett elhatározta.

A bizottság fennebb körvonalazott feladatának ez úttal csak részben kívánt eleget tenni. „Mert ugy vagyunk meggyőződve, — így szól a bizottság a jelentésben — hogy egy az egyház és a hívek lelki életébe átment, s nemzedékeken át érvényben álló, majdnem symbolikus könyvi tekintélyre jutott énekes könyvnek, kivált a templominak, oly nemű és arányu reformja, a minőt az idézett végzés initiálni látszik, nem hajtathatik végre sem rövid idő alatt, sem aránylag kevés számu és korlátolt tehetségű egyének által. Sőt ily munkálatnak csak előkészületei is, éppen az óhajtott siker érdekében, hosszabb időt, s több erőt kell hogy igénybe vegyenek; s csak a követendő ffevek és az eljárás módjának megállapítása is érett és minden oldalú megfontolása, többek közreműködését, sőt — mielőtt alkalmazásba vétetnők — az egyetemes helybenhagyás megnyerését követeli.“

Tehát a bizottság gyöngéd kimélettel és óvatossággal kívánna eljárni e kényes feladat megoldásában, nehogy az

*) A bizottság tagjai voltak: Szász Károly a biz. elnöke, Szilády Áron, Baksay Sándor és Arany János urak, a kik magok mellé a munkában való részvétellel felkérték még Kovács Albert theol. tanár és Bartalus István zenetanár urakat is a közgyűlésnek utólagos jóváhagyása reményében.

elsietés vagy erőszakolás ellenszenvet okozzon s bátrányosan hasson az egyházi életre, melynek pedig éppen emelése szándékoltatnék általa. E reform czélszerű és áldásos keresztültvitelét csak úgy tartja a biz. lehetőnek, ha a javítás szükségének érzete általános lesz s az új iránti bizalom magában az egyház egyetemében is gyökeret ver. Midőn így az ügy fokozatosan és kellően megérett, akkor történhetik annak elfogadása az egyház egyeteme által önkénytelen, nem pedig csak közgyűlési határozat által.

A dolog egymásutánját ennőlfogva a biz. úgy képzei, hogy a régi énekes könyvből mindaz, a mi a hivek lelki szükségének ma is megfelel, hagyassék meg, a többi rész újjal cseréltetvén fel; az így elkészítendő új énekeskönyv ne rendeltessék egyszerre templomi s egyetemes használatra, tehát a régi ne szoríttassék ki általa azonnal, hanem eggyelőre csak iskolai használatra adatván be kell várni az időt midőn egyes — s remélhetőleg mind több, több — gyülekezet önként, saját indításából elfogadja az új énekeket, míg végre ama nemzedék, mely az iskolában megbarátkozott az új könyvvel, maga viszi azt át az iskolából a templomba.

A mi már a revideálást illeti, erre nézve a biz. mind a szöveg készletet, mind a dallamokat illetőleg azt tartja szem előtt, hogy kijelölendők 1-ször azok, a melyek megtartandók vagy úgy, a mint vannak, vagy igencsekély változtatással, 2-szor azok, a melyek alapjokban megtartandók ugyan, de tetemesebb átdolgozást, s a mai kor és lelkiszükségek igényeihez képest módosítást és alkalmazást kívánnak. 3-or azok, a melyek a lelki és vallásos életkára nélkül, sőt annak világos hasznára és emelésére, egészen elöjtendők.

Először is a dallamokra nézve úgy vélekedik a biz. hogy azok általában véve megtartandók, de némi módosítással. A 164-re menő dallam összegből megtartandónak jelöl ki 124-et, noha maga a biz. is bevalja, hogy ennyi önnálló dallam felesleges s a megtanulást felette nehezíti.

A biz. e megválasztásnál óvatosan kívánt eljárni. A jelentősbe ezt így indokolja: „Bár dallamaink között is van becsesebb és kevésbé becses, nem mernők az többiak valamennyiének elhagyását javasolni, nem akarva, hogy egy vagy más gyülekezet, sőt egyes buzgó szívé is, megszokott vagy éppen kedvencz dallamai közül talán többeket nélkülözzön, s e miatt az új énekes könyvet szegényebbnek, az ő lelkét kevésbé kielégítőnek találja, mint volt a régi.”

Ez óvatosság és aggodalom, — csekély véleményünk szerint, — talán egy kissé tulságos, s inkább azoknál merül fel, a kik nem magukért, hanem másokéért aggódnak, mert velök e tekintetben nem lenne bajos egyetértésre jutni. Igen sok község van olyan, a melyben 15 — 20 különböző dallamnál több éveken keresztül nem fordul elé, s a nép valószínűleg nem is venné jó neven, ha kántora valamely előtte ismeretlen énekhez kezdene, mert nem tudná követni. A megszokottabb énekek pedig többnyire ugyanazok minden községben. Egyébiránt e tekintben a biz. aggodalmát könnyen eloszlatthatják az egyházkerületek, ha mindenik község lelkészei által kijelöltetik azon dallamokat, a melyeket az illetők hivei tudnak, használnak és szeretnek.

Valószínű, hogy mindezeket összeszámítva a fennebbi nagy összegnek felét sem éri el a közhasználatban levő énekek száma; a többi a népre nézve nem létezik.

A megtartandó dallamokra nézve csak annyi módosítást ajánl a biz. hogy azok újra ütemeztessenek vagy is rhythmizáltassanak és pedig a magyar komoly zene törvényeinek megfelelőleg „mert — így szól a jelentés — a magyar vers ütemekből áll, s ha a dallam ütemei a szöveg ütemeivel nem vágnák össze, vagy is a szöveg — az ütemekré való tekintet nélkül iratott, meghasonlás áll be a dallam és a szöveg közt, s e meghasonlás zenei dissonantiára vezet.“ Valóban ez a legkevesebb, a mit zenei tekintetben az énekek reformálásánál kívánhatunk. Hányadik dallamunk az, a mely a közhasználat folytán el ne vesztette volna eredeti alakját, s ne szenvedett volna változást részint a kántor izlése és orgonálásbeli kisebb-nagyobb jártassága, részint a szöveghez való alkalmazkodás; részint az éneklő köznépi avatatlansága miatt? Különben is a dallamok mind idegen (nem magyar) zamtu termékek lévén, a nép izléséhez való időmittatást, sőt némely részeiknek kisebb-nagyobb mérvű eltorzítását ki nem kerülhették. Ha már a melódiák hangjainak jelenben dívó laza s egymástól független egymásutánja zenei gondolatokká csoportosíttatnék, s a menyire lehet, a magyar zenei rhythmus kívánalmaihoz alkalmaztatnék, — nem csekély nyereségnek kellene tartanunk, A nép hamar betanulná, mert hiszen inkább megfelelne izlésének, de hálaival vennék különösen azok a kik sok egyházi énekünknek mostani ellapított alakjában semmi szívemelőt nem találnak s e miatt templomainkban a közönséggel együtténeklése nem buzdulnak.

(Vége következik.)

IRODALMI SZEMLE.

Mutatvány dr. Kovács Ödön, „Vallásbölcsezet“ című művének I-ső kötetéből.

A profetismus.

(Folytatása és vége.)

Ennyi gondért és szeretetért tartozik Izrael Jáhvét, és csak egyedül Jáhvét tisztelni. E tartozás azonban inkább jog, inkább előny mint teher. A tisztelet módjára nézve sehol sem hivatkoznak egy írott könyvre, melyben az előírva volna. Emlitik ugyan „Jáhvé törvényét,“ de a „törvényt“ kifejező héber szó, thora, eredetileg csak tanítást jelent s a proféták általa csak saját és elődeik prédikálásait jelölték, mit „Jáhvé tanításának“ neveztek, meg lévén győződve, hogy az Jáhvé, vagyis az ő szelleme által közöltetett velök. Mózesben sem láttak egyebet csak egy profétát, milyenek ők magok is voltak (Hos. 12. 14.) s az, mit a hagyomány már akkor Mózesnek tulajdonított, előtök nem volt szentség magassabb fokú nyilatkozata, mint saját tanításuk, miután mindkettő Jáhvé szava volt. A szokásos áldozatokat, innepeket említik ugyan, de szent cselekvények (ceremonia) szigorú megtartásáért soha sem buzgólkodnak

ellenkezőleg félreismerhetlen jeleit adják ezek iránti kicsinytőlnek, sőt visszatetszésőknél is:

„Gyűlölöm, megvetem innepeiteket,
Nem gyönyörködöm összejöveteleitekben
. . . Vidd el előlem dalaid zugását,
Hárfáid zöngését nem halgathatom (Am. 5. 21 23.)

„Mit ér előttem sok véres áldozatok?
Jólaktam a kosáldozatok s hizlalt borjak kövérivel,
A tulkok, bárányok s bakok vérében nem gyönyörködöm.
Midőn megjelentek látni színemet,
Ki kívánja föllettek pitvarim letaposását?
Ne hozzatok többé nekem hazug ételáldozatot,
A tömjén füst utálat én előttem,
Az újhold, a szombat s a gyülekezet egybehívása.
Bűnt, meg innepi gyűlést, ki nem álnak.

Annak, hogy népek szertartásos istentisztelete iránt megvetéssel viseltetnek, oka főleg abban rejlik hogy szerintők Jáhvé szent és szentségének megfelelő erkölcsi kívánalmakkal lép fel, és erkölcsi tisztaság által akar imádatni:

„Irgalmasságot kívánok és nem áldozatot,
Isten ismeretét inkább az égőáldozatnál“ (Hos. 6, 6.)

„Hadd folyjon a jog, miként a víz
Es az igazságosság, ki nem apadó pataként. (Am. 5, 24.)
„Keressétek a jót és ne a rosszat . . .
Gyűlöljétek a rosszat és szeressétek a jót . . .“ (Am, 5, 14)

Mosodjatok meg, tisztuljatok meg,
Vigyétek szemem elől tetteitek gonoszságát,
Szünjétek meg rosszat tenni, tanuljatok meg jót mivelnit!
(Jes. 1, 16.)

„Ő megtanított rá, oh ember, mi a jó
És mit kíván meg tőled Jáhvé:
Mi mást, mint a jogosság gyakorlását s az irgalom szerelmét,
S hogy istennel alázatosan társalogj. (Mich. 6, 8.)

Jesaja kifejezése szerint „Jáhvé azt kívánja, hogy népének szíve legyen óvé ne csak szájával közeledjék hozzá, ne csak ajukával tisztelje „(29. 13). Erkölcsi kívánalmakat olykor pozitív alakban fejezik ki (mint fennebb!), azonban a legtöbbször az egyes divatozó ferdeségek és vétkek (mint mértéktelenség, iszákosság, a szegények, özvegyek és árvák elnyomása, csalás, nyereségvágy, szivtlenség stb.) ostromozása által. A prófétai erkölcstannak mintegy foglalatját adja Jézraja, midőn a Sionban lakó bűnösök kérdésére: Ki lakhatik közülünk az omésztő tűznél?“ ezen feleletet adja:

„Ki az igazságosság útján jár és igazán beszél,
Ki a zsarolás nyereségét megveti,
Ki kezével int, hogy vesztegetést nem fogad el;
Ki fülét bedugja, hogy ne halljon gyilkos tervet,
És szeméit befogja, hogy a gonoszt ne lássa:
Az fog lakozni a magasságban,
Sziklavár lesz annak erőssége,
Megadatik kenyere és vize bőségben. (Jes. 33, 15. 16.)

De Jáhvé nem elégszik meg azzal, hogy a jót szereti a rosszat utálja, szentségével párosul feltétlen hatalma és e

kettőn alapszik igazságossága, mely a bűnösök megbüntetésében, a kegyesek megjutalmazásában nyilvánul. E meggyőződéstől a proféták telyesen át vannak hatva. „Jáhvé utjai igazak, és az igazságosak járnak a szokno, de a vétkesek elesnek“ (Hos. 15. 10.) „Mondjátok: az igazaknak jól megy dolga, mert tetteik gyümölcsseit élvezik; jaj! az istentelennel rosz a dolga, mert tettének megtorlása éri őt“ (Jes. 3, 10. 11.) E meggyőződésen alapszik az erkölcsi világrendben való bizalmok. Proféciajok nagy része az igazságos megtorlás hirdetéséből és alkalmazásából áll; e meggyőződés alapján jósolják a megromlott Izraelnek oly biztosan a büntetést. A nép szerencsétlensége az „ítélet istene“ ébrenlétének tanuja. S hogy Izrael ezen „intésekre“ sem tér meg, el fog jönni rá a nagy büntetés, midőn „népem minden bűnösei kard által halnak meg. Az ítélet nagy napja „Jáhvé napja“ melyet a legélénkebb színekkel rajzolnak (Amos 5, 18 stb.).

Jáhvé erkölcsi világrendje vezérli a jelent és jövőt, az egyén és nemzet sorát. Csakhogy nem egyformán. Az egyénre nézve a jelenben, az egyén szűk határok közé szorított földi életében, megvalósul mindaz, mit e világrend követel. A bűnt a büntetés, a megtérést és az erényt a jutalom már e földi életben követi és kiegyenliti. A diszharmonia, a sirontuli kiegyenlítés vágya és képzele, ismeretlen volt. A személyes halhatatlanság hitének nyoma sincs nálok. Az életelv a halálkor eltűnik, vagy visszatér Jáhvéhoz, a ki adta volt. Azon gyakorlat, hogy halottaikat földbe ásták el, létre hozta a halottakkal világi tartózkodása helyének, a seólnak, kápzetét, hová a halottak összegyűlnek; csakhogy itten tartózkodások életnek nem nevezhető:

„Mert nem a Seol dicsőit téged,
Nem a halál magasztal téged,
A sirba szálltak hűségdben nem remélnék,
A ki él, a ki él, az dicsőit téged, mint én ma;
Az atya a flaknak hirdeti hűségedet,“

mondja felgyógyulásakor Hisz ki a király. (Jes. 38, 18, 19.)

Azon jelenség, hogy a profétáknál fejlett és tisztavallás-erkölcsi képzeleik mellett a személyes halhatatlanság hite hiányzott, a vallástörlelem egyik legsajátságosabb tüneténe. Ennek magyarázatát abban kereshetjük, hogy a Jáhvé igazságosságáról táplált sajátos képzetek egyéni váradalmaikat már a jelenben telyesen kielégítette, az egyén erkölcsi minősége és sorsa között tökéletes öszhangot mutatott, az erény és jutalom, a bűn és büntetés már itt e földön tökéletes öszhangban voltak; a menyiben pedig egy jobb és szebb jövő reménye az ő lelkekben is élt, e remény kizárólagosan Izrael egyetemére vonatkozott. Izrael jobb jövője felett egy percig sem kételkedtek, jóllehet a Jáhvé nevében előadott erkölcsi kívánalmakat nagyon szigoruan vették, azok megszegőire a büntetést bizonyosra várták és a nép erkölcsi helyzetéről tett tapasztalataik nagyon szomorúak, csaknem kétségbeejtők voltak. Reményök alapja volt Jáhvé hatalmában, Izrael iránti szeretetében, ígéretei bizonyosságában, adott szava megtartásában való szilárd hitök.

A bekövetkező jobb jövőt, a későbbben ugynevezett messiási kort, negyon sokféle és igen különböző színekkel

rajzolják. Itt sokkal inkább meglátszik a látnok egyénisége és a korviszonyok hatása, mint Jáhvé erkölcsi kívánalmainak rajzában. E rajz fővonásai a következők: Jáhvé ítéletet tart, hódító ellenség kezébe adja népét, de ítéletében kegyelmes, a megbocsátásra hajlandó, s bár megfeddi népét, de ki nem irtja; az ítélet következése az lesz, hogy „egy rész megtér.” Ebben egyik próféta sem kételkedik. Jesaja ennek symbolizálására egyik fiát Se ár - j á s u b („egy rész megtér”) névvel nevezi el. A megtéréssel nyílik meg Izrael története új periodusa. A foglyok vitzatérnek; Efraim és Juda egyesül egy a Dávid házából származott kitűnő király alatt (Am. 9, 11; Hos. 3. 5, Jes. 9, 6. 7; 11, 1—4; Mich 5, 1.) Az ekkor bekövetkező boldogság rajzában, mondhatni, felül mulják egymást. Egyiknél a szomszéd népek feletti uralom, a bőség ál előtérben (Am. 9, 11—15; Zach 9, 7.); másikonál főleg a Jáhvé és népe közötti szorosabb egyesülés (Hos. 14, 2—8 „áldozunk neked a mi ajkainknak tulkaival,”) a másik meg a bekövetkező békeesség idejét rajzolja gyönyörű színekkel (Zach 9, 9. 10; Mich. 4, 3. 4; 5, 4; Jes 2, 4 j 9, 6; 11, 6—9: „és lakozik a farkbs a bárányal stb.”) Ehez csatolja Jesaja és Mikha még azon várakozást, hogy Jáhvét a többi népek is elismerik s önként meghódolnak neki:

„Sok nép jön el és mondja:
Jertek menjünk fel Jáhvé hegyére
És Jákob istenének templomába,
Hogy megtanítson útaira,
Es mi járunk az ő ösvényein;
Mert Sionból jön a tanítás,
Jeruzsálemből Jáhvé szózata.” (Mikha 4.2 Jes. 2. 3.)

Jesaja még Egyiptom és Assyria megtérését is várja (19, 23—25.) sat.

K Ü L F Ö L D.

Franciaország.

Az Aixi-Departementben közelebbről egy egész község, Saint-Maurice de Gourdans, a prot. hitre lépett át. Az áttérés oka a pap s a gyülekezet közötti viszály. A gyülekezet küldöttséget menesztett a püspökhöz, a pap elmozdítását kérendő, de miután a küldöttséget a püspök nem is bocsátotta színe elébe, Lyonból két prot. lelkészt hívott meg a gyülekezet s a község egész lakossága, a polgármesterrel élön, át állott. Sarcey, ki „A 19-ik század” című folyóiratban ez áttérés történetét részletesen leírja, úgy vélekedik, hogy e példa követése legbiztosabb eszköz lenne a kath. klerus féken tartására, A párisi munkások közül is sokan, hasonlóra készülnek.

Ennél is azonban nagyobb föltűnést okoz Bouchard Pál, államtanácsos, áttérése. Egy figyelemre méltó röpiratban elősorolja azon indokokat, melyek őt e lépésre indították. A szabadelvű katolikusok Franciaországban eddig azon elvet vallották, hogy az ultramontánizmus leküzdésére

legbiztosabb út bennmaradni, az egyházban. Bouchard ez elvet megtámadja s azt kéri: „Mi más eszköz (mint áttérés a prot. egyházba) marad fön számunkra, kiknek a kath. egyházban nincs semmi támpontunk s szétszorva vagyunk, úgy hogy nem vagyunk képesek még csak számba is venni magunkat, annál kevésbbé összetartani, hogy leküzdjük a közös ellenfélt, mely tömött soraival, jól figyelmeztve, társulatai s jótékony intézetei által oly nagy erővel rendelkezik?” Ez oportunitási szemponton kívül azonban fölemlit egy benső, vallásos indokot is. Így szól: „A vallást és Istentiszteletet nélkülözhetetlennek tartom.” Majd éles bírálat alá veszi az ultramontánizmus káros hatását a családi életre, a nőkre s az ifju nemzedék lelkiismeretére. „A katolicizmus — írja — tévútra vezeti az ifjúságot, mert oly dogmákra alapítja a moralt, melyek ellen a jozan okosság föllázad. Mikor aztán az ifju a szenvedélyek korába lép, a dogmákkal együtt a moralt is eldobja magától s ott marad, minden iránytű nélkül, épen oly korban, midőn legnagyobb szüksége volna rá. Még az egyszerű falusi nép is hasonló válságos helyzetben szenved. A pap tanításait nem hiszi s elfordul tőle s így nincs számára semmi, a mi lelkét fölemelné s szívében a kötelesség iránti hűség érzetét felköltené; semmi, a mi előtte a földi létet fensőbb világi-tásba mutatná föl s örökösös életre buzdítaná.”

A közép iskolai tanítók fizetésének javítására a törvényhozó testület 700,000 frankot szavazott meg. Boldog ország, hól a költségvetés több, mint 500 millió frank többletet mutat föl, mely összegecskét az adó leszállítására fordíthatják!

A Lille-i kath. egyetem alapítására eddigelő 5,275,000 frank adomány gyűlt össze. Most indult meg az aláírás a Toulouse-ira s az eddigi eredmény 700,000 frank.

Olaszország.

Olaszország, a mint tudjuk, a polgári házasságról törvényt alkotott, a nélkül azonban, hogy az egyházról említést tenne, mely akár előlegesen akár utólagosan megkötethető. Ez által a kath. egyháznak akart némi concessiot tenni. A papság azonban úgy játsza ki e törvényt, hogy nem adja tudtára a híveknek, hogy a házasság polgári érvénynyel csak akkor bír, ha az illető polgári hatóságnál bejegyeztetik. Könnyen elgondolhatni, hogy e mulasztás, főleg az örökösödési kérdésekben, mennyi zavart idéz elő. A közelebbi öt év alatt csak a romai tartományban öt ezer ily eset fordult elő.

Köztudomásu dolog, hogy a pápák a biblia terjesztő társulatokról nem egyszer úgy nyilatkoztak, hogy a „pestist” terjesztik. Közelebbről 55 püspök engedélyt kért a pápától, hogy a Claire abbé által fordított bibliát ki nyomathassák. A kérelmezők hangsúlyozzák, hogy „többé semmi féle hatalom se akadályozhatja meg, hogy a bibliát az egész világon olvassák.” E kérvényt a britt és külföldi biblia-terjesztő

társulat bulletinje egész terjedelmében közli. Ez is az „idők jelei“ közé tartozik.

Az Antonelli végrendelete közelebről kihirdettetett. 1871. jan. 18-án kelt s így kezdődik: „Mindenekelőtt szegény lelkeket a végtelen irgalmu Istennek ajánlom, remélve, hogy a szeplőtlen szent Szűznek s védszentjeimnek, Szent Péternek, Szent Pálnak, Szent Jakabnak és Szent Lajosnak közbenjárására, megnyerem Tőle büneim bocsánatját s méltó leszek a paradicsom örök dicsőségére. Rendelem, hogy a halálotom követő héten, lelkem nyugalmáért, naponként 100 mise tartassék s mindenikért 30 sous fizetessék.“ Ime, a keresztyén férfiú, őt szenthez folyamodik közbenjárásért, csak arról az egyről hallgat, melyről azt mondta vala az apostól, hogy „nem adatott nekünk más név, sem égen, sem földön, mely által megtartatnánk.“

Jellemző különben az is, hogy a bibornok hagyatéka felett pikáns per támadott. A rokonok mellett ugyanis, mint követelő, lépett föl egy asszony, ki a néhaival gyöngéd viszonyt élt. Az örökösök elakarták simítani a dolgot, de az egyezkedés nem sikerült s az érdekes tárgyalás, melyben egyik olasz miniszter, mint tanu szerepel, meg fog történni.

Mig mindenféle pénzsükségéről hallunk, addig a Péter-fillérekre jó idő jár. Galliera hercegnő egy milliót hagyományozott a pápának s a Szent Péter templomában, a szeplőtlen szűz fogantatása innepén, roppant összegek gyűltekk össze. Az „Unitta Katholika“ című kis lap kiadója is 20,500 livret szolgáltatott be, melyet apró adományokból gyűjtött egybe a kiadó hivatalban.

Spanyolország.

Spanyolországban a protestánsok üldözése folyton tart. Mahonban a polgármester betiltotta az iskolákban [az Istentisztelet tartását, mert „az énekítés a szomszédoknak alkalmatlan.“ Kadixban a prot. lelkészek eltiltattak a beteg matrózok látogatásától, azon ürügy alatt, hogy azon tartományban nincs kihirdetve a vallásszabadságot biztosító államtörvény.

Van azonban az inquitio hazájában elég ereklje. Igy p. o. Monresa városában négy darab csontját őrzik azon kisedeknek, kiket Herodes, Betlehemben, kivégeztetett. Ugyancsak ott van egyike azon köveknek is, melyekről a Sátán azt kívánta vala Jézustól, hogy változtassa át kenyerekké. Van ott abból a tömjénből is, melyet a keleti bölcsék az új szülött Messiásnak vittek. Különben ezek se különösebb erekljék, mint az a toll, melyet a Gábríel arkangyal szárnyából Helvetiában őriznek s egy kesztyűje annak a századosnak, ki jelen volt a Kristus kivégeztetésénél s a hadoklónak egy lehelletét föl fogta abba.

Törökország.

Az európai Törökországban a keresztyének összes száma 6.225,000 lélek. Mégpedig:

Görögkeleti	5.600,000.
Római katolikus	280,000.
Örmény	300,000.
Protestáns	45,000.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvárt, 1877. jan. 30.

Deák Ferencz emlékezetére a magyar tud. akademia f. hó 28-án megható ünnepet szentelt, imponans bizonyosságát adva annak, hogy e nagy férfiú érdemei túlélék az időt. Az ünnepélyes közgyűlést gróf Lónyay Menyhért, elnök, megnyitván, Csengeri Antal nagyszabásu emlékeszédének egyes részleteit olvasta föl, rendkívüli hatással, melynek okát — eltökintve Csengeri kiváló írói képességétől — abban találhatjuk föl, hogy ő volt a néhainak — egész államférfiúi pályáján — legmeghittebb barátja és segítőtársa. Majd Győri Vilmos olvasta föl Tóth Kálmán dicsőrettel kitüntetett ódáját s utánna Szász Károly következett, 100 aranyos ódájával. Az elnöki zárszavak után a gyűlés emelkedett hangulatban oszlott szét. E fennsleges ünnepélyen nem csak a test szerint megjelentek ezrei, hanem jelen volt, léleekben, egész Magyarország s mi — reformált hitűek is — mindnyájan, mert bár nem számíthattuk őt, külsőleg, hitünk sorsossai közé, de léleekben miénk vala ő, nemcsak mint hazafi, hanem, mint confessora a szabad egyháznak a szabad államban, mint védője a lelkiismeret és vallásszabadságnak, mely magasztos eszmék a protestantismus zászlójára vannak fölírva. Áldott legyen nagy neve!

— Kolozsvári ref. főtanodánkban a téli közvizsgák a napokban folytak le. E virágzó intézetünknek egyik régi növendéke az alábbi sorokban ad számot azon kedvező benyomásról, melyet e vizsgák folyama rágyakorolt s mi örömmel adunk helyet e soroknak, ama megjegyzéssel, hogy a real tudományok tanításában általa jelzett haladás a human tudományok terén is épen oly mérvben észlelhető s e kettő együtt emelte e tanodánkat oly magaslatra, hogy bármely hazai gymnasiummal kiállhatja a versenyt. Elősmérő sorai a következők:

„Mint ez intézet növendéke, a tartozó hálából kifolyólag érdeklődéssel viseltetem annak sorsa iránt, s így örömmel ragadtam meg a nekem évek óta először kínálkozó alkalmat, iskolánk szellemi haladásáról szóló nyilvános számadás-tételeibe betekinteni. Valljuk meg őszintén, hogy ezelőtt csak pár évtizeddel gymnasiumunkban a real tudományok művelése a human irány rovására meglehetősen mostoha sorban részesült. Az érettségi vizsgát tett növendék a természettudományokban általában hiányos, hogy ne mondjam: elégtelen és minden rendszer nélkül ismeretkörrel ment át a felsőbb tanintézet kebelébe, saját kárára érezve a gymnasium és egyetem közötti kapocs, illetőleg folytatatlágosság hiányát, épitenie kellett oly alapon, a melyel nem birt, vagy — a kedvezőbb esetben — épitenie oly alapon, a mely ingadozott. Én e körülmény okát nem kutatom s kutatni ez uttal feladatom sem lehet; hanem örömmel ragadom meg az alkalmat, főtanodánk dicsőségére constatalni, hogy e hiány létezni immár megszűnt. Mint a ki magam is a természettudományokkal foglalkozom, legnagyobb érdekléssel a természettudományi vizsgákat halgattam, a melyeknek eredményére legelső sorban a fennebb említett szempontból voltam kíváncsi. Az eredmény meglepett. Iskolánkban a haladás a természettudományoknak úgy tanításában mint tanulásában félreismertethetlen. A növendékek értelmes és általában szabatos felelete bizonyosságot tett egyfelől arról, hogy a tárgyat kedvel és szorgalommal tanulták, másfelől és leginkább pedig arról, hogy az illető tanárok tárgyaiknak teljesen urai levén, az anyag helyes beosztásával és gondosan megállapított módszer

alkalmazásával oly rendszeres és alapos ismereteket nyújtottak tanítványaiknak, a melyeknek ariadne-fonala biztos útmutatóul fog szolgálni a felsőbb tudományok labirintájában. Ily kellemes benyomással távoztam én a bölcsészek állattani, fizikai és vegytani vizsgálatairól — ez uttal e három képviselte a természettudományokat — magammal vivén azon meggyőződést, hogy iskolánk nem stagnál — a mi századunkban egyértelmű a megsemmisüléssel — ha nem halad a kor kívánalmainak megfelelően halad.

— Az enyedi „Szemle“ f. évi 4-dik számában Kis Antal Sámuel úr, a mandatum kérdéséről, két részre osztott predikációt közöl Máté 10. 34. alapigével. A többek közt, az exordiumban, szive keserűségének a következő szavakban ad kifejezést „a bámulat elfogott, midőn láttuk, hogy némelyektől ez a tárgy amugy robbantó eszközzül vagy gyűszikrául, az egyház épületébe bedobatt; ez megint oly tény akar lenni, mely egymás elleni torzsalkodást s pártviszályt idézzen elő.“ Qui bene distinguít, bene docet. Előre bocsátjuk, hogy minket azért, hogy egy protestáns egyházban véleménykülömbösek merülnek föl, nem csak, hogy a bámulat el nem fog, sőt ezt éppen oly természetesnek és szükségesnek tartjuk, mint a természetben a szélfuvást, mely a rekkenő hőségét enyhíti s a levegőt megtisztítja. Inkább azon csodálkozunk, hogy éppen a prot. papság soraiban vannak egyesek, kik rögtön félre verik a harangot, mihelyt egy fekete pont a láthatár szélén föltűnik, holott éppen nekik kellene fölvilágosítani a gyöngöbbséket, hogy nincs vége a Kristus anyaszentegyházának csak azért, hogy Pál így, Péter amugy gondolkozik s ír. Feltéve azonban, de meg nem engedve, hogy ez a mandatum kérdése, robbantó eszköz, vagy gyűszikra, mely miatt Sion falai lángba borulnak, kérdjük: ki vagy kik vetették föl ezt a kérdést? A múlt évi közgyűlés nem, miután az nem intézkedett sem jobbra, sem balra. Az igazgató tanács sem, miután erre megbízatást nem nyert s legalább ez ideig nem érezte magát indítatva e tárgyban nyilatkozni. Legelőször, még november hó folytán, nyilvánosság elé vitte ez ügyet valami Sincerus úr, a „Nemerében“; majd dec. 8-án fölvetette a „Szemleben“ „egy kálvinista“ azután december 12-kén tárgyalta s el is döntötte a nagy-enyedi egyházmegye, elrendelvén az új választásokat. Ily előzmények után köteletségének tartotta a prot. közlöny is — december 28-iki számában — szellőztetni ez ügyet, de már akkor kimondotta, hogy ellentétes nézetek merülvén föl, végérvényen csak is a közgyűlés dönthet. Tért nyitottunk azóta az ellenvéleményeknek is. A Kis Antal úr dorgatoriuma ennél fogva nem nekünk, hanem Sincerusnak „egy kálvinistának“ és a „vezér“ megyének szól.

Tudásul.

80. — 1877

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ő Nagyméltósága a m. k. pénzügyminiszter ur átirata folytán arról értesít, hogy tekintetbe véve azon általános tájékozatlanságot, mely az általa kibocsátott hirdetmény közzététele előtt a családi értesítők bélyege iránt uralkodott, a pénzügyigazgatóságokat egyidejűleg odautasította, hogy a hirdetmény közzétételét megelőző időben kiállított családi értesítők után, a még be nem fizetett felmelt illetéket ne szedjék be, hanem az e címen kiszabott felemelt illetékeket hivatalból töröltessék, az egyszeres bélyegilletéket pedig, a kiállító anyakönyvvezetők jótállási kötelezettségének fenntartása mellett, első sorban a felektől követeljék.

Azon esetben pedig, midőn a családi értesítések bár a hirdetmény közzététele után állítottak ki, de a lelkészek hitelesen igazolják, hogy azok kiállításakor a családi értesítők bélyege iránt illetékes egyházközségük utján értesítve még nem voltak, a felemelt illetéket az esetleg beadandó folyamodások elintézése alkalmából töröltessék.

Körözetnek

1445. 1877

Marosi egyházmegyének a vadasi tanítói állomás. Fizetése: 112 frt 58 kr. Pályázati határnap február vége. Folyamodványok esperes t. t. Vályi Pál aához Ny.-Szentbenedekre (u. p. Ákosfalva) küldendők.

46. — 1877.

An-sajói káptalanban a tacsai papi állomás. Fizetése; 20 hektoliter búza, ugyannyi zab, 10 hektoliter töröbúza kepe. 27 hold papi birtok, 20 szekér fa, 10 eke - 12 kassa napszám; tized kárpotlás 138 frt. Idejárul még a br. Wesselényi Miklós főgondnok ur által folyósítandó kegyhatomány. Pályázati határnap február vége. Folyamodványok dékán t. t. Vályi Elek aához Kentelkére (u. p. Somkerék) küldendők.

91. — 1877.

Görgényi egyházmegyénkben az egyesült Komlódoroszói másod osztályu papi állomás. Javadalma: 116 véka gabona, 12 véka zab, 10 kalangya buza, 319 frt. 50 kr. pénz; 4 hold szántó, 7 hold 1149 négysz. öl kaázáló, Erkekre minden átmenetel szolgálat végett 3 frt. Kötelessége: májustól szeptemberig mindkét egyházban minden vasárnap délelőtt rendes isteni tiszteletet tart, oktobertől áprilisig d. e. egyik d. u. másik egyházban. Az úrvacsora osztást mindkettőben d. e. végzi a rendes időben. Oroszfáján rendszeresen vezeti a tanítást. Erkeken szolgál minden negyedik vasárnap, urvacsorát oszt ünnep másod napján. Nyulason urvacsorát oszt évenként háromszor ünnep 3-mad napján. A nyugalmazott lelkész halála után jövedelme növekedni fog. Pályázati határnap február vége. Folyamodványok t. t. Benkő János esp. aához M.-Péterlakára (u. p. Sz.-Régen) küldendők.

Kolozsvár, jan. 24-én 1877.

Nagy Péter,
erd. ev. ref. püspök.

A szerkesztő postája.

Gönczi Jánosnak. Tárgyalmazmiatt késik.

Összes munkatársaimat tisztelettel kérem, sziveskedjenek beküldendő közleményeiket a lehető rövidre vonni. A lap terjedelme csekély, a rendes rovat sokféle s így a hosszú cikkek a kellő összhangot zavarják s a szükséges változatosságot lehetlenné teszik.

Weres Sándor collegának. Intézkedtem.

Bód Károlynak. Udvarhely. A lapot megindítottam. Pénzt a kiadó nem vesz át.

Egy marosi papnak. A jövő számban közlöm.

Megjelenik
minden csütörtökön.

Szerkesztőségi szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legzélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1frt, 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Nyílt levél a szerkesztőhöz, gróf Bánffy Béla. — Központi igazgatásunk s még valami IV. (befelyező közlemény), Szász Béla. — Az áll. ig. tanács kis gyűléséből. — Tárcza: Me-
zaik a rég és közel-múltból, közli: Lénárd József. — Vidéki élet
A marosi egyházmegyéből, egy ref. pap. — Belföld: Énekes
könyveink reformálása, II. Paal Ferencz. — Külföld: Franciaor-
szág, Belgium, Olaszország, Amerika. — Levelek a távoból, Tomka
Károlytól. — Könyv-ismertetés dr. Kovács Ödön vallás bölcsezetéből
T. Gy. — Egyházi és iskolai hírek. — Köröztetések. — A szerkesztő
postája.

Nyílt levél.

Kolozsvár, 1877. febr. 5.

Tisztelt szerkesztő ur!

A „Protestáns egyházi és iskolai lap“ január 7-én kelt ez évi első száma „Segíts magadon és Isten is segít“ czim alatt egy, a protestantizmus multjára vissza- és jelenébe tekintő, felette érdekes és jeles czikket hoz, az egyházi ügyekben magának oly sok érdemeket szerzett, dr. Ballagitól. Fölhozza cikkében azt, hogy akkor, midőn e nemzetnek önrendelkezési joga nem volt, midőn nemzetiség, vallás és politika egyaránt üldözve voltak, szóval az absolut és azt követő nem magyar irányzatu korszakok alatt, vallásunk iránt az érdeklődés nagy volt és világi és egyházi elemek karöltve jártak el, hogy azt védjék, fentartsák, küzdelmeik a támadás ellen közösek, munkásságuk együttes vala.

Szóval a vallást, mely már természeténél fogva conservativ, melynél az újításoknak akár szerveztében, akár szellemi részében mindig a leglassubaknak és legérettebb megfontolás következményeinek kell lenniök és azok is csak akkor állhatnak elő, midőn az újítás szüksége a hívők legnagyobb részében, mondhatnám egyetemében gyökeret vert, — a támadások ellenében, az akkori időben, egyházi és világi tagok karöltve védtek és conserváltak.

Most már — mint helyesen írja — Magyaror-

szágon az érdekeltség szünetelőben van, sőt én azt hiszem felváltá azt egy bizonyos vallásos apathia, a világiak részéről, és ettől a teljes vallástalanságig csak egy lépés van. És ha ez elő áll: nézetem szerint egy oly egyházban, minő a protestans, egyértelmű azzal, hogy megszűnik az önkormányzat, mert ha megszűnik a részvét, akkor nem lesznek, kik önmagukat kormányozzák és így önkénytelenül bár, de kormányozva lesznek. És ettől, vallásunk fölvetől, a lelkiismeret szabadságának elvesztésétől, lemondásunk következtében csak egy lépés választana el. Ez az én hitem is és legyen szabad némi felvilágosításul hozzá tennem, hogy részemről, ki illetéktelen vagyok, azon beható theologiai tárgyalásokban részt venni, melyek előfordulhatnak, más nemű viszályokba pedig nem akarok bele elegyedni, nagy arrogantiának tartanám, csak azért mert nevem ott van e t. lap munkatársai sorában, vindicálna magamnak, hogy an chio sono pittore. De itt az erdélyi részben, mely anélkül, hogy hizelegjünk magunknak, a magyar protestantizmus menhelye volt régi szervezetében, az új szervezet következtében, melynek kritikájába bele elegyednem jelenleg nem föladatom, a világi független elemek részvéte a közügyben szükségesebbé vált, mint volt akkor, midőn a felső törvényhozótestület, a fő consistorium szervezeténél fogva csaknem kizárólag a világi elem befolyásának adott túlsúlyt. És itt nem szeretnék félreértetni. Azért legyen szabad ezen tételtem felvilágosításul kifejeznem azt, hogy én protestáns egyházban a világi és papi elem között különbséget nem teszek, nem ösmerek. Itt nálunk hierarchia nincs; azon perczben, midőn ezen irány kapna felül, vagy léteznék, megszűnnék a protestantizmus az lenni, mi az eredete: a lelkiismeret és önkormányzat szabadságának bástyája.

És ez alapot elvesztvén megszűnnék továbbra protestantizmus lenni. Nincs tehát vallásos ügyeink-

ben világi és egyházi közt különbség; de — mert nincs, — nekünk közös törekvésünknek kell lenni, hogy ne is legyen; azon perczben pedig, midőn a világi elem hátralépik, és nem vesz részt azon intézkedésekben, melyek szükségesek arra, hogy egyházunk organismusába fennakadás ne legyen: bekövetkeznék azon kor, melyről dr. Ballagi oly szépen mondja, hogy „a nép csak azt tiporja lo, ki a földön fekszik.“ A mi elhivatásunk nem az, hogy érdekből a viszály magvát hintsük egymás közt; a mi vallásunk a szeretet vallása, egyházi ügyeinkben főhivatásunk a béke, az egyetértés. A gyűlölet,

üldözés, az intolerantia nem protestáns elv; ezt hitünk kárhóztatja és azt bizonyítja a historia, hogy a vallásnak kebelében keletkezett gyűlölségek legkárhózosabbak voltak magára a vallásra nézve is. Nálunk egyaránt bűnös a vallás irányában az, ki akár az osztályokat, akár a világi és egyházi elemeket egymással ellentétbe akarná helyezni. Szervezetünknel fogva mi a papsággal szoros összefüggésben vagyunk; sőt vallásunk történelmében, vallási kérdésekben az egyháznak védelmében épen a világi elem volt az, mely a tusákat leginkább kiküzdötte. És ezért azon tiszteletes ur, ki a világi független elem befolyását gyengíteni igyekszik, magának a vallásnak főtámaszait igyekszik megtörni, egy szóval vallásunk erejét gyengíteni. Sőt merem állítani, hogy ellenkezőleg cselekszik hivatásával, mert a pap kötelessége a hitet erősíteni, az ingadozókat megszilárdítani, és a vallásos ügyekben részvétre buzdítani a felekezet tagjait. Ha már valahól a törekvés az lenne, hogy a világi elem befolyása lehetőleg korlátoztassék, akkor az indifferentismus és a vallás iránti elhidegülés terjed és ez épen ellenkező a papi hivatással, mert vallásunkban soha sem lehet arra számítani, hogy a hívő egyszersmind vakonhívő legyen, és ezért a prot. hitfelekezetek bármelyike is csak a hívők egyetértésében állhat fenn. És vajon a mult példája nem bizonyosága-e ezen tételnek? Vajon itt Erdélyben nem-e a világi elemnek tolerantiája minden vallásfelekezettel szemben — és egyetértése egymás között — hozta létre azt hogy itt a protestantismus oly erős gyökeret vert? És vajon nem-e ezen vallásos tolerantia idézte elő azt, hogy nemzetiségünk itt e hazában létezik és erős?

Nálunk a tolerantia kérdése nem egyedül a bölcsességé, hanem a szükségé is. Számos azon csa-

ládok száma, kik legszentebb érzelmeikben lennének sértve, kiknek létök, boldogságok össze lenne zúzva, ha intoleransok lennének.

De a tolerantia még nem tételezi föl az indifferentismust; sőt a világi elemnek befolyása, részvéte vallásos ügyekben is, míg magát a vallást erősíti, épen alapja a tolerantiának, annak hát mellőzése, lemondása vagy épen kijátszása előidézné az intolerantiát és ekkor nemcsak a reformált egyház, hanem nemzetiségünk létele is kockáztatva lenne, itt e részében az országnak.

Uj szervezetünkben én tehát a vallásos ügyekben való hathatós befolyását a világi elemnek szükségesnek tartom és épen mert óhajtanám, hogy ezt mentől többet érvényesítsék, azért valék bátor önhöz ezen nyílt levelet intézni. Fogadja megkülönböztetett tiszteletem kifejezését, melyel maradok igaz barátja:

gr. Bánffy Béla.)*

Központi igazgatásunk és meg valami.

IV.

(Folytatása és vége.)

Múlt alkalommal fölmutattuk egyházkerületünk szervezeti és kormányzati elvére nézve azt az alternatívát, melynek két ellentétes ága közül választani kell az „egy kálvinistának“ s a választottat aztán következetesen és minden consequentiáival keresztül vinnie (törekednie keresztülvitelére) ha ugyan komolyan s az ügy érdekében beszél, nem pedig — de hagyjuk ezt.

Tegyük még ez uttal, befejezéssel ez ügy is, akaratom ellenére is, fölöttébb hosszúra nyúlt cikksorozatnak, néhány megjegyzést az „egy kálvinista“ specialis javaslataira.

A püspök és a tanügyi előadó hatáskörére vonatkozó nézeteire nincs semmi megjegyzésem. A püspök hatáskörét canonaink, törvényeink és a hosszas usus eléggé megszabják s mostani ft. püspökünk, nézetem szerint, inkább belül maradt, hogy sem túllépett volna e hatáskörön. A tanügyi előadó hatáskörének megszabása épen most van

*) Fogadja a nemes gróf ur, e nagyon is időszerű föl-szólalásáért, az ügy nevében, szives köszönetemet. Nekünk, protestánsoknak, soha egy pillanatig sem szabad felednünk hogy sem a klerusról, sem a laiosról külön, külön, hanem, a kettőről együtt mondá a nagy apostól, hogy „választott nemzetiség, királyi papság, szent nép.“ És hogy ily irányban oly tekintélyos hang emelkedik, mint épen a nemes gróf úré, nemcsak bizonyosságot tesz arról, hogy a hangadó a protestantismus magos eszméi iránt fogékonyssággal bír, de egyszersmind — ha reményünk nem csal — egy szebb jövőendő előhírnöke.

előkészítő munkálatban s így a fölött vitázni fölösleges idővesztegetés volna.

A vagyonügy felügyeletére és ellenőrzésére nézve azonban megvannak az „egy kálvinistának“ a maga „saját“, hogy ne mondjam sajátságos nézetei. A központi kormánynak, ugyanis, hogy úgy mondjam ellenőrző tagjait (a nem „hivatalnok“ ig. tanácsosokat) tollálván, az összes központi kormányzat vezetését, s in specie a vagyonügy intézését is kizárólag a fizetett hivatalnokokra püspökre, pénztárnokra, tanügyi előadóra és a titkárra, mint jogügyi tanácsosra, kívánja bízni — az önkormányzati szervezetből így, egészen sajátságosan bürokratikus testületet faragváu, a protestantismus nagyobb dicsőségére — a fizetett hivatalnokok egész éven át, minden ellenőrzés nélkül, intézvé az egyházkerület száz és ezer ügyét, határozván maguk, felelvén, számolváu maguknak, ellenőrzvén magukat, vivén aztán az év végén egy csomó bevégzett tényt a közgyűlés elejébe, mely így nem egyszer az előtt az alternatíva előtt állana, hogy vagy mindegyre fiscalis actiokat indítson, vagy pedig, a mi valóbszintű, mindegyre meghajoljon a bevégzett tények kényszere előtt s így lassanként átbocsássa souverain hatalmát négy vagy öt fizetéses hivatalnokának, illetőleg, a mi természetes, püspökének, a nélkül, hogy, mint Magyarországon áll a dolog, az egyházközsegek évszázakon át fejlett és megszilárdult széleskörű autonómiája ellensúlyozná a majdan autokrátiává kifejlendő aegolut hatalmat, mert azt még az „egy kálvinista“ törvényhozói bölcsességéről sem tesszük föl, hogy a bürokratiko-autokrat rendszer egyensúlyozására rögtönösen ki akarná zökkenteni egyházközsegeinket autonómiájuk 300 esztendő alatt megszilárdult mértékéből és irányából.

De ő terveinek minde logikai consequentiáira ügyet sem vetve, úti laput köt a kegyvesztett ig. tanácsosok talpára, elbocsátja a számvevőt, kizárja a testületből az ügyvédet s minde teendőik végzését, az összes vagyonügyet a titkárra bízván, azt hiszi, hogy így gyorsabb és jobban biztosított folyása lesz ügyeinknek, az egyházak és egyes testületek vagyona nem indul veszendőbe, mint most az egyedi kollégiómé — az ig. tanács vétkes mulasztásainak okán — veszendőbe indult.

Attól valóban nem tarthat az „egy kálvinista“, hogy tervezete a jövő kór iromány-táiraiban a tisztaság s könnyen érthető áttekinthetőség példányául fog a serdülő ifjúságnak bemutatni. Mert miis lesz hát ennek a „jogügyi tanácsossá“ promoveált titkárnak a kötelessége és teendője?

Egyszer az irodavezetés, fogalmazás, előadás, adatgyűjtés stb. szóval a mostani kötelességek mind; aztán az elcsapott számvevőnek helyettesítése, a tanodák, püspöki egyházak (s néhány más testület) számadásainak felülvizsgálása; aztán minden a gyűléseken előforduló jog- és törvény-ügyi kérdésben vélemény-adás (természetesen kellő és bizony időbe kerülő, előkészület mellett); miután mindez egy „szép fizetéssel ellátott“ embernek nyilván igen kevés munka; ezeken fejlül személyes felelősség terhe alatt örködni kell az egész egyházkerület vagyonügyei fölött,

számon kell tartania (hogy az eddigi pusztulásnak eleje vétessék) minden egyház, tanoda és testület fekvőit, tőkéit, jövedelmeit, gazdaságát (nem buza-földbe vetettek-e luczernát, behordták-e a sarjút, eleget malacoztattak-e a disznók? stb. stb. stb.)

Vagy, ha ez a hozzávetésünk nem helyes (mert a milyen világosan az „egy kálvinista“ tervét körülírta, csakis hozzávetések útján lehet tapogatózunk), akkor azt kell hinnünk, hogy a titkári teendők a tervezet szerint, jövőre megszűnnek, a sok mihaszna levelezés, kérdéstevés felvilágosítás, kormánynyal való közvetítés elesik; a központi testület rendeleteket nem ad ki, jelentéseket nem vesz be, statistikai adatokat nem gyűjt, számadásokat nem kér be, hanem a titkár (= jogügyi tanácsos) csak épen a pörös és vagyoni kérdésekkel foglalkozik s egyszerűsmind az igatatói és irnoki teendőket is végzi, mert a mostani szervezet többi nyomoruságai mellett az is harsó szalmára méltó ezen intézkedés, hogy a központon két irnokunk van.

Vagy, ha mégis maga az „egy kálvinista“ is azt találná gondolni, hogy a számvevő titkár meg két irnok teendőit talán még sem volna épen egészen az egyházkerület érdekében álló dolog egy tollvonással a sárbaejteni, talán úgy kell az ő képzete szerint való munkafelosztást értenünk, hogy a kegyelemből meghagyott hivatalnokok: a püspök, tanügyi előadó, jogügyi tanácsos és pénztárnok osszák föl maguk között az így gazda nélkül maradt munkát. A püspök, például, pro recreatione, fogalmazhatna egy-egy szép köriratot s a pénztárnok (a mostani hivatalnokok közt neki van a legszebb írása) rendre-rendre lemásolgtatná. A tanügyi előadó épen szakjába rág megvizsgálhatná az egyedi gazda-gondnok számadásait a jogügyi tanácsos elkészíthetné az orsz. statistikai hivatal számára a kellő kimutatásokat.

De talán mégis, úgy sem lenne épen egészen jól. Kérnünk kell tehát az „egy kálvinistát“, hogy honboldgító terveit egy kissé magyarázza ki jobban, hogy mi, gyöngébbek, is megérthessük. S annyival inkább kell azt kérnünk, mert az „egy kálvinista“ szerint: „— — egy házunk központi kormányát alkotná: a püspök, a tanügyi tanácsos a jog- és vagyonügyi tanácsos vagy titkár, s a pénztárnok. Ezek vezetnék szakszerűen minden ügy. Ezeken kívül az államgondnokok megtartanák a törvényben meghatározott állásukat.“ Csak hogy, az baj, az államgondnokok „törvényben meghatározott“ állása nem az, hogy a pénztárnok, vagy titkár gyűlésen kívül „szakszerűen“ vezesse az ügyeket a főgondnok csak akkor halljon valamit az egyházkerület dolgairól, mikor „egyik vagy másik kormánytag és (nem is: vagy) a gondnokok kívánságára „közös tanácskozás“ tartatik — mint a tervelő akarja. Ehez képest tehát, ha az államgondnokok hatáskörét így akarja az „egy kálvinista“ megszabni, jobban mondva: megszabdalni — akkor alaptörvényünket, három évszáz fejlődésének a természet-szerű corollariumát, szintén át kell alakítania s azoknak az államgondnokoknak,

kikről most kegyes — szóval — elösmerni, hogy e „hivatal — nélkülözhetetlen,“ nyíltan meg kellend majd azt is mondania, hogy ötöd-hatod magatokkal alkalmatlanok vagytok nekünk, hogy a mi hivatalnokaink „szakszerű“ intézkedéseibe orrotokat ne ütögessétek; majd, ha egy-egy kérdést „nagy fontosságának“ fognak e hivatalnokaink tartani, titeket is meghivnak „közös tanácskozás“-ra, nó aztán az az egy, kit, a magyarországi példára, meghagyunk, eljöhét a közgyűlésre (milyen szervezetet kap még az!) s az elnökséget megoszthatja az egyházkerület egyik fizetett hivatalnokával, de azért ne busuljatok, „a törvényben meghatározott állást“ meghagyjuk néktek.

Egyszóval — nekünk az „egy kálvinista“ cikkei ellen nem az a kifogásunk, hogy a mostani ig. tanácsot (vagy is többségét) vétkes hanyagsággal, intriguával s több eféle kedélyes dolgokkal vádolja. Legyen az ő hite szerint; én azt hiszem, hogy az ügyek most jobban, gyorsabban folynak, mint valaha — ő az ellenkezőt, s a hit Magyarországon vámmentes portéka. Hanem az a kifogásunk, hogy ily logikátlan, következetlen, ellenmondásos tervekkel áll elő s legfőképp az, hogy nincs az a morális (!) bátorsága, hogy czélzatait őszintén megmondja, sőt még bár nevé is bevallja akkor, a mikor egyéneket támad, vádel, gyanusit. Pedig ez már nem is a morális, hanem egyszerűen a férfias bátorság hia, magyarul: gyávaság.

S hogy abban az állításunkban, mely szerint — bár folyton a rendszert támadja — mégis csak a személyek ellen van főkifogása, nem tévedünk: ő maga elösméri, midőn cikkei facitját e tételben foglalja össze: „Annyit — — határozottan állithatunk, hogy mostani kormányunk az egyház vezetésére képtelen.“ Tehát nem a kormány-forma, hanem maga a kormány, a tagok a képtelenek. É bizony baj, hogy a közgyűlés ilyen tagokat választott. Ezen csak egyetlen módon lehet változtatni. Két esztendő múlva letelik 6 tagnak maudatuma, (az enyém is) jobbakat kell helyettök választani. Ha pedig ez a két esztendő igen hosszú idő az „egy kálvinistának“: segíthet ugy a dolgon, hogy akár most mindjárt ez idei közgyűlésen tegyen bizalmatlansági indítványt az ig. tanácsra, vagy a többsögre, vagy akár csak egyikünk-másikunkra nézve s ha a többség csatlakozik az indítványhoz, az illető tagok bizonynyal azonnal lemondanak s ugyan a többség választ aztán az „egy kálv.“ kedveszerint való tagokat, a nélkül, hogy a mostani tervszörnyeteggel össze kellene alkotmányunkat kuszálnunk. Lám, miért retiráltak meg önök a tavaly a roszalás kifejezésével Enyeden? Egy egész sor nem-szeretem igazgató tanácsostól azonnal megszabadultak volna. De, hát ahöz is meg kellett volna lenni a morális bátorságnak is — a többségnek.

Mert nyilván, ez a bökkenő. Szerezzen az „egy kálvinista“ magának, czélzatainak többséget a közgyűlésen s akkor mindjárt nem lesz semmi baj. Akkor jó lesz mindjárt a kormány, a rendszer, a világfolyása.

Hogy az egyháznak mennyire fog ez hasznára, előmenetelére szolgálni: meglátjuk akkor.

Mondjak még valamit? Eh, már is igen sokat mondtam. Egyelőre minden esetre eleget.

Szász Béla.

Az áll. igazgató-tanács kis gyűléséből.

Kolozsvártt, február 4-én, 1877.

Elnök: főt. Nagy Péter püspök, jelen voltak: Br. Bánffy Albert főgondnok, Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor és dr. Kovács Ödön igazgató tanácsosok. Déák József pénztárnok. Szabó Ádám számvevő és Bodor Antal titkár.

1. Titkár jelentést tett az időközben ülésen kívül elnökiileg ellátott folyó ügyekről.

Jóváhagyó tudásúl vétettek.

2. Basa Mihály enyedi egyházmegyei esperes a Geze és Hadrévi egyházak egyesítése tárgyában a gezei beszolgáló pap díjlevelének és a hadrévi egyház kamat hátrálékai kimutatásának felterjesztése iránt tett régi felhívásra, a jelentés tétel megsürgettetett. Hasonló képpen Ágoston Mózes szebeni esperes a kövesdi egyház 1870-től kezdve vezetett számadásainak felterjesztése és Báthori Dániel széki esperes a málomi egyházközség szőlőválság kötelezettjei által befizetett összegeknek kimutatása iránt.

3. Titkár jelentést tett, hogy a papi állomások fizetési kimutatása a felterjesztések alapján általa egybe állítottatott ugyan, de az erdővidéki esperesnek két, e tárgyban tett kimutatása egymással ellenkezővén: felvilágosítás adásra hivatott fel.

4. Nagy Lajos deési esperes, az 1868-iki közzsinat 119 sz. a. hozott azon határozatának megváltoztatásával, hogy a babucz-fodorházi egyházak közül templom Fodorházára építtessék, indokolt felterjesztést teszen, hogy a templom Babuczra építtessék, s e czélból a solyomkői romban levő templom anyagának felhasználása meg engedtessek. Miután a canonica portió Babuczon van, a dézma kárpótlás legnagyobb része is azt illeti s végül mivel az ott lévő és csoportosítandó egyházak közül köz ponttúl szolgálni legalkalmasabb: a kérelemnek hely adatott.

7. Báthori D. esperes jelentést teszen a m.-kályáni egyházban czúlba vett templom építés, és a kint levő követelések felhajtása tárgyában: Felhivatott tervrajznak és részletes költségvetésnek felterjesztésére, valamint a követelések gyors felhajtására.

8. A kolozsvári polgármester közli a földteherm. igazgatóságnak azon leiratát, melyben a nagy-vajtolczi exequutum után kiúttalt urbéri kárpótlási túllélvezett összegnek visszafizetése nyugtatványoztatott. Tudásúl vétetett s a leiratnak hivatalos másolatban való megküldésére a polgár mesteri hivatal felszólítottatott.

9. Schilling Ottó egyházkerületi ügyvéd a marosvásárhelyi kir. törvényszék ítéleténck beterjesztésével

jelentést teszen, hogy nevezett törvényszék a Teleki-könyvtárra nézve a telekkönyvi tulajdon kiigazítás iránt folyamatban levő perben az egyház kerület — tárgyilletékességi szempontból azon kéréssel, hogy a Teleki-könyvtár s ennek külső és belső ingatlanai tulajdonosául, a „Teleki könyvtár“ mint jogi személy ítéletesen kimondassék, elutasította. A fogalmazványban bemutatott fellegbezésnek törvényszerű időben való benyújtására utasított.

10. Az M.-ujfalusi desolált egyház ingatlanainak eladásáról megerősítés végett felterjesztett adás-vevési szerződés módosítás végett vissza küldetett.

11. Nagy Lajos deési esperes felterjeszti a Kaczkói egyháznak az iránti kérvényét, hogy az Ujfalvi alapítvány bennlevő kamatai a papi lak kijavítására kiutaltassanak:

Miután, az alapítvány kamatainak $\frac{1}{3}$ része rendeltetése szerint a papi fizetés javítására már ki van adva; a más $\frac{2}{3}$ rész pedig az alapító által a templom jó karban tartására van rendelve, a bennlevő kamatok más célra ki nem utalhatók s így a kérvénynek hely nem adatott.

12. A főt. püspök urnak azon régen tett jelentésére, hogy a kentelki egyháznak a visitationalis jegyzőkönyv tanusítása szerint 860 frt szőlődézma váltásági

kötvénye van, a mely után kamat a számadásba nincsen bevezetve, a miért n.-sajói dékán a váltásági jelzalog kötvény felküldésére és a kamatok iránti felvilágosítás adásra volt felhiva, mely felhívásra Vályi Elek dékán felküldi a kötvényt és jelenti, hogy a kamatokat adóba fizette. Megrendeltetett ennek igazolása.

13. Főt. Nagy Péter püspök az egyházkerületi közgyűlés idejének közeledtére hivatkozva, felhívja az igaztanács figyelmét azon, ugy magán uton, mint a hírlapokban is vitatott elvileges ellentétre, a mely a közgyűlési képviselők megbizásának lejártá vagy még egy évig, s így a következő közgyűlésre is fennállása tekintetében előtérbe lépett. Lehető zavarok kikerülése végett az intézkedésnek szükségességét hangsúlyozza. Miután ezen gyűlésen csak 8 igazgató tanácsi tag jelent meg, s így ez nagy gyűlésnek nem tekinthető, két tagnak törvényadta kívánatára ezen ügy a jövő márcziusi nagy gyűlésre halasztatott, utasítván titkár, hogy akkor minden e kérdésre tartozó adatokat előszedjen, s a gyűlési meghívóra írja fel a tagok figyelmeztetése végett, hogy ezen kérdés a következő nagy gyűlésen tárgyalás alá kerül.

TÁRCZA.

Mozaik; a rég- és közelmúltból.

Közl: **Lénárt József:**

I.

Visszafizetett kölcsön a 16-ik századból.

A hires, de szerencsétlen Coligny admirál védelme és biztatása mellett, ki a francia protestansok egyik támasza volt, egy kis francia hajós sereg, Ribard Jean kapitány vezetése alatt, útra kelt Flórida felé, hogy ott egy francia gyarmatot alapítsanak, mely egyszersmind a hazájukból hitökért elűdözött hugenottáknak menedékkül szolgáljon. De a roppant távolság sem védte meg az űdözötteket ellenségeik ádáz dühétől. A kegyetlen II. Fülöp, azon czim alatt, hogy e föld birodalmához tartozik, egy flottát küldött annak elfoglalására. A francziák hősiiesen védték gyarmatukat, de a túlerő által végre leveretének s azokat, kik fegyver alatt el nem vérezének, az egyedül űdvezítő egyház nevében e felirattal akaszták fel: nem mint francziákat, hanem mint eretnekeket.

IX. Károly francia királyt e felirat annyira kibékíté, hogy a népjog ez embertelen megsértéseért semmi elégtételt nem kívánt a spanyol kormánytól. De ha a jog s emberiség érzete a királyi udvarokból száműzve volt is akkor, ott lángolt az sok nemesen érző ember kebelében. Egy francia nemes, Gourgues Domokos, feltette magában, hogy

meggyilkolt hitsorsossaiért elégtételt fog venni. Több hasonló érzelműekkel egyesülve, minden vagyonát eladja, néhány hajót felszerel s Floridába evez. Itt meglepve a honfiat kiraboló s meggyilkoló spanyol bérenczeket, azokat legyőzte, s a hitsorsosai számára felállított bitókra néhányokat e felirattal függesztetett fel: Nem mint spanyolokat, hanem mint rablógyilkosokat.

Voltaire és a touli érsek.

Miután azon országból kitiltatott, melynek királyával benső barátság főzte egybe, Voltaire ismét francia földre akart visszatérni. A szenvedett méltatlanságon boszankodva, csendes visszavonultságban szándékozott élni; s miután épen Lotharingiában, a Champagneux-i uradalom (Toul és Nancy között) eladó volt, Voltaire annak megvásárlása végett a nancy-i jegyzőhöz, Marisieux-hoz, ment. A vásár csaknem tisztában volt már, s mindenki a hirneves emberről beszélt a vidéken; az értelmesebbek örömmel, az elfogultak szörnyűködéssel fogadták e hirt. Egyszer csak jön a touli érsek, Koras, a jegyzőhöz, nagy zajjal.

„Champagneux csakugyan el fog adatni?”

„Igen, kegyelmes uram: egy nevezetes ember fogja megvenni.”

„Hiszen az egy istentelen.”

„Hja! kegy. uram, az nem tartozik én rám.”

„De engemet nagyon is érdekel; s ön, uram, mondja meg a híres férfinak, hogy én nem akarom azt, hogy ő itt lakjék.“

Ön azonban őt abban meg nem akadályozhatja.“

„De igen, igen! én kiátkozom őt.“

„A fölött ő nevetni fog.“

„Azt jól tudom! Valóban én magam is nevetni fognék rajta; de majd elfagynak a szőlők; elveri a vetéseket a jég, s én majd fülébe kiáltom a földmivéseknek, hogy a kiátkozott az, ki minde szerencsétlenségeket reájok hozta. Akkor majd ön is gyönyörködhetik, hogy miként lesz Champagneux lángok martaléka. Jegyző úr, mondja meg ezt mind ama híres embernek!“

Voltaire a kitűzött napon megjelent, hogy a szerződést aláírja s midőn Marisieux elbeszélte neki az érsek fennebbi fellépését. „Ah, Isten mentsen! — szólt — hogy én magamat egy rajongó gyűjtogató dühének, egy orgyilkos tőrének ki'egyem!“ Voltaire azonnal elutazott s Ferneybe ment.

Az egyházi-átok pogány származása.

Azok között, miket a romanismus — melyet az elfogulatlan ítésznek a tiszta katholicismustól meg kell különböztetnie,*) a pogányságtól kölcsönzött; legkiválóbb a középkor ama réme, az interdictum, mely hydra-fejét először a 9-ik században emelte fel Rómában, és már a következő századokban fejedelmek és alattvalók közötti köteléket, bizalmat, népjogot és birodalmak egységét, polgári és gondolkozási szabadságot felforgató, pusztító szörnyeteggé nőtte ki magát. Avagy ki nem emlékszik ama koronás főkötőt sujtó egyházi átkokra és azok gyászos, államokat felforgató következményeire, melyeket V-ik Gergely 998-ban Róbert francia királyra; VII-ik Gergely 1076-ban IV-ik Henrik német-római császárra; III-ik Inceze 1208-ban János angol királyra zúdított?

Minden — bár most nevetséges, de hajdan főelmetsz-papi-átok pogányszármazása. Mert miután a régi celták és gallok papjai a druidák, a bírói hatalmat, nyilvános és különösebb alkalmakkor a büntetés- és jutalomozást, kezökbe keríték: azokat, kik magokat meg nem alázták, vagy hitvallásukhoz nem csatlakoztak, interdictummal vagy az u. n. áldozati átkokkal sujtották. Világosan ír erről Julius Caesar „de bello gallico“-jában a VI k. 13 f.-ben következőleg: „Si qui aut privatus aut publicus eorum (Druidum) iudicio-decreto non stetit, sacrificio interdicunt. Haec poena apud eos est gravissima. Quibus ita est interdictum, ii numero impiorum ac sceleratorum habentur; iis omnes decedunt, auditum eorum sermonesque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant; neque iis petentibus jus redditur, neque honos ullus communicatur.“

A következő mondat meg azt bizonyítja, hogy e bál-

*) I. erről: Catholicismus és Romanismus egymásali ellentétkben; Lipcse 1827.

vány papoknak is meg volt a magok pápájuk: „His autem omnibus druidibus praest unus, qui summam inter eos habet auctoritatem.“

Rousseau és a jézuiták.

Egy alkalommal két jézusrendi pap, fontoskodó arczal, azon kéréssel járult Rousseau elébe: miszerint lenne oly szíves s közlené velők azon nagyjelentőségű titkát, melynek erejénél fogva ő minden tárgyról oly nagy tüzzel, élénkséggel, a kijejezésnek ismert nyomatékával és erejével tud beszélni.

Valóban — mondá ő — én e titoknak már rég birtokában vagyok, édes pátereim; de nagyon sajnálom, hogy önök azt épen nem alkalmazhatják. Ennek oka nagyon egyszerű, s nem egyéb, mint hogy én soha egyebet nem mondok s nem irok, mint a mit érzek és gondolok.“

Az újtestamentom és a 16-ik sz. papjai.

szertzesek, a reformatio korában, oly tudatlanok voltak, iszerint azt hitték, hogy csak az ő-test, bir isteni eredetű és ihlettel, az új ellenben a Luther műve. Egy kapuczinus főnök egy alkalommal ezen újan feltalált testamentom ellen prédikálva, így szólott hallgatóságához: Mi azonban, kedves szeretteim, mi csak maradjunk a régineél!“ Cook ref. hist. Skotiaában. Edinburg, 1819. I. k. 269 l.

Egy 19-ik századbeli szaktudós.

Professor Stein, ki mint elismert geographus ismeretes, 1827-ben Lipcsében kiadott „Reisen nach den vorzüglichsten Hauptstädten von Mittel-Europa“ czimű művében 93. lapon így ír: Az ismeretes mecklenburgi fürdőhelynek Doberannak, régi góth templomában az egyházfőnök bejelentése szerint következő ereklyék vannak megőrizve az olló, melylyel Delila Sámson haját lenyirta; József köpenyének azon darabja, mely az őt magafelé vonó Potifárné kezében maradt; azon szék, melyről hátradulva Eli nyakát töré; azon kő, melylyel Dávid az óriás Goliathot agyonűjtá; egy darab a Krisztus pólájából; egy lendarab szűz Mária ruhájából és az ő háló fejkötője; azon bőrköténynek egy darabja, melyet a visszatért tékozló fiú lakomáján az illető viselt, midőn a borjut levágta; végre a kánai menyaszszőnynek egy kendője — Nos, a mint előszavából kitűnik, püsp. liceumi növendék volt szaktudósunk.

VIDÉKI ÉLELET.

A marosi egyházmegyéből.

1877. febr. 3.

„Ne legyetek szorgalmatosok a holnapi napról; mert a holnapi nap gondot visel az ő dolgairól.“ „Elég a napnak

az ő mindennapi szorgalmatossága.“ Jézus ezen szavait rosszul értelmezné a ki a jövedőről és különösen családjá jövőjéről gondoskodni fölslegesnek tartaná, melyről Pál apostol Timotheushoz írt 1-ső levele 5-ik része 8-dik versében így szól: „ha valaki az övéiről és főképpen az ő háza népiről gondot nem visel, az a hitet megtagadta, és a hitetlennél alábbvaló. Hogy ezt a jelen korunk is így értelmezi tanúbizonyság erre a naponta keletkező e tárgya vonatkozó mindennemű intézetek keletkezése, Bizonyosan ez ösztönözte t. Vas Tamás barátomat is a marosi ref. egyh. megye papi és mesteri özvegy-árva gyámintézetre vonatkozó helyes, jogos, éppen a 12-ik órában tett felszólalásra, mert miután annak terheit hordozta, illetőleg a jövedelem források egyikét, a hatodat és a promochionalis tizenkettőt is befizette, van joga arra, hogy megkérdezze, hogy ezt miért és mire fizette? s ha a vétket hordozta: minő javadalomra számíthat? Azt hisszük, hogy nem lesz felesleges a hivatolt intézet alapszabályainak rövid és saját észrevételeinkkel megtoldott közlése is, ezáltal t. Vas Tamás barátom felszólalási helyes és jogos voltának kellő világitásba helyezett felmutatása. A tárgyra tehát.

A marosi ref. egyh. megye papi és mesteri özvegy-árva gyámintézetének 1840 márczius 24-kén tartott részletes, s zsinat határozatán alapított véglegesen 1844. sept. 29-én a főconsistorium által megerősített alapszabályai — melyen kívül mi jelenig mást nem ismerünk — öt szakaszt és 48 szabályt foglalnak magokban. Vegyük rendre, de csak a fontosabbakat, és azokat is csak röviden.

Az első szakasz általánosságban szól: az intézet alapításáról, a részvényes tagokról és a jövedelemforrásokról.

Az 1-ső szabály ezt mondja: „az 1839-ik évben Gernyeszegen tartott köz sz. zsinat 79-ik jkönyvi pontja értelmében, minden egyházi szolga ilyenmü intézetbe beállani köteles. És ime, miként a t. Vas Tamás barátom felszólalása tanúsítja, még az 1-ső szabály sincsen életbeléptetve, csaknem 37 év után. Nagyon helyes tehát e tárgyal tüzetesen foglalkozni.

A 2-ik szabály elősoról bizonyos ott látható okokat, melyek miatt azokon a szabályokon változtatni nem szabad. De továbbmenve így szól, „azonban a korhaladtával szükségessékké válandó czélirányos igazításokat, jobbitásokat és így az intézet tökélyesítését fenntartja magának az egyesület „oly megkereséssel, hogy a részvényes tagoknak közgyűlésbeni tanácskozások után, a szavazatok többsége szerint történhessen az ily czélszerű változtatás.“ Tehát ez a szabály jogot ad a vizsgálatra — melyet t. Vas Tamás barátom is hangsúlyoz — és a szükséges javításra (a mi bőven szükséges már jelenben is.)

A 3-ik szabály már némileg ellenmondásba jő az 1-ső szabállyal, mert ez azt mondja „hogy ezen gyámintézetet éideklő tanácskozásokban nem vehetnek részt az olyan papi személyek, kik nem részvényesek vagy abból kirekesztettek“ holott az első szabály — mint látom — minden egyházi szolgát kötelez a részvényességre.“ Először azt mondja e szabály „hogy ez intézet az egyházközi zsinat felügyelete alatt fog növekedni és fennállani, tehát az azt érdeklő min-

den fontosabb dolgok is az egyházközi zsinat közgyűlésén fognak tanácskozás alá vétetni s elhatározatni.“ Hogy ez jelenben nem állhat érvényben, egyebek mellőzésével az is igazolja: „hogy a mostani egyh. megyei közgyűléseket nemcsak egyházi szolgák, hanem, egyenlő részben a világi képviselők is alkotják, ezek pedig nem követelhetik a tanácskozási és határozási jogot olyan tárgy felett, melynek sem terheit nem hordozzák, sem javadalmait nem élvezik. Tehát e részben is szükséges vizsgálat és igazítás.

A 7-ik szabály „mely a mesterekről, ezokról első évi jövedelme 6-od és 12-öd részének és részvénydíjjuknak az intézet pénztárába leendő befizetéséről szól, miután az állam ezen özvegyei és árvái ügyét kezébe vette, és ezért őket eléggé is megadóztatja — az egyházakkal együtt — nézetünk szerint fölsleges.

A 10-ik szabály elősorolja a jövedelem forrásokat melyek is a bekebelezési díj a büntetés pénzek, az egyházi szolgák válópereinek a széklet illető díjja fele része az egyházi szolgák és azok gyermekei dispensatiojának fél díjja a közor. zsinati segélypénz, miután arra szükség nem lesz. Epontra vonatkozólag alább elmondjuk véleményünket.

A 12-ik szabály a részvénydíjokat szabja meg ad normam, dii majoram et mimerum gentium. Nézetünk szerint ilyen intézetnél a részvénydíjnak czélszerűbb egyenlőnek lenni, hogy a javadalmak is egyenlők lehessenek, mert vagy van szükség, vagy nincsen, ha van akkor annak kiosztásában is az egyenlőség az igazság, természetesen a teher is nagy, a részvénydíj is egyenlő lévén,

A 14-ik szabály így hangzik: a ki 20 évig fizető részvényes tag volt fölmentetik a fizetés alól, de azért joga fenmarad magának, maradékinak a javadalmat élvezni.

A második szakasz: a megnevezett jövedelmek beszéde módjáról intézkedik, még pedig:

A 15-ik szabály szerint a pénzkezelés végett lesz egy pénztárnok, ki a tavaszi vidéki zsinaton, titkos szavazattal választatik, kinek elegendő fekvő vagyonnal kell birni, papnak kell lenni, szavazatok többségét kell ki nyerni, és 3 évig e hivatalt folytatni.

A 16-ik szabály szerint, a papi és mesteri egy évi jövedelem 6-át illetőleg 12-det az egyh. megyei director szedi bé a can. visitation és szolgáltatja be a pénztárnoknak. A fennebb említett dispensatio, díját az esperes adja be a pénztárba gyűlések alkalmával, valamint annak idejében, — vajjon eljött már az idő? — a közsinattól járó szókott gyám pénzt is.

(Vége következik.)

BELFÖLD.

Egyházi énekes könyveink revidálása.

Kolozsvártt, 1877. jan. 26-án.

II.

A mi már a szövegnek a fennebb kijelölt három pont szerinti kiválogatását illeti, a bizottságot a következő nézetek vezérelték.

„Megkülönböztettük a zsoltárok ez dicséreték szövegét; amazok énekes könyvünk fő és legfontosabb álladékat képezik, eredeti alakjukban canonikus jelleggel bírnak, tartalmuk mellett a bibliai tekintély szól. De nem téveszthető szem elől más felől az sem, hogy még a zsoltárok telyes és valódi szövegét az egyház a biblia prózai szövegében, az ó-testamentum kanonikus könyvei közt tiszteli, s ott az egyháznak minden tagja megtalálhatja: addig az énekeskönyvbeli szöveg lényegesen más szempontok alá esik, egyfelől a templomi használat s így magára a vallásos életre közvetlenül hatás, másfelől énekelhetőség s ezzel összefüggőleg a vallásos — költészeti szempont alá.“

Nézetünk szerint tehát az énekes könyv nem akarván telyes bibliai szöveg, hanem éppen csak énekes könyv lenni, a telyességgel nem énekelhető részek, legyenek azok egész zsoltárok, vagy egyes versek, már csak azért is kihagyandók volnának, hogy az iskolás gyermekek, s később a hírek, nyomtatványoknak felesleges és soha nem használt többletével ne terheltessenek.“

És itt a bizottság a maga bevallott konzervatív álláspontjáról tekintve felénk, azt mondja:

„Nem megyünk e részben oly meszsze, mint erdélyi református testvéreink, a kik a 150 zsoltárból mindössze 31-et s azoknak is csak kevés csillagos (használható) verseit tartották meg, s ez által énekes könyvünkben a zsoltári részt nézetünk szerént — tulságosan háttérbe szoritották, minek az által is kifejezést adtak, hogy a könyv végére tették, holott érdekes, könyvünk tartalmának főállaga; mint már fennebb is kifejeztük nézetünket, a zsoltárokból van, sőt annyira sem akarnánk menni, mint mostani énekes könyvünkben a csillagos és nem csillagos versek közti megkülönböztetés szerzői mentek; mert találunk a nem csillagos versek közt is számosat olyant, a mi talán csekély változtatással, vagy a nélkül is, énekelhető volna, s még ha nem énekelhetnék is rendesen, vallásos vagy költői tartalmáért megtartandó.“

Lehet, hogy mindez így van; ámbár nekünk úgy látszik, mintha e túlvatos nyilatkozatban a kegyelet ereje, a zenei és költői hatás rovására volna előtérbe állítva. Hogy a régiség iránti kegyelet s kegyeskedő tisztelet bizonyos nimbussal veszi körül a magában véve csekély értékű dolgot is, azt nem tagadjuk; s hogy e kölcsönzött erőttől megfosztásának templomi énekeink, azt sem kívárljuk. De talán nem csalódunk, ha azon igazságot, hogy bármely zenei vagy mű állandó értékét nem szerzőjének nagy neve, sem valamely más külső, esetleges járuléka, hanem saját tartalmának belbecse adja meg, érvényesnek tartjuk az egyházi énekekkel szemben is. Kedélyünkre csak az hat lelkesítőleg, a mi gyönyörködtet; lehetett valami valamikor szép, nagyszerű, de ha jelenben nem találjuk olyannak, nincs tekintély, a mely annak ránk nézve gyujtó erőt kölcsönözzön; hatása, ha lesz, csak mondva csinált hatás marad, a melyre mindannyiszor külső eszközökkel praeparálni kellett a kedélyt. Hiszen, ha nem csalódunk, éppen ez igazság elismerése indította rá a fentisztelet egyházkerületi közgyűlést, hogy énekes könyvei revisiójára lépéseket tegyen.

A dicséreteknek nevezett énekek hiányában, melyeket bibliai s canoni tekintély nem óv, a bizottság is szabad eljárást vél indokoltnak. Itt csak a mind vallási tartalomra, mind költői s jelesen énekszerü kivételre nézve jelest, s a mai lelki szükségnek és irodalmi igényeknek megfelelő ajánlja feltétlenül megtartandónak.

A kiválogatott szöveg módosításánál, részben vagy egészben újra dolgozásánál szem előtt tartandóknak véli a következő elveket:

1. Dávid zsoltárainak szövege, mint tudva van, a Márton Kelemen és Béza Tivadar francia fordításai után, tohát másod kézből Sz. Molnár Albert által készült fordítás. Bár e fordításokon jelentéktelelen igazítások utóbb is történtek, egészben véve az a XVI. század nyelvi, irodalmi s költészeti jellegét viseli magán, s így természetes, hogy mig egyfelől ódon zamat s kifejezésbeli erőtelység tekintetében páratlan, s egészben véve ma alig volna megközelíthető, egyes részletekben már nem állhat meg. E tekintetben mulhatatlanul revisió alá veendő, a nélkül azonban, hogy vallásos komolysága és ódon zamata letöröltessék.

2. bb szabadságot enged meg a bizottság a „dicséreték“ módosítóinak, átdolgozóinak vagy újak szerzőinek; bár itt is m kívánja a költői és vallásos szárnyalás mellett a nemes egyszerűséget.

3. Az új énekek szerzésénél különösen az ugy nevezett katechizmusi énekekre (melyek a dicséreték közt a 80 — 137 számok alatt állanak) mondja ki a biz. a következő nézetet:

„Tény az, hogy érvényben álló egyházkerületi rendszabályunk követeli a vasárnap délutáni katekizálást s ez gyakoroltatik is gyülekezeteink nagy részében, czélszerű tehát, hogy mig e renszabály és annak megfelelő gyakorlat fennál, a káté tételeinek megfelelő énekeink is legyenek. De tény az is, hogy ezen énekek nagyobb része, a mint van, száraz a költészet különösen az ének igényeinek sem széptani. sem vallásos tekintetben meg nem felelő, itt — ott az izlést, sőt a miveltebb érzelmet is rontó, sokszor (a káté czéljának s szellemének megfelelőleg) inkább polemicus és apologetikus mint tisztán vallásos tartalmu és szellemű.“

Óhajtaná tehát a b. hogy azon lézag, mely az ily használhatlanok kihagyásával támad, magasabb tárgyú, tisztán vallásos érzelmeket ez eszméket tápláló énekek, (de nem fejtegetések) által töltessék be.

Ezek után a jelentésben számonkónt ki vannak jelölve rendre, mind a zsoltárok, mind a dicséreték közül azok, a melyek megtartandók, módosítandók, újra dolgozandók vagy kihagyandók, másokkal pótlandók. A dicséreték túlyomólag legnagyobb részének dallama a zsoltárokéiból van véve. Új dallam a dicséretéknél mindössze 40 fordul elő; ezekből 10-et elhagyandónak 30-at megtartandónak jelölt ki; így a 94 zsoltáridallammal együtt összesen 124 dallam volna megtartandó; oly szám, mely így is tulságos nagynak látszik, s esetleg még újabb rövidítés alá vehető.“

A halotti énekeskönyv revisiójára is kiterjeszkedni ez úttal idő előttinek tartotta a bizottság.

Hogy az új énekek honnan vétessenek? előre — mint a b. magát kifejezi — meg nem határozható. Vannak kétségkívül az erdélyi reformátusok, a magyar evangélikusok, s az unitáriusok énekes könyveiben szép, használható darabok, melyeket — ahol hittezzikbéli különbségből származó nehézség nem forog fenn — minden kétekedés nélkül át lehetne venni. De vannak az angol, francia, svájci, német és svéd egyházi énekek között nagy számmal olyanok, a melyeket kellő alkalmazás mellett magunkévá tehetnénk. S végül vannak még vallásos és költői ihletséggel megáldott férfiak, a kik egészen eredetiek lesznek képesek alkotni.

Mindezen munkákat szerkesztő és bíráló bizottság fogná majd szakértő kritikája alá venni, s úgy dallamukra mint szövegükre ítéletét kimondani, a végső határozás joga, természetesen az egyházkerületi közgyűlésnek hagyatván fenn.

Hiszszük hogy magyar hazánk reformált egyházai a fenntisztelt egyházkerület s az általa kiküldött bizottság jóakarató, buzgó törekvését hasonló jóindulatú támogatásokkal és közreműködésökkel rá fogják segíteni, hogy feladatukat a közóhainak megfelelő sikerrel oldják meg. A protestantizmus szelleme a fejlődés és haladás szelleme, tehát nem zárja ki, hogy a jókat jobbakkal ne legyen szabad felváltanunk. Az anynyira egyszerűsége redukált egyházi kultusainkban a kedélyre oly nagy mértékben ható művészeti ágak közül csak is a zeneművészetnek, s ennek palástja alatt az egyházas költészetnek adatott hely. A zene a szív nyelve, az érzés beszéde, tehát senki semtarthatja sem időszűrületnek, sem felesleges fáradságnak azon törekvéseket, a melyek egyházi énekeinket a most élő nemzedék nagy többségének óhajlásával és szükségeivel kívánják harmóniába hozni. —

Paal F.

Levelek a távolból.

Ploest, decem. 10-én 1876.

Elvonultak ismét szemem előtt: a moldva-oláországi missió panorámái. S miután az igazgató tanács már értesítve van, adása nem maradhatok e nagy becsű lapoknak sem, melyek mint a drága honból felém repített angyalok, oly várva várt vendégeim ez idegen földön. Tudósításaim legtöbbszörre, igaz hogy elégiái hangulattal irvák. De teljességgel nincs kedvem azok példáját követni, a kiknek levelezése, ignotos valóban fallit et notis est derisui.

Legutobbi körutamat, Ploest, Buzó, Braila, Galac, Precesztáni puszta, Foksány, Domnest, Szászút megkeresésével s ellátásával zártam be.

Ploesten a hitfeleket épen tanácsülésben találva, új gondnok és előjárók választása folyt le. Kiket, miután az erdélyi egyházkerület törvénye szerint feleskettem, reménylem, hogy főleg az új gondnok, Földes József atyánkfia, elődjének áldozatkészségét, a rend s szeretet lelkevel párosítja az egyházban.

Iskolájok, melyben a rossz idő dacára is 30 gyermeket találtam, úgy látszik szép virágzásnak indul.

Buzó, decem. 11. 1876.

Buzóban az immár csak néhai Bakó Andrást, a gondnokot, nem találtam többé. Vezetése alatt az ide kivándorlattak, mentek legalább annyira, hogy egy közös temetőt szereztek s be is kerítették. De annak jeléül, hogy Bakó Andrásnak vége, „disznók tapossák a sírhalmokat.”

Szerencse, hogy Jáni József, volt Rimnik-szeráti Kovács atyánkfia, Buzóba költözött által. Reményem ő lesz hivatva, hogy pótolja a boldogult helyét.

Foksány, decem. 17. 1876.

Buzóból ki Moldovába, orosz önkönytessel megtömött vagonba szorultam. Az északi hatalomnak e czujka és rumtól ihletett apostolai, kik nem evangéliommal, hanem ágyúszóval térítenék a pogány világot, úgy látszik, hogy a térítés nehéz munkájánál kedvesebb dolognak tartják, hogy az ősz Dunának hátat fordíthattak s bőrüket haza vihették; mert a hurra és a zsviónak nem volt vége és határa egész Marosestig.

Itt kiszállva, bérkocsi vitt a precesztáni pusztra, hol keresztelésre vártak, melyet december 17-én Foksányban végeztem, hogy Schreier József ev. atyánkfia önként felajánlott házában, egyuttal isteni tiszteletet tartbassak s az úri szent vacsorát is kiszolgáltassam; de a nagy sár s hózivatár miatt, lehetetlen lévén a szétszórt csontokat összeszedni, jó szándékunk jövő alkalomra maradt.

Szászút, decem. 19. 1876.

Már ide a vaspályától behatolni a hózivatárban, valósággal nem kis feladat volt. S mikor a szent gyülekezet faházába léptem, csak akkor láttam át: hol vagyok és hol leheték vala. E váratlan megérkezés ünnepi mozgásba hozta a hiveket. A templomi harangszóra össze gyűlt az árva nyáj. S beszélve hozzájuk e következő alapigék nyomán: „Szerelmesim kérlek, hogy mint jövevények s bujdosok e földön, megtartsátok magatokat a test kívánságaitól, melyek vitézkednek a lélek ellen”, — az úr asztalához álltam s elvittem a szent vacsorát egy betegnő ágyához is. Azt hívém, hogy most már, legalább három hónapig, egy sem látja közülök a korcsmát, melynek az a veszedelmes tulajdonsága van nálok, hogy a mit keresnek, mind ez a bálvány eszi meg. S ime alig végzém teendőim közöttük, midőn utam visszefelé a korcsma mellett hozott el örege apraja mind úgy potyogott le a pálinkás üvegek szájáról, mint a nadály az emberi testről, mikor tele szivta magát.

Rémséges elhagyattatás! Pedig ha a Pruth vize környékén, Huszban, Beszarábiában, ezerekre megy azok száma, a kik elvesztették előbb hitüket, később nemzetiségüket: még e maroknyi nép mai napig is a miénk.

S szegényére válnék a magyar Sionnak, ha erősebb támogatás nélkül, e félszázados egyházat kidülni engedné.

(Vége következik.)

K Ü L F Ö L D.

Franciaország.

A franciaországi ref. egyházak többsége, az eddigi jelekből ítélve, engedni fog a ministeri fölhívásnak s aláveti magát az 1872-iki zsinat által megállapított választási szabályzatnak. Eddig elő a havre-i consistorium visszautasító példáját még csak öt egyház s a párisi szabad elvű komite követte. Legközelebről a libourne-i, az cynesse-i, a flaugues-i és bedorieux-i gyülekezetek nyilatkoztak, hangsúlyozva azt, hogy a választási szabályzat elfogadása, egy értelmű lenne a 72-iki zsinat dogmatikus tekintélyének elismerésével.

Gróf Montalembert, a szabadelvű katholicismus hatalmas bajnoka, a spanyolországi inquisitioról kéziratban egy művet hagyott hátra, mely közelebről megjelent s a kiadót miatta perbe fogták. A per folyamán napvilágra került Montalembert utolsó levele is, melyet Hyacinth atyához intézett s melyben a többek között így nyilatkozik: „Korunk legnagyobb gyalázatára szolgál a katholicusoknak tetszelgő és szolgál hallgatása, szemben az ultramontan fanatismus győzelmeivel s boldogságaival, melyeket souverain és csalhatatlan igazságok gyanánt hirdot.”

Belgium.

Csodálatra méltó, de igaz, hogy a katholicismus még most, a XIX-ik században is, magasztalja az inquisitiot s vissza óhajtja. A belga kamarában közelebről folyt vitakozások alkalmából, a „L'ami de l'ordre“ („A rend barátja“) czimű egyházi lap, a namuri kath. püspök közlönye, szemére lobbantja a kath. képviselőknek, hogy miért nem keltek az inquisitio védelmére. A többek közt így ír: „Az inquisitio az egyház akaratából s annak érdekében létezett az egyházban. És a mit az egyház, jogából kifolyólag, gyakorol, annak nem lehet s nem szabad a katholicusok előtt gyűlöletesnek lenni. Az egyház magaviseletében szepölöten s tanaiban csalhatatlan. Mentegetni próbálják az egyházat, az inquisitioért, mint ha ez vissza élés s kegyetlenség lett volna, holott oly egyházi intézmény, mely az egyháznak hasznára vált; voltak inquisitorai s börtönei: mi nem pirulunk ezt bevallani. Oly jog az, mely az egyházat megilleti s melyel élhet, vagy ha az opportunitás úgy kívánja, gyakorlatát fölfüggeszti.“

Hasonló értelmű nyilatkozatot hoz egy fribourgi kath. közlöny is, mely szörnyülködéssel omliti fel, hogy közelebről Sionban, Lasserre, prof. lelkész temetésén a kormány képviselői s még egy kath. egyeslet elnöke is megjelent. Így jajgat: „Mily különbség a jelenkor és a XVI-ik század között, midőn egy Kalbermattennek elég bátorsága volt ugyancsak a sioni templomban, pisztolyal kezében megjelenni s fölhívni a szonokló kalvinista lelkészt, hogy szálljon le a szószékből, különben!

Lám, nem egymagában áll a kath. Veuillot, ki közelebről egy röpiratában így irt: „Részemről örülök, hogy

Huss Jánost és prágai Jeromost megégették s csak azt sajnálom, hogy nem égették meg Luthert és Kálvint is.“

Olaszország.

A pápa egy brevet bocsátott ki, mely oda akar hatni, hogy hivoi ne vegyenek részt a képviselők választásában, mert az eredmény ugy is csak az, hogy oly képviselők választatnak, kik az egyházat megrontó törvényeket hoznak.

Rómában közelebről egyházi ünnepélyt szenteltek, annak omlékére, hogy 1377-ben, jan. 17-én, a pápa véglegesen vissza költözött Avignomból Rómába. Ez ünnepély alkalmából az egyik olasz lap azt a kuriosus kérdést veti föl, ha „valjon IX-ik Pius találna-e most Európában oly városra, mely akkora vendégszeretettel fogadja kebelébe őt, mint elődeit Avignon? S valjon 70 évi távollét után, valamelyik utodát oly lelkesedéssel fogadnák-e Rómában, mint hajdan?“

Amerika.

Amerikában, a humbugok hazájában, még a templomokat is fölhasználják kerítő helyekül. Közelebről, Philadelphia egyik templomában egy fiatal ember a gyülekezet előtt a papnak kijelentette, hogy 500 font sterlinget ad az egyháznak, ha kieszközli, hogy a jelenlevő nők egyike nőül megy hozzá. Erre a pap egy szivro ható beszédet intézett az illető nőhöz, kimutatva, hogy ha beleegyezik, mily jót tesz az egyháznak. A nőt a beszéd annyira meghatotta, hogy igent mondott s az ifju pár mint jegyes, távozott a templomból.

Az Egyesült-Államok egyik kis városkájában fűnnakadván a postai közlekedés, az ottani egyetlen lapocska szerkesztője, kijelentette, hogy ha ez sokáig így tart, kénytelen lesz lapját a bibliából vett kivonatokkal tölteni meg, ugy legalább telyesen biztos lesz a felől, hogy oly közleményeket fog hozni, melyek olvasói előtt egészen újak lesznek. Maholnap a magyarországi lap szerkesztők is így nyilatkozhatnak.

KÖNYV ISMERTETÉS.

A vallásbölcsezet kézikönyve Irtá: dr. Kovács Ödön, a vallásbölcsezet és ker hitan reudes tanára a n-nyedi ref. theol. akademián. — Revideálták: Dobos János és Fejes István. — Első kötet: A vallás mint tünemény, vagy a vallások története. Budapest, 1876. Kiadja a „magyarországi protestáns egyeslet.“

(T. Gy.) Egy oly művet óhajtunk bemutatni t. olvasóinknak, a mely valóban megérdemli, hogy a gondolkozni szerető ember tüzetesebb tanulmányozása tárgyává tegye; a mely hazai protestáns irodalmunknak a külföld előtt méltán megszerzi azon tekintélyt, melyre törekedni szent kötelességünk. De hagyjuk a phrasisokat, szóljon az ismertetésünk tárgyál szolgáló műnek minden mellékes indoktól távol eső véleményünk méltányló nyilatkozata.

Mielőtt a művet adja szerző, igen helyesen bocsátja előre „Előszavát.“ — A ki a „magy. órsz. prot. egyeslet“ körüli működését figyelemmel kísérte szerzőnek, helyesen cselekszik, ha elolvassa ez „Előszót“; mert ez által némi

gyanasításnak veszi elejét, s meg fog győződni arról, hogy az egyet legnevezetesebb előharczossai mindig arra törek-
senek, hogy a köznek szolgáljanak, hogy a felvilágosodást
terjesszék hogy a világhosszúságot ne rejtse gyertya alá. Meg
fognak győződni arról, hogy nem konok harcossai egyszer
ajánlott szervezetüknek, de ha a jobbról meggyőződnek,
ennek keresztül vitelében nem rettennek vissza a munká-
tól, nem ijednek meg attól, hogy következetlenséggel vá-
doltatnak, ha féretesnek valamit, mit előbb jónak s tart-
hatónak láttak, mert ők jól tudják, jól ismerik a protestans-
tismus ama kötelességét, mely szerint a tegnap még jónak
ismert s vallott eszmét, egy ma meg s felismert jobbért
fel cserélni nem csak szabad, sőt kötelesség. Midőn
tehát Kovács Ödön ur Fleiderer művének fordítása helyett
egy szabadon átdolgozott „vallásbölcsészetet“ ad a tudomá-
nyos világnak, barát és ellenségtől várhatja az elismerést.
Nézzük tovább a művet!

Ha valaki a műnek címét olvasva, egy egyszerű „val-
lás“bölcsészeti kézikönyvet vár, igen fog csalódní! — A
mű feliratát igen szerény! — Ha nem is követi szerző a
német tudósok azon épen nem helyeselhető eljárását, hogy
végtelen bőven beszél kevesebb szóval és világosan s meg-
érthetőn előadható dolgokról, ha nem is használ tudomány-
ság látszatát hajhászó féllap hosszú periodusokat: de szól
mind arról, a mi a mű körébe vág, és pedig szól világosan
sokszor röviden s oly érthetőn, hogy a még kevésbé böl-
cselkedni szerető olvasó is egész élvezettel olvashatja a
műnek minden szakasszait. — És én épen ebben is egy
nagy előnyt találok a műnek a hasonló tartalmu német
munkák felett, melyeknek olvasásánál az egyes periodusok
meg értése nem egyszer fárasztja ki a tanulmányozót.

A „vallásbölcsészet helye a bölcsészeti tudományok
között a természetes bevezetés a műbe. E szakasz meggyő-
zi az olvasót arról, hogy a bölcsészek gyakran mily ellen-
tételen határozzák meg a bölcselkedésnek mind a nyagát
mind a alakját. Sorra veszi a szokottabb meghatározásokat
(definiciókat), s igyekszik kimutatni azok jogosultságát és
hiányait. P. l. „Minden tudományhoz gondolkodás által jutunk,
azokhoz is melyek nem tartoznak a szorosabb értelemben
vett bölcsészethez, sőt még a gyakorlati élet terén is gon-
dolkozunk, midőn pl. ki számítjuk a valamely cél elérése
vezető eszközöket,“ és így halad tovább. — Ezután a val-
lásbölcsészetre térve így szól: „Ha a vallásbölcsészet legel-
ső kiindulási pontul a vallást, mint tapasztalati valódiságot
választja is, de azonnal átugrik a vallás tárgyára, Istenre,
mint abszolút szellemre, és az abszolút szellem fogalmából
fejti ki nem csak azt, hogy mi a vallás (lélektanilag), hanem
azt is, hogy mi a vallásos hit tartalma, sőt még azt is,
hogy a vallás általános eszméjének hogyan kellett nyilatkoz-
nia az egyes történeti vallás alakokban; a vallások történe-
tének pedig csak igazolnia kell azt, a mi gondolatilag már
előre szükségképpem, a szellem eszméjéből folyó igazság gy-
nánt megállapított.“ — Figyelmeztet továbbá, hogy sok böl-
csész van, a ki a valónak csupán gondolkodás általi meg-
állapítását szabadosnak, sőt még lehetségesnek sem tartja.

Midőn elég világosan kimutatja szerző, hogy a böl-
csészet az emberi szellemnek és a szellem fontosabb tu-
lajdonainak kutatását tüzi feladatául, rámutat arra, hogy
azon tudomány is a bölcsészet sorába tartozik, melynek
tárgya az emberi szellem egyik fontos tulajdona: a vallásos
szellem. Így tér azon kérdés megoldására: „minő a vallás-
bölcsészet viszonya a vallástudomány organiz-
musához.“

Érdekesen állítja egybe e viszonyt, kimutatván az em-
ber azon tulajdonságát, mely szerint vallás nélkül épen nem
létezhetik, egy vagy több maga felett álló, rá és a körülette
levő világra befolyást gyakorló lényben hiszen, ahöz vonzó-
dik vagy attól fél s e vonzódás vagy félelem egész érzület-
világára, életfelfogására, akaratára és cselekedetére elhatá-
rózólag hat: e tény kétségbevonhatatlan. E tény pedig vizsgál-
lásra kényszeríti az embert s vizsgálódásainak eredményét
tudományos rendszerbe fűzi egybe. Az emberi lélek kutatja
a vallás lényegét lélektanilag; a vallásos hit
tartalmának lényegét, a különböző vallásalakok tarka
hitképeiből kikeresi a mi közös, maradandó, a mi a vallásos
hit tartalmának lényege, általános eszméje. Reflectál a kü-
lönöző theologiai tudomány ágakra, melyekkel a vallásböl-
csészet közelebbi vagy távolabbi viszonyba jő; de különösen
rávezet azon tényre, hogy a vallásbölcsészet nem lehet
vallástörténet nélkül, ép úgy amint a vallástörténet sem val-
lásbölcsészet nélkül.

Érdekesítő a következő szakaszban a vallásböl-
csészet előállításának előadása. Hogy a vallásbölcsészet
csak századunk szülötte, ennek belső és külső okát adja,
mondván: belső ok, hogy a bölcsészek egynek érezték saját
vallásos tudásukat valamely meghatározott positiv vallás-alak-
kal, sőt legtöbbször valamelyik egyház positiv tanrendsze-
rével, nem tudták a vallást és annak tartalmát objectiv
vizsgálat alá venni, a mi az illető egyház rendszerben ki-
fejeztetett (mivel az saját hitök is volt), abszolút igazságnak
tekinték, s így nem is törekedtek az alapigazságokat nyomoz-
ni; sokszor az egyházak tanaival meghasonlásba jöttek, s a
vallási dolgok iránt közönyösek voltak, sokszor alanyi
vallásrendszer alkottak s a positiv rendszereket csak elítélni
tudták, nem is tudtak nem is törekedtek azon magaslatra
emelkedni, melyről a vallási lényeg alapigazságait felismer-
hették volna. A külső okokat a tudományos szabadság hi-
ányában s az egyházi tanrendszer azon tekintélyében leli,
mely a bölcsészt egyáltalán gátolta az objectiv álláspontra va-
ló emelkedésben, lévén kutatásainak jutalma máglya vagy a
sötét börtön. De azért sem fejlődhetett ki a vallásbölcsészet,
mivel alig tudott a világ valamit a különbözőféle vallások
alapigazságaiából, s a mit tudott: hibásan tudta. Isinerteti
az olvasóval szerző az egyes bölcsészek eljárását, tüzetesebben
ben foglalkozik Hegellel, bemutatja a Pfléiderer által követet sor-
rendet s ezután saját eljárására, mindenütt igazolván ezt.
Művét két részre osztja: Az I-ben a vallást mint tüneményt,
vagyis a vallások történetét, a II-ikben a vallás lényegét
óhajtván adni, felmutatni törekszik mind azt, mit a bölcsészet
a vallás lényege megismerésére nézve eddigelő létrehozott.

Ily előkészítés után megy szerző a vallások történeté-
re át, melyről a következő számban.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

— A történelmi társulat is közelebről ünnepélyt szentelt, nagyérdemű elnöke, néhai gr. Mikó Imre emlékezetére. A rövid, de tömör s emelkedett szellemű emlékbeszédet, melynek főként egyes részletei mesteri vonásokkal domborítják ki az elhunyt nagy és nemes alakját, államgondnokaink egyike, b. Kemény Gábor, tartásai mi felette sajnáljuk hogy lapunk szűk tere miatt e beszédet, melynek tárgya első sorban éppen minket érdeklő, egész terjedelmében nem közölhetjük, s így kénytelenek vagyunk t. olvasóinkat a nagyobb terjedelmű politikai napi lapokra utalni.

— Az „Evangeliumi prot. lap” közelebbi számában Balog Ferencz, t. szerkesztő társunk, a következő kegyes főlöshajtással tiszteli meg az erdély reformátusokat:

„Többen aggodnak, nem síkolt-e le már az egykor dicső hely. hitv. ev. református egyház Erdélyben a biblia talajáról, miután irástudói nyilatkozatai egészen unitarizmust lehelnek s bibliai alap védő hang nem emelkedik onnan! Aggódva néznek elé, mikor hívja már F. J. unitár püspök fel a közjök olvadásra a volt reformátusokat, vagy megfordítva, mikor hivatnak fel az unitáriusok az egyesülésre, hogy legyenek unitus unitárius protestánsok. Hiszen a prot. egyet is unificálta már őket, s ekkor elmondhatják a Bocskaiak utódai: fuimus!” Ez érdeklődést nagyon köszönjük s felette sajnáljuk, hogy miattunk „többen aggodnak.” Ha mi is gonyolodni akarunk velök, megfordíthatnók a tételt s azt a kérdést vehetnők föl: „valyon mikor hívja föl Simor esztergomi érsek Balog Ferencz urat és társait a kifizeték olvadásra?” s mi több joggal kérhetnők azt, mint ők tölünk, mert az az örökös hit nyomozás, az a merev confessionaliszmus, az a tetszelgő kérédeés a dogmatikus igazhitűséggel, az a folytonos eretnek-szidalom, mely a Balog Ferencz úr táborában napirenden van, nem a protestáns, hanem a katolikus egyházba való. Mi azonban gonyolodni nem akarván, csak arra kérjük t. szerkesztő társunkat s pártfelelt, hogy hagyjanak föl a hozzánk telyességgel nem illő inguisitioskodástól, s ne feledjék el a nagy apostól intését: „mindenki maga ad számot az ő hitéről Istennek!”

— A kolozsvári egyetem a mult tanévre szóló nyomtatványait (rektori beszámoló és beköszöntő-beszéd; Szász Béla emlék-beszéde az egyetem Deák-ünnepélyen; az egyetemi pályadíjak szétosztásáról szóló jelentés s végül az egyetemen tartott előadások jegyzéke) a napokban küldte meg a budapesti lapoknak és pedig, mint látszik, legalább némelyiknek ez úttal először. Erre koll legalább következőtünk t. laptársunk, a „Prot. Egy. és Isk. Lap.” legutóbbi számának azon megjegyzéséből, hogy — egyetemünk is életjelt adott magáról — már ideje is volt. Ez életjelt megnyílt óta minden évben megadta s a többek közt, a rektori beszámoló beszédek mellekletül minden évben olvashattuk a tanárok irodalmi működéséről szóló igen örvendetes kimutatást is, melyből s egyátalan a beszámoló beszédekből minden érdeklődő előnyösen győződhetett meg azon működésről, melyet e fiatal egyetem, szép missiójához híven, kezdetül fogva kifejt. Miután azonban a mostani adatból kitetszik, hogy a működésről szóló adatok nem minden évben s nem minden laphoz küldettek meg jó lesz, ha a rektori iroda jövőre gondoskodni fog e mulasztás elhárításáról.

— A hunyadmegyei szegény sorsu reáltanulókat segélyző egyet iránt élénk érdekeltség nyilvánul ország szerte s méltán is, mert az a lelkes föl hívás, melyet a dévai realiskola tanári testülete nevében Téglás Gábor s Matusik Nep. János urak közre bocsátottak s az az utóhang,

melyet ez ügyben Pestről Szathmári G. ur emelt, lehetetlen hogy viszhangot ne keltsen mindazoknak lelkeben, kik a magyar nemzetiség ügye iránt l gparányibb érdekeltséggel viseltetnek, s mi ugy hisszük, hogy első sorban éppen nekünk, protestánsoknak, kell e tekintetben is jó példát adnak, meggondolva azt, hogy főleg itt, az erdélyi részeken, a magyar nemzetiségnek védbástyája, századokon át, a protestantizmus volt s a kettőnek érdekei ma is édes testvérek. Lapunk is szívesen közvetíti az adományokat s azoknak sorát ezennel 5 frttal megnyitja.

Köröztetnek

132. — 1877.

S z. - s z o l n o k i e. megyénkben a lelei kántor tanító állomás. Fizetése: 300 o. é. frt félévi előleges részletekben; tandij fejében az egyháztói 50 o. é. f. mintegy 2 hold szántó és kaszáló hasznélvezete; tisztességes lakás, veteményes kerttel. Pályázati határnap márczius. 15-ike. Folyamodványok esperes t. t. szabó Pál aához Diósdra (u. p. Zilah) küldendők.

133. — 1877.

S z. s z o l n o k i egyházmegyénkben a b ő ő s h á z i papi állomás. Javadalma: minden bérfizetőtől (53) 2 véka buza, 1 veder bor, ha szállóje nincs 30 kr borváltság, 1 véka zab, vagy 10kr zabváltság: minden telek után (38) egy szekér fa s ha marhája nincs 40 kr, őszi és tavaszi vetés 8 — 8 véka, a pap adván magot; can. portio 27 hold 1205 négysz. öl szántó, 2 hold 1421 négysz. öl kaszáló. Pályázati határnap márcz. 15-ike. Folyamodványok eseres t. t. Szabó Pál aához Diósdra (u. p. Zilah) küldendők.

150. — 1877

D e ő s i egyházmegyénkben a borsai papi állomás. Javadalma: 50 véka tiszta buza, 27 véka elegybuza, 25 véka rozs, 25 véka törökbuza, 27 véka zab, 61 frt. 85 kr. pénz; can. portio 32 hold, melyből bizonyos részt az egyh. mivel; dézma kárpotlás 260 frt. 23 kr. Pályázati határnap márc. 15-ike. Folyamodványok esp. t. t. Nagy Lajos aához Dobokára (u. p. Vlaszut) küldendők.

Kolozsvár. jan. 31 - én 1877.

Nagy Péter,
erd. ev. ref. püspök.

A szerkesztő postája.

Több munkatársunknak. A mandatum kérdésében, pro és contra, a beküldött cikkek már halomra gyűltek nálunk, bizonyosságul annak, hogy e kérdés, egész egyházkerületünkben, élénk érdekeltségre talált. Közreadunk már e tárgyban néhány cikket, még pedig többet az elenvélelőnyűdek közül, de nem vagyunk azon helyzetben, hogy valamennyinek tért nyissunk, mert akkor egész lapunk azokkal volna telve. Közelebbi számunkban közreadunk még kettőt s arval be is zárjuk e vitát, annyival is inkább, mert az ig. tanács — mint illetékes testület — jövő havi nagy gyűlésében eldönti a kérdést.

B e n k ő J á n o s és Szabó P á l esperes uraknak. Kapták-e leveleket? ha igen, választ kérek.

L é n a r t J ó z s e f u e k, M.-Vásár helytt. Hasonló érdekes közleményeit, mentől gyakrabban, szívesen vesszük.

G ö n c z i J á n o s n a k, K o r o n k a. Egy kis türelmet kérünk.

Megjelenik
minden csütörtökön.

Szerkesztősi szállás:

b.-farkasuteza 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDELYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben pos-
tamentalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1frt. 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

a magyar nemzeti művelődés áldozatkész bajnoka, az erdélyrészi ref. egyház kerület első rangú Moecenássza, kinek őszbe borult halántékait a haza és egyháza iránti szeretet ságulta nemes tettek útján szerzett halhatatlan érdemek myrthus koszorúja már régóta köríti, a szászvárosi ref. gymnásium javára, a szenvedett méltatlanságokra azzal felelt hogy e hó 10-én, egy oly nagyszerű alapítványt tett, mely által e magos hivatásu tanodánk jövője s fölvirágzása biztosítva lön. Tisztelettel hajolják meg e férfiu előtt minden igaz magyar honfi, a hála és örömtől dobbanjanak sebesebben a szívek s fölnyilván az ajkak, zengjék dicséretét! Gróf Mikó a sepsi-szentgyörgyi, gróf Kún a szászvárosi tanodának lett Bethlen Gábor. Miként, a hitrege szerint, az elköltözött hősök szellemárnyai — a hadak útján — újra vissza tértek vivni a nemes harcot, úgy e két férfiuiban is a pihenni tért nagy és nemes fejedelemnek, a nagyenyedi tanoda alapítójának, szelleme jelent meg újra közöttünk, fölemelve magosra a magyar nemzeti művelődés s magyar protestantismus zászlóját. Jaj, hogy az egyiknek kezéből már kihullott a zászló! Hála a gondviselésnek, hogy a másik még föllobogtathatja azt!

Kérjük is az élet hatalmas Urát, hogy tartsa meg őt még soká, hogy lelje s élvezze szíve édes örömét, szellemi gyermeke fölvirulásában!

A beküldött értesítés e tárgyban így hangzik:

Szászváros, 1877. febr. 11-én:

Gróf Kún Kocsárd, a szászvárosi ev. ref. tanoda érdemekben megöszült főgondnoka, a gondozása alá bízott tanintézet javára tett számtalan áldozataira egy nagyszerű alapítvánnyal tette fel a koronát. Tegnap 50,000, mond ötvenezer forint értékű urbéri kötvényt adott az intézet pénztárába oly feltétellel, hogy annak kamataiból építtessék fel, a már tervbe vett osztály épület, azután pedig tőkésíttessék mindaddig, míg oly összegre növi ki magát, hogy az intézet többi jövedelmeihez csatoltatván, elégséges lesz, egy, a kor kívánalmainak megfelelő teljes gymnásium fenntartására. Addig is, míg az urbéri kötvények szelvényei esedékesek lennének, az építkezés megkezdhetése végett, 1000 forint készpénzt előlegezett az intézetnek.

Az intézet előjárósága meghatott szavakban mondott köszönetet a nemes jóltevőnek, fogadva, hogy éltek legszentebb feladatának fogják tekinteni, a dicső alapító magasztos intentióit megvalósítani.

Sok ilyen gondnokot adjon a gondviselés tanodáinknak!

Dósa Dénes,
ev. ref. tanár.

Egy kis beszámolás.

Ajánlva tisztelt választóimnak.

Hidvég, 1877. febr. 10.

Képviselői mandatumom, mely az erdélyi ref. egyh. kerületi gyűlésben leendő megjelenésre feljogosított, s melynek folytán az 1872. aug. 3-kán megalakult első gyűlésben, s később a többiekben is, mint sepsi egyházmegyénk egyik világi (a törvény szavaival élve) képviselője mindannyiszor megjelentem, ma holnap lejár.*) S nékem, a midőn a nagy becsü fidei comisszumot önök kezeibe majd visszahelyeznem kell: engedjék meg kötelességérzetemnek azon elégtételt, hogy mint mandatariusok, eddigi eljárásomról beszámolhassak.

Ezen első cyclus oly gazdag volt eseményekben és alkotásokban, ugy szintén küzdelmekben, hogy azoknak hü képét adni akarva: megdöbbenve állok meg vállalkozásom vakmerősége fölött. De mert olyanokhoz intézem szavaimat, a kik maguk is éberszemmel, s figyelemmel kísérték anyaszentegyházunk ügyeit, elég leendő nékem csak a képre rámutatnom, s önök képesek leendenedek azt kiszínezni.

Elégnek tartom tehát a főbb mozzanatokat fölmutatni, s eljárásom főbb elveit, álláspontomat körvonalozni.

A legelső és korszak alkotó mozzanat volt az egyh. ker. első gyűlés megalakulása, a mely fényes elégtételt adott az egyházkerületi szervezet alkotóinak. Mert, bárha annak egyes cikkelyei némi óhajtani valót hagynak is fenn; de, mert a megalakult gyűlés oly pregnánsul tükrözte vissza azon tyrust, a melyet századok nyomtak erdélyi reformált egyházunk arczatára — az arisztokrato-demokrát kormányzás tyrustát: nem találhatott sem az egyik, sem a másik részről provocálni megkísérlett harc alkalmas talajt a nyilvános gyűlés színhelyén, s mi-

előtt az kitörhetett volna, szépen a culisszák mögé vonult. Igaz, hogy egyik részről — a mint az 1872-ki gyűlés jkönyvéből láthatni — holmi apró interpellacziók, s indítványok röppentyűben ijesztgetetett is, a nélkül, hogy komoly harc fejlődött volna ki.

Szép békességben ültünk a gyűlésteremben: világiak és papok, gondnokok és tanárok, tanfelügyelők és iskolatanítók. Szépen megfértek ott az akkori jobb és baloldali országos nagyságok, főispánok és kisebb hivatalnokok egy sorban, egy padban. Mintha csak az erdélyi fejedelmek protestáns főurainak tanácsát látta volna az ember meg újult alakban. Kinek szive nem telhetett volna örömmel ennek szemléletére, s ki ne nyugodott volna meg az új szervezeti törvénybe, melynek alapján így egyesülhettek egy gyűlésben anyaszentegyházunk különböző elemei, tényezői? Őszintén bevallom, hogy azok közé tartoztam, a kik ezt bőven elég haladásnak tartottam a régi zsinati és főconzistorialis szervezettel szemben, s nem törekedtem feltűnés vagy egyéb sugalmazás után indulva, apró-cseprő indítványokkal nehezíteni az ügymenetet, folyó kérdéseket. Magamévá tettem akkori ősz elnökünk bölcs intelmét: „tartsuk tiszteletben a megvetett alapot, s vállvetve buzgón építsük arra tovább az anyaszentegyházunk felvirágzásának szentelt csarnokát.”

A hajó tehát megindult (igaz, hogy egy kissé sokan ültünk benne) a bölcs Palinurus kormányja alatt. Lehetek ugyan olyanak a kik elmondhatták tán, hogy már csak: „fuimus troes, et fuit ingens gloria thecrum,” azonban egy új Latium — akarom mondani — új tevékenységi térnek látása elfeledtette velük ledült Iliumuk fölötti fájdalomukat, s a közös vállvetett munkában keresett mindenki enyhületet, dicsőséget. Egy futó pillantás az 1872-ki gyűlés jkönyvi tárgymutatójára, meggyőzhet mindenkít a gyűlés jóakarátú munkásságáról. Azonban meg kell vallni, hogy ezen gyűlésen már embryóban volt, a később oly élesen kifejlődött két párt, sőt életjelét is adta a választások, főleg az államgondnokok választásánál; de a két párt ekkor még annyira gyöngéd vagy tán gyöngye volt, hogy egyik a másiknak, bizonyos tekintetek hatása alatt, deferalni kész volt, amind ez a jelzett gondnokok választásával kitűnt. Méginkább kidomborodni látszott a kolozsvári dispensatio függő kérdésénél, a melyben — a mint az előzetes

*) Nézetem szerint még nem járt le, mert az 5 éves cyclus kezdő és végző pontjául teljeséggel nincs sem a polgári, sem a katonai sem az egyházi év első napja kitűzve. Annak kezdete a közgyűlés volt. Ott is kell annak végződnie. S miután tavaly a közgyűlésen az 5 éves cyclus bezárása nem csak nem pronunniáltatott, sőt arról szó sem volt: attól fogva, egy újabb gyűlésig az újválasztást szigoruan véve még az állandó igazg. tanács sem rendelheti el: annyival kevésbé az egyes egyházmegyé. N. S.

zsinati jkönyvekből látjuk — megvolt hasonolva, nem csak maga Kolozsvár, hanem a néhai zsinat, és fő consistorium is. Körül-belől ama két testület emi- nácioja volt a megszülemlt két párt is (a melyet legjellemezőbbben lehetne ma is zsinati, és consistori- alis pártnak nevezni) telve nem igen üdvös remims- cenciákkal, s ama két arcú rémképpel, a melynek neve az egyik táborban hyerarchia, a másikban kúriarchia volt.

Nem elv, nem modor, hanem rémképeknek levén befolyása alatt a két párt, nem csuda, ha minden egyes incidens vagy tüzetes kérdésnél föl-föl riadtak.

Kedvező incidens kérdés pedig volt — még a boldogult zsinatról átörökölve — a kolozsvári dispensatio, s az ebből kifejlődött kolozsv. egyházmegye kérdése; a nagy-enyedi fő- tanoda gazdasági ügyvitele, s az ebből kimagasodott theolog. 'szeminarium kérdése. Nagy hullámokat vertek föl ezek, a következő gyűlé- sekben, s országszerte a kedélyekben, hirlapok, és röpiratokban. De a hullámokban el nem veszett a hajó; sem a jog, sem az eszme. Sőt ellenkezőleg a jog fogalma tisztáztatott, a felvetett eszme életjogo- sultságot nyert. Enyedét megtartotta a jog szentsége; a kolozsvári theolog. szemi- narium eszméje pedig kivívta magának az életjogosultságot. A n.-enyedi főta- noda ügyei czélszerűbb kezelés, és ren- dezés stádiumába léptek. Avagy nem üdvös eredmények-e ezek? Igaz, hogy egy kissé drága áron szereztek meg: a kegyelet, és tekintély árán. De hát a harcos a csatasíkon nézi-e: valjon nem ta- pod-e el virágokat, mikor élet-halál harcot viv?!

Szönyegre kerültek a ma-holnap lejárandó 5 éves cyclusban még más nagy fontosságú kérdések is. Ilyenek a magyar- és erdélyrészi egyházkerületek közös conventje, és a conventi domesti- ca. E kérdés sem maradt meddőnek, megszülemlt ebből — és nagyon helyesen — az egyház ker. domestica. Az általános szükségérzetnek tett eleget az egyház ker. gyűlés, midőn a főt. püspök indítványára, megalapította a központi (egyh. kerületi) lelkeszi özvegy-árva gyámintéze- tet, a melynek már e folyó évben élvezhetik java- dalmát az illetők. A papválasztási szabá- lyok, a melyek elszórva heverték régi jkönyvekben egy egésszé öntettek, és lényegesen módosítottak stb.

És már legyen szabad nékem a felszínre került kérdésekben tanusított álláspontomat röviden jelez- nem. Mert ettől függ a két areopágitának, lelki- ismeretemenk, s tisztelt választóimnak ítélete.

A hagyományos rémképek, s gyanusítások nem vezéreltek, nem csábítottak, nem rettentettek. Azok közé tartoztam sokáig, a kik egy „juste milieu“ megalkotására törekedtek, mindaddig, míg a pártok kidomborodni s végre élesedni kezdő tömbjei között csak egyetlen-egy pont is ajánlkozott az érintkezésre. Mintegy tizenegyedik parancsolat képen vettem hal- hatatlan emlékü gr. Mikó Imre elnöki szavait: „első kötelességünk arra törekedni, hogy ben- sőleg megerősödjünk. Erre pedig legbiz- tosabb eszköz az egyetértés, mely a köz- érzületből származva „a salus rei pub- licae suprema lex esto“ jelszót tüzi zász- lójára. A tekintély s kegyelet lerombolásától mind fenn, mind alatt, mind innen, mind túl óvakodtam, s főleg amaz üdvtelen (papi és világi) elemharcznak, a mely in ultima analysi, a protestantismusnak, és történeti múltunknak kigúnyolása, s jövőnk veszélye — igénytelen tehetségemhez mérten — ellene működ- tem. A provincia érdekéért nem tagadtam meg a köteles tiszteletet a központ iránt; s főleg, a miben igénytelen személyem is lehető gyanusításoknak volt kitéve: a nagy-enyedi alma mater iránt őszintén ápolt határtalan kegyeletem nem vakított meg annyira, hogy az újabb idők jeleit föl ne ismerjem, s hogy a theolog. szeminárium s főleg a tanár- képezde kérdésében elvileg Kolozsvár- nak ne adjak elsőséget; azonban ezt épen úgy nem akartam a Bethlen főta- noda anyagi és szellemi erejének csorbi- tásával, mint nem, annak egyedüli ereje túlfeszítésével. Elismertem mindig, s elismerem most is, Enyednek nagyfontosságú nemzeti cultur- missioját, de én, ha ennél nagyobbat nem ismerek is, mint magyar, de igen, mint protestáns ember. És ezen nagyobb czél a vallás-erkölcsös, társadalmi, és általános tudományos mű- veltség, a mely az adott körülmények között az erdélyi hazarészben — nézetem szerint — leginkább Kolozsvártt szerezhető meg. Én pedig ezen kincstől nem csak elzárni nem akarom a leendő papot, de sőt első sorban ép őt óhajtom részeltetni, mert nékie kell „a világ világosságának“ lennie.

Nó de, nem akarok apró fegyvereimmal polemizálni. Csak álláspontomat akarám pár szóval indokolni.

Végre legyen szabad tisztelt választóimnak még arra nézve is nyilatkoznom, hogy mért mertem az „Erdélyi Prot. Közlöny“ élete fölött függeni látszott damoclesi kard feltartóztatására, legigénytelenebb tehetségemet is följánlani. Megmondom! Ebben engem — igaz — első sorban az érzelem vezetett, mert ott voltam annak bölcsőjénél, mikor volt szerkesztője annak megindítására, bizonyára nem kis bátorsággal vállalkozott. Örültem, hogy a csecsemő annyira megerősödött, s mikor már ugyszólva férfivá izmosodott, nem akarhattam dicstelen halálát. Igen! én az „Erdélyi Prot. Közlöny“-ben láttam azon lobogót, a mely ha maga köré nem gyűjthette is az örömtünkre, s büszkeségünkre, feltűnedezett ifjú erőket; de mert munkára provocálta azokat; avagy csak ezzel is megmutatta, hogy nem hiába élt, s működött. De hát már betöltötte misszióját, túlélte magát! Elég egy csárdában egy dudás! Elég az erdélyi részben egy ref. egyh. lap. Elég a „n.-enyedi Szemle.“ Mondjon le létjogosultságáról az „Erdélyi Prot. Közlöny.“ A ki így okoskodik, az lehet jó párt ember, jó pajtás, de igaz protestáns nem; mert nem barátja a szabad fejlődés, és versenynek. Hadd éljen — ha élhet — mind kettő. Hogy az „Erd. Prot. Közlöny“ a létérti küzdelmet kibírja állni: azt csak az hozhatja kétségbe, ki előtt az interdictum alá van vetve. A ki ellenben tanulmányozza erdélyi ref. anyaszentegyházunk multját, észlelni tudja jelenét, s nem akarja kockáztatni jövőjét, az átláthatja, hogy itt csak annak a lapnak van alapja, jelenje és jövője, a melyik, tisztességes humán modora mellett, az Erdélyben századok óta természetesen kifejlődött, aristocratico-democraticum regimen eleveit tüzi lobogójára, a szavak valódi történeti és egyház politikai értelmében!!!

És már ezért vagyok én az „Erdélyi Prot. Közlöny“-nek barátja, és igénytelen munkatársa.

Helyes volt-e eljárásom; tévesek-e nézeteim, ítéljenek fölötté tisztelt választóim.

Nagy Sándor.

Mandatumaink kérdéséhez.

Küküllői egyházmegye, febr. elején.

Megvallva az igazat, nt. szerkesztő ur sokáig töprekedtem azon, hol van az igazság a nagyenyedi egyházmegye által fölvetett s az enyedi „Szemle“ és a kolozsvári „Közlöny“ által szóba hozott e kérdésben. Egyházkerületünk alaptörvénye szerint csakugyan egy rendes közgyűlésünk van egy évben s az 5 évre szabott közgyűlési cycus, miután valósággal 5 rendes gyűlésen szavaztunk már 1872-n kezdve hol névszerint, hol titkosan, hátha mégis letelt már.

Én, mint egyszerű képviselő, ki soha sem a pártok, hanem az eladott érvekből merített meggyőződésem szerint szoktam szavazatomat jobbra, avagy balra adni, mohó kívánsággal lestem az argumentumokat e kérdésben is. Latra vetettem azokat s igyekeztem így meggyőződést alkotni magamnak.

Soká haboztam, végre azonban az enyedi „Szemle“ jan. 25-diki számában Kisantal Sámuel ur cikkét (Tájékoztató) olvastam s abból teljesen tájékoztam magamat a kérdésben.

Az iránt már eleve tisztában voltam, hogy valamely meghatározott idő-szakasz végét csak is úgy lehet kiszámítani, ha tudja az ember, hogy az időszak mikor kezdődött. A vásárhelyi hitelbanknál levő 3 hónapos váltómról tudtam, hogy december 4-dikén járt le, mert akkor adtam, mikor a Rózália-napi vásárkor a fiamat a colégyomba bevitettem. Csak azt kellene hát tudnunk, hogy a mi mandatumunk mikor kezdődött s akkor semmi kétség: ahhoz 5 esztendőre lejár a mi megbízásunk is, épen mint valami váltó!

De hát mikor kezdődött? Egyik azt mondja, hogy 1872. jan. elején. Igen de akkor még el sem voltak rendezve a választások s maga az ig. tanács, mint az „Ébredésben“ olvastam (mert már ott is igazítják a mi dolgunkat), 1872. jan. és febr. hónapjait tüzte ki a választások megejtésére. Már pedig — az életben ugyan megesik néha, de az egyház talán csak nem akarja, hogy előbb legyen meg a keresztelő s azután következzenek az — esküvő. Ha pedig azt mondjuk, hogy mindenik mandatum kezdődik akkor, a midőn a választás, vagy a szavazatoknak az egyházmegyén való összeszámítása történt: akkor legalább is annyi külön terminusunk lesz, a hány traktusunk van. Ennek a bizonytalan hullámvásznak még sem szeretném, ha egyházkerületünk ki volna téve s nem is hiszem, hogy törvényeink, vagy közgyűlésünk ezt megengedné. Végre, e lap (Sz.) jegyű cikke a mandatum kezdő-pontjául 1872. aug. 3-dik vasárnapját jelölte meg, harmadik lehetőségül, de erre azt mondják, hogy megint a zavarosba akarnak halászni, az egyházkerületet háboruba akarják keverni stb.

Én azt hiszem, hogy mindez ellentétes nézetek közül legjobb, ha egyiket sem fogadjuk el, hanem ha magához a törvényhez ragaszkodnak s e tekintetben én is köszönettel tartozom nt. Kisantal Sámuel urnak, a ki a törvény

minden idevonatkozó tételét hiven idézte a megjelölt cikkben.

Nt. Kisantal Sámuel ur azt mondja ugyan, hogy „az, hogy mikor telik le az 5 év, oly scrupulosus és szőrszálhasogató kérdéssel van fölvetve, hogy nem érdemes arra reflectálni“ — de azért mégis olyan jó s reflectál e szőrszálhasogató kérdésre is és a szerv. törv. II. fej. f) pontjait idézvén, annak alapján megjelöli, hogy „életbe lépik az új képviselők mandatuma megválaszt(at)ásuk után, a ker. közgyűlés előtt 10 nappal, az ig. tanácshoz megbízó leveleik felküldésével;“ már pedig, ha tudjuk az életbe lépés idejét, akkor csakugyan szőrszálhasogató a letelezés ideje fölött vitázni, miután a törvény tisztán megmondja, hogy az érvényesség tartama 5 év. E szerint érvénybe lépett mandatumunk 1872-ben „megválasztásunk után, a ker. közgyűlés — augusztus 3-ik vasárnapja) előtt 10 nappal, az ig. tanácshoz megbízó leveleink felküldésével“ (illetőleg azok igazoltatásával.) Ehez képest aztán nincs egyéb szükség, mint egy 1872. évi naptárban megnéznünk, hogy akkor aug. 3-dik vasárnapja esett e hó 18-ra s így az öt év, a törvény, meg Kisantal S. ur szerint is letelik 1877. aug. 18-ka előtt tíz nappal, 1877. aug. 8-án.

Igen de, miután a közgyűlés aug. 3-dik vasárnapján való tartása csak volt törvény, de most nem az, mert időközben ismételt törvényes változást szenvedt a közgyűlés tartásának ideje, ha a mandatum 5 évi tartamának törvényes idejét nt. Kisantal Sámuel ur értelmezésével az első közgyűlés előtti tizedik naptól kezdve számítjuk, azon dilemmába bonyolodunk, hogy vagy eltérbe állítjuk a törvény azon szabványát, mely szerint egy évben csak egy közgyűlés tartandó s így 5 év alatt 5 és miután 5 közgyűlésen már részt vettünk: ehez képest mandatumunk ezuttal nem öt évig (idei aug. 8-ig) hanem három hónappal kevesebbig, máj. 10-dikéig tart, vagy pedig úgy értjük a törvényt, hogy a mandatum tartamának teljes 5 évig kell terjednie (1872. aug. 18-tól 1877. aug. 18-dikáig) s ekkor öt év alatt hat rendes közgyűlésen veszünk részt.

Szerencsére ebből a dilemmából is kiszabadít nt. Kisantal Sámuel ur, a midőn idézvén a szerv. törv. II. fej. f) pontját, konstatálja, hogy „a törvény nem az, hogy hány gyűlésre, hanem, hogy 5 évre választatnak“ (t. i. a képviselők.) E szerint tehát nt. Kisantal Sámuel urral azt a véleményt kell helyesnek ismernem, hogy nekünk az 5 évet ki kell töltenünk s miután, mint látók, az ő értelmezése szerint a mandatum életbe léptének napjától (1872. aug. 3. vasárnapja előtt 10 nappal) számítva az 5 év 1877. aug. 8-dikán telik le, mandatumunk is addig marad érvényben, akárhány közgyűlés essék is ez öt évre.

De, ha mindjárt eddig s e tekintetben tökéletesen egyetérték is nt. Kisantal Sámuel ur argumentációjával — valami baj még is van, mert lám, ő ezekből a szószertit idézett tételekből épen az ellenkezőt, azt következteti ki, hogy mandatumunk már lejárt. Im tehát, a törvény ugyanazon tételit egészen másként érti ő s egészen másként értem én. Jó lett volna, ha a tavalyi közgyűlés elejét vette volna e zavarnak, ez ügyben való nyilatkozata által s nekem úgy tetszik, az ig. tanács is mulasztást követett el, hogy e nyilatkozatot nem provocálta. De miután ez már — akárki hibájából így áll, most csak az a kérdés: mit tegyünk? Az ugyanazon előzményekre épített ellentétes következtetések közül melyik a helyes, az enyém-e, vagy a nt. Kisantal Sámuel uré? Felelet: ránk, mint egyesekre, nézve a saját nézetünk, de evel az egyházkerület semmire sem megy. Ki döntsön hát e törvényt magyarázati kérdésben? A ki a világon mindenütt ily kérdésben. Törvényt magyarázati joggal csak a törvényhozás rendelkezik s így az egyházkerületre nézve sem nekem, sem nt. Kisantal Sámuel urnak nincs igaza, sőt nem volna akármelyik irányban az ig. tanácsnak sem, hanem egyedül és kizárólag a közgyűlésnek.

Az mondja meg mi az igazság.

x. y.

TÁRCZA.

Mozaik; a rég- és közelmúltból.

Közi: **Lénárt József.**

II.

(Folytatása és vége).

Képek a Jezsuita moralból.

Legjelesebb képviselőinek irataiból. Hurtado, Casnedi és Tambourin egyhangulag mondják: „A fiu örülhet atyja halálán, azonban ez öröm csak az örökség által okozott nyereségből jöhet s nem személyes gyűlöletből.“

Tholet azt mondja: „hogy ha az ember borát kellő áron el nem adhatja, a mértéket megkissebbitheti, vagy

egy kevés vizet elegyíthet közébe, hogy aztán a valódi mértékkel adhassa.“

Vida így okoskodik: „Szolgák és szolgálók uraikat titokban megkárosíthatják, hogy magokat munkájukért kárpótolják, ha azon hiedelemben vannak, hogy bérök nem ki-elégítő számukra.“

„Ki fizetésképtelenséget — bauquerout-ot — jelent, szabad-e annak nyugodt lelkiismerettel annyit megtartani kérdéses javaiból, mennyi családjának tisztességes ellátást biztosít? — Ne in decore vivat. — Én Lessius-sal igennel felelek, még akkor is, ha az illető vagyonát igaz-talanul s általában ismert gonoszszággal szerezte volna: et injustitia et notorio delicto.“ (Escobar.)

Jagundez így ír: „Ha valaki csak színlelt házassági ígéretet tett, nem köteles azt be is váltani. Azon esetben pedig, ha törvényszék előtt megesketik, eltagadhatja, hogy valaha valami ígéretet tett volna.“

Caramel következőleg old meg egy veszedelmes kérdést: „Azt kérditek, hogy egy papiszemély, ki egy alsóbb származásu nőt elcsábított, azon esetben, ha az őt zaklatná vagy nyilvánosság elé hozná, megölhet-e? Mit felelhetnék én erre mást, mint a mit a nagy tudományu theol. dr. Nunez Pétertől tanultam. Ő mondá, hogy — egy pap azon nőt, kit elcsábított megölheti attól féltében, ne hogy az őtet elárulja.“

Lessius azt mondja: „Egy vádlott mindazt, miről tudja, hogy megvallva reá veszélyt hozna, konokul tagadhatja. Lelkiösmerete megnyugtatósára pedig mindazt titokban, önmagában beösmérheti.“

Fillicius és Casnedi egyértelműen idézik egymástól ez állítást: „Ki csak testileg esküszik, nem is esküszik az. . . Az megengedhető, hogy a vádlott bűnét eskü által elfedezze, akár benső titkolózás, akár az által, hogy csak testileg — ajkai mozgása által — esküszik.“

Gobat írja, Faquudez és Caramel idézi a következőt: „A fiu örvendhet atyja meggyilkoltatásán, ha azt ittas állapotában fejezi ki és pedig az örökség miatt, mely reá maradt. Mert némelykor úgy ártatlanul szabad megrészegedni, ha e mámorosságból valami kellemes jó, származhatik.“

Busenbaum és Lacroix így okoskodnak: „Ki egy embert megöl, kinek úgy is meg kell vala halni természetesen, — nem tartozik anyagi kárpótlással, mivel az illető javaiban kárt nem tett. Ki nagyon szegény, elsajátíthatja azt, mire szüksége van; sőt azt, ki abban őt akadályozná, hogy ily módon pótolja szükségeit, — azt meg is ölheti.“ (sic nunc sunt mores.) (l. der protestant 1828. II. k. 474. l. Frankfurt.)

VIII. A haldokló-ágy igazságra tanít.

Midőn II-ik Henrik özvegye Medicsi Katalin királynő, egyike a legelfajultabb, cselszövőbb, gonoszabb nőknek, kik valaha az emberiség életét megfertőztették; ki főintézője volt a párisi vérnásznak (1572. aug. 24.) Végre haldokló ágyán feküdt; utolsó perczeiben még elégtételt szolgáltatott az igazságnak és a korszemének. Fiát III-ik Henriket magához hivatá s emez utolsó — de általa soha nem követett — tanácsot adá neki: „Fiam, gondold meg, hogy ha te békét ohajtasz, — melyre Franciaországnak oly nagy szüksége van, — úgy tiszteletben kell tartanod alattvalóidnak lelkiismereti — s hitszabadságát; ime láthatod, hogy Németországnak s más államoknak fejedelmei minden erejükkel, minden könnyeikkel sem valának képesek, a vallás miatt támadt nyugtalanságokat lecsendesíteni!“

IX. Egy hierarchiai „netovább“ a 19. század elejéről.

Azon utasításnak egyik pontja, melyeket a pápai szék 1805-ben a bécsi pápai követhoz intézett, így hangzik:

„Tekintettel a fejedelemségekre és hűbér államokra, a canon jognak egyik szabálya az, hogy az eretnek fejedelmekkel szemben az alattvalók minden kötelesség alól felszabadulnak, minden hűségi- és hűbéri kötelék alól feloldoztatnak.“ (l. A. A. d. deutsch. 313 sz. 1826.)

X. Egy minden nemesebb érzést sértő processio.

Rég volt, de elég az, hogy e század keretében. Egy szelleműs, mivel nő, ki összekelésük után, férjével beutazta Schweizot, déli Francia- és Olaszországot; úti naplóját megküldi egykori vallástanítójának. Jóllehet nagyon mivel volt, még sem ismervén más polemiát, mint férjével szembeni szerelemét; a tényeket minden megjegyzés nélkül, történelmi hűséggel írja le s így annál érdekesebb lehet az elfogulatlan olvasó előtt. Többek közt e részt jegyeztem meg: „Szombaton máj. 20-án érkezünk Flórenczbe, hol a „Hotel de l'Europe“-ba szálltunk. Vasárnap reggel, kellemetlen idő lévén nem mehettünk ki; de kárpótolva voltunk az által, hogy a legélénkebb utcában voltunk. Itt egy különös jelenség kötö le figyelmünket; ugyanis két processiot láttunk, melyek közvetlen ablakaink alatt vonultak el. Az első csak kissébbrendű volt; de a második roppant népes volt nagy számu mindkét nemű előkelőségtől kisérve. A menet közepén egy számár lépdelt, melynek hátán egy alig 3 éves gyermek ült. E szegény gyermeknek — aranyos szövetbe burkolva, fején koronával, kezében királyi pálczával — a Jézus Krisztust kellett ábrázolnia. De mint hogy a folyton hulló esőtől egészen átvolt ázva a kis teremtés, szakadatlanul sirt, jajgatott. Hogy csendesítsék, két férfi ment mellette, az egyik a gyermek száját cukorkákkal tömte meg, a más mindenféle léhaságot elkövetett, hogy kaczagásra ingerelje. En kénytelen voltam az ablaktól elvonulni, mert szívem megesett a mind keservesebben síró gyermekben.“ Ennyit az író tudósításából.

Ugyanezen ünnepélyről olvashatni Du Cauge, voce festum. III. k. 424. l. „A számár ünnepély a római „egyházban, szüz Mária Egyiptomba való menekülésének emlékére ünnepeltetett. Egy ifju, gazdagon öltözött nő, egy kis gyermekkel karján, ült a felcizcomázott számár hátán. A számarat az innepi menettel az oltárhoz vezették, hol telyes pompával nagy mise olvastatott. A számár bevolt tanítva, hogy bizonyos helyeken térdepeljen; közben az ő dicsőségére, egy ép oly gyermekes, mint istentelen himnust énekeltek. Midőn a ceremonia végéhez ért, a pap nem a szokásos áldást és elbocsátó szavakat hangoztatá; hanem a számárhoz hasonlóan kiáltott fel háromszor, mire a nép a szokott „amen“ helyett, három hasonló kiáltással felelt.“ — O rara temporum felicitas! —

XI. Minő kereskedelmi forgalom van Róma és Nápoly között.

Jellemző erre nézve, mit egy francziából fordított „Neapel, wie es ist.“ von—r, Leipzig, bei Fest. 1828. című német leírásból olvashatni. „Hogy minő kereskedelmi forgalom lehet két olyan város között, melyek sem iparral sem gyárakkal nem bírnak: azt alig találja ki az ember. Nápoly megcsónkítja az élőket, és Róma a halottakat; más szavakkal: a szent Januarius városa szolgáltatója szent Péter városának mindazon herélteket, kik a pápai kápolnáknak s különböző dalszínházakban énekelnek; Róma pedig cserébe ezekért adja kifogyhatatlan mennyiségű ereklyéit. Ezen kettős operatioknak eredményei képezik a kölcsönös forgalom alapját.“

VIDÉKI ÉLETT.

A marosi egyházmegyéből.

1877. febr. 3.

(Folytatása és vége.)

A negyedik szakasz és annak 34, 35, 36 és 37-dik szabályai a gyámpénz kiosztásának idejéről és módjáról rendelkeznek. Azonban a 38-dik szabály előbb igyszól: a szabályoknak czélszerűbb teljesítésük végett kineveztetik a tavaszi közgyűlésen egy öt tagból álló felügyelő bizottság 3 évre, melynek tiszte lészen az özvegyek- árva és ezek életkoruk kitudása számba vétele, a pénztárnoki számadás, — nyugták szerinti — megvizsgálása, a gyám-pénz mennyisége és kiosztásának elintézése. E munkálatnak a bizottság elnöke által közgyűlés elibe terjesztése, hogy tudhassa minden tag az intézet állapotát, csak ezek után mehetnek teljesedésbe intézkedései a bizottságnak. Ezen felügyelő bizottság tagjai nem választhatók tisztviselőkből, hanem szék-bírák és más egyesületi tagok közül. Lám, lám, milyen furcsa ez a szabály is. Előbb azt mondja, hogy a felügyelő bizottság kineveztetik. Utóbb pedig azoknak választásáról beszél. Bizony, bizony szükséges a javítás.

Az ötödik szakasz szól a gyámintézeti számadásról és számvétel módjáról. Még pedig a 39-ik szabály elmondja mitől áll a pénztárnok számadása, hová és mikép kell bejegyezni mind a bevételt, mind a kiadást.

A 40-ik szabály szerint a felügyelő bizottság minden vidéki zsinat alkalmával számoltatja a pénztárnokat, ha hibát, hiányt tapasztal észrevétele mellett beterjeszti az egyesület elébe, ha pénztármaradék van a pénztárnokkal együtt gondoskodik a jó móddal kiadhatásról. Ezen kívül minden évben tavasszal lesz egy közönséges számvétel is.

A 41-ik szabály a fennebbi szabályokkal összeütközöleg — azt rendel, hogy a pénztárnok pénzt csak az egyh. ker. zsinat jóváhagyása és megegyezése mellett adhat ki; ha másként cselekszik, a lehető kárt megfizetni köteles.

A 42-ik szabály szinte csak az a mi 40-ik csak, hogy a pénztárnok egyedül teszi itt azt, mit ott a felügyelő bizottság.

A 43-ik szabály szerint: ha egyházi szolga kölcsönöz az intézettől, köteles tisztán kötelezni magát az adós le-

vélben arra, hogy a nemfizetés esetében alá veti magát a vidéki zsinat határozatának, minden nemű menedékek ki-rekesztésével.

A 44-ik szabály szerint az intézettel szemben a részvényesek által támasztott perekben első folyamodásu törvényszék a vidéki zsinat felyebb viteli törvényszék a köz sz.-zsinat, a felyebb vihetés és minden menedékek kizárásával.

A 45-ik szabály szerint, a pénztárnokra nézve a 44-ik szabályban felsorolt törvényszékek egyedül érvényesek minden tekintetben.

A 46-ik szerint a pénztárnok fizetése a bevett kamat tizedik része, melyet csak számadása ellátása helyben hagyása után vehet ki. A mi meg van említve e szabályban, csak ismétlése a 15-ik szabálynak és így fölösleges.

A 47-ik szabály szinte csak ismétlése a 38-dik és 40-ik szabályoknak. Ez is a felügyelő bizottság teendőit körvonalozza.

A 48-ik szabály szerint: minden évi számadás kivonata a tavaszi egyház köri. zsinat után, esperesi körlevél mellett közzé fog tétetni, hogy az egyesület tagjai tudhassák az intézet pénztárának állapotát. — Vajjon ez a szabály mikor volt telyesítve? Nő lám mennyi az igazitni, életbe léptetni való! — Csak köszönettel tartozunk t. Vas Tamás barátomnak, hogy e tárgyat fel vetette.

Hadd mondjunk el a jövedelem forrásokról még valamit Mindenki tudja, hogy az ötvenes években vallásunk, sőt nemzetiségünk alapja, fő iskoláink létezetése volt megtámadva. Hogy ezt megmenthessük áldozni kellett. Áldozatkész egyház megyénk egyházi szolgálói is meghozták és fizették s tán fizetik — némelyek — jelenben. Visszaállítván az alkotmány 1867-ben, egyh. megyénk papsága is jónak látta kérdést tenni az illető főiskolánál az iránt: vajjon nem jött-e — a Gecse pénztár vagy egyéb előre nem látott jövedelem forrás által azon helyzetbe, hogy egyházi szolgálóinkat — az állam által is túlterhelve lévén — a segély fizetéstől fölmentse. Többször érintkezés után a marosvásárhelyi ref. főtanoda bele egyezett a nyomasztónak állított segély fizetés beszüntetésébe, mit a f. t. e. kerületi közgyűlés is jóváhagyott. És mitörtént? Az egyházmegye közgyűlése nem szüntette bé e segély pénzek fizetését, szedi ma is az özvegy-árva gyámintézet javára. A hivatolt segélypénz fizetése vagy teher volt az illetőknek, vagy nem. Ha az utóbbi eset áll, akkor mi adott jogot azt mégis tehernek állítani? Ha az előbbi eset áll, akkor ki és mi adott jogot azt tovább is, jelenben is szedni. Ez egy is elegendő ok a szabályok revidálására. Csatlakozunk t. Vas Tamás barátunk indítványához.

Egy marosi ref. pap.

Lejárt-e az egyházkerületi képviselők mandatumma?

I.

A küllői egyházmegyéből.

Február elején.

(T. K.) Különös hogy ezen egyszerű, s nézetem szerint még ma épen nem főben-járó kérdés felett némely t. t. egyházi urak már készülnek csaknem hajba kapni!!!

Én a kérdést egyszerűnek s könnyen megoldhatónak tartom; méltóztassanak csak az alap törvényt hívni segítségül; ugyanis:

A VII. f. az állandó igazgató tanács hatáskörét foglalja magában, s abban az a) alatt ez áll: „az egyházkerületi közgyűlés által hozott minden nemű törvények végrehajtását eszközözi,“ tehát az igazgató tanács hatásköréhez tartozik, hogy időről-időre az alaptörvény által elrendelteket fogantossítsa, s így az új választást is elrendelje s részemről kicsinyesnek tartom azt várni, hogy az öt év eltelésével mindig az egyházkerületi közgyűlés rendelje el az új választást, miután erről törvény van.

II. f. szerint a képviselők öt évre választatnak. Az öt év lejárt, tehát a választva volt képviselők mandátuma is lejárt. Az 1877-dik évvel új cyclus veszi kezdetét, de a rendes közgyűlés augusztus harmadik vasárnapjára iratik elő: addig tehát lesz gondja az igazgató fő tanácsnak, hogy a képviselőket megválasztassa.*) Ha ezen idő előtt kellene közgyűlést tartani, azon esetben újból az igazgató tanács gondoskodik maga idejében a képviselők megválasztásáról, mert az alap törvény életbelépte idejétől számítva a hatodik évben vagyunk, s így nem lesz csonka parlament.

Igaz ugyan, hogy az alaptörvényben az átmeneti intézkedések során lehetett volna szabatosabban intézkedni az első öt éves cyclusra nézve; de ha az azon törvény hozatalakor nem történt, ki az oka? mind ott voltunk! Miután „lélek, a mi megélevení“ ne vitassuk tovább e kérdést; ismerjük el, hogy az első öt éves cyclusra választott képviselők mandátuma lejárt, mert öt év alatt öt rendes közgyűlésben vettek részt, s ismerjük el az igazgató tanácsnak azon jogát, hogy ő a törvények végrehajtója; és ezt annyival inkább, mert a mint az alaptörvény fogalmazva van, a vitatkozásnak soha vége nem lesz, hogy pedig azok kik míg ezen kérdésből is pártviszályt jósolnak, vagy talán csinálnak is, s így ezen ártatlan kérdés vitásával a jelen évben tartandó közgyűlésre hosszabb ideig tartható, de minden esetre meddő vitát készítenek elő, nem anyaszentegyházunk érdekében járnak el, azt határozottan állítom.

II.

A szilágy-szolnoki egyházmegyéből.

(M. A.) Az „Erd. Prot. Közlöny“ m. é. 52. számában közzétett szellemes fejtegetések daczára — a szervezési törvényből a fennebbi kérdésre — azt hiszem azon feleletet lehet kiolvasni, hogy az eddigi képviselők az 1877. évi rendes gyűlést törvényszerűen meg nem tarthatják.

Azzal természetesen egyetérttek, hogy a képviselők megbízásának ideje a választás napjától nem számítható, de bizony nem lehet a gyűlés megtartásának napjától sem számítani, már csak azért sem, mert az illető gyűlések nem valamely naptárilag meghatározott napon, hanem minden

*) T. barátunk figyelmét kikerülve azon körülmény, hogy újabb intézkedés szerint az évi rendes gyűlés kezdete pünköst után vasárnap s a kérdést éppen ez teszi bonyolultá. Szerk.

évben más más időben tartatnak, s ezen számítás szerint megtörténhetnék, hogy egyik cyclusban az 5 évre választott képviselők 6 rendes s az utána következők pedig — mint az mostan is történnék, ha a cikk író által ajánlott számítás fogadtatnék el — ezek 4 rendes gyűlésben vehetnének részt.

Az országgyűlések 3 év határidejének felhozott analógiája — jelen esetre nagyon sok okból nem alkalmazható, — rövidség okáért csak azon egy körülményt emelem ki, hogy az országgyűlés kezdetének napját a végrehajtó hatalom tüzi ki — s zárja be a gyűlést — míg a szervezeti törvényben a gyűlés megtartásának napja is meg van határozva.

A kérdést azon szempontból, hogy az 5 év honnan számítassék, eldönteni nem lehet, mert a cikkíró által ajánlott számítási mód sincsen a törvénynek valamely határozott kifejezésére alapítva.

Ha össze függésben tekintjük a szervezeti törvénynek azon intézkedését, hogy minden évben egy rendes közgyűlés tartatik, továbbá, hogy a tagok öt évre választatnak, és tekintjük azon czélzatot mit a szervezeti törvény létesítője ezzel kifejezni akart — az nem lehet egyéb, mint hogy a megválasztott tagokat feljogosítani kívánta, miszerint az egyház legfőbb hatóságának 5 éven keresztül tartani szokott évenkénti egy rendes — tehát összesen 5 gyűlésében részt vehessenek, magától értetődően, hogy az időközi netáni rendkívüli gyűlések is, ezen tagok részvételével tartatnak meg.

Az 1872. évben választott képviselők az 1872. 73, 74, 75, 76. éveken tartott rendes közgyűléseket megtartván arra jogosultaknak nem tekinthetők, hogy még az 1877. évre eső közgyűlést is megtartsák. Igaz ugyan, hogy 1872. évben a képviselők ebbeni minősége 365 napig nem tartott, azonban 1871. évben a közszinat tartása befejeztetvén, az akkor elfogadott szervezési szabályokban 1872. évre előírt rendes közgyűlést az 1872. évben választott képviselők ezen évben megtartván, a törvény azon intézkedésének, hogy minden évben, — mialatt csakis a naptári év érhető — közgyűlés hivandó össze, 1872. évre is úgy eleget tettek, mintha bár a megelőző év végén választattak volna is meg, és mint a hogy eleget tettek a következő években. Ha ezen következtetést valaki helyesnek nem tekinti, kérdem mi ellenkezik-e a szervezeti szabályokkal inkább, az-e, hogy azon képviselőknek, kik öt évre választatván, 1872-ön kezdve minden évben a szervezeti törvény által rájuk rott functiot elvégezték, megbízásuk kitéltnek tekintessék, habár kétség forogna fenn is az iránt, hogy az öt év eltelt? vagy pedig ezen képviselőkkel az 1877. évi rendes közgyűlést is megtartván, velük a törvény értelmébeni képviselői teendőik 1877. év végéig, tehát minden kétségen kívül 5 évnél jóval tovább elláttassanak? Mert miután az 1877. évi rendes közgyűlés megtartatik, azon évre a választandó képviselőknek törvény értelmében mi teendőik sem maradna. Ez ellen legfőlebb azon észrevétel tétethetnék, hogy esetleges rendkívüli közgyűlésen az azon évi képviselők is részt vehetnének, ezen észrevétel, valamint cikkírónak azon feltevése,

hogy ha valamely évben a rendes közgyűlés meg nem tartatnék, vagy pedig ha évenként két rendes gyűlés tartása határozatná, és az ezekből vont következtetés figyelembe épen nem jöhetnek, mert a szervezeti törvényt úgy kell venni a hogy van, és annak értelmezését nem lehet valamely véletlenül bekövetkező esettől függővé tenni, hanem ezen törvényt azon rendes körülmények tekintetbe vételével kell alkalmazni, a melyek szabályozására az alkotva van.

Elteltekintve az eddig előadottaktól, és elfogadva a cikkíró azon érvelését, hogy a mandatum 1877. aug. 3 dik vasárnapján jár le, kérdem ha a szervezeti szabályokon az 1874. évi közgyűlés 38. sz. határozatával azon változtatás nem létesül, hogy a gyűlésnek eredetileg minden évi aug. 3-ik vasárnapjára tűzött ideje a pünkösöd utáni vasárnapra át nem tétetik, vajon a cikk elején felvetett kérdés felmerül-e? A hogy a szervezés törvény eredetileg életbe léptetve és a hogy abban a képviselők mandatumai meghatározva volt, az a kérdést teljesen megoldotta, ahhoz semmi másféle értelmezés nem fér. Annyi bizonyos, hogy senki sem állithatná, miszerént f. é. aug. 3-ik vasárnapján.

Jól tudom én, hogy az egyházmegyék ezen kérdésben nem határozhatnak, de bármely törvényhozó vagy kormányzó testület is a közvélemény szava elől el nem zárkozhatik. Az anyaszentegyháznak pedig különösen nem hivatása zavartokat és meghasonlást előidézni, sőt szükséges minden erőt és nemes törekvést egy célra egyesíteni. Az anyaszentegyház nem az erőszak kényszerével, és a büntetéstől való félelemmel, hanem az igazság erejével uralkodik.

Az opportunitás kérdésénél figyelembe ajánlom azt is, a nélkül, hogy a közgyűlés tagjait, akár együttesen, akár külön-külön legtávolabbról is kisebbiteni akarnám, én minden esetre kívánatosnak tartom, hogy ezen igen tisztos gyülekezet minél előbb új erőkkel megifjassassék.

Az egyház kerületi közgyűlések jegyzőkönyveiben nagyon sok nevet lehet találni, melyek állandóan csillag nélkül jelennek meg, de másfelől a képviselők rendszer horderejét az életbe léptetésekor a legtöbbször felfogni nem bírván, sőt iránta az érdeklődést többnyire a régi rendszer hívei tán felkelteni nem igyekezték, bizony nem mindenütt azok választottak be a közgyűlésbe, a kik vallásos buzgalomuk, tudományos képzettségük, és a közügyekbeni résztvétük által erre leginkább hivatottak lettek volna.

Ily elemek bejutását késleltetni akkor, midőn egyházi életünk terén sok oly kérdés van felszinen, melyeknek megoldása a legnagyobb higgadtságot, párt szenvedélytől, személyes ellenszenvtől el nem vakult világos látást, vallásos buzgóságot és tiszta jellemet igényelnek.

A kérdés megoldására nézve — mit fennebb érintém — nem érthetek egyet azon törvényellenes eljárással, hogy az egyes egyházmegyék az igazgató tanács rendelkezése nélkül, képviselőiket megválaszthassák, ez ellen vitatkozni sem szükséges, elég egyszerűen a törvényre hivatkozni, hogy az egyes egyházmegyék kérvényezzenek az igazgató tanácsnál, vagy még hogy az igazgató tanács valamely mulasztását felpanaszolják, a közgyűlésnél, az lehet, de hogy olyan

teendőkbe vágjanak, a mik a törvény által rájuk bízva nincsenek, fejetlenségre vezetne.

Azt sem tartom szükségesnek, hogy rendkívüli közgyűlés hívassék össze, nem ugyan azon szempontból, hogy sokan még a rendkívüli közgyűlés törvényességét is a dolgok jelen állapotában kétségbe vonnák, és csak ugyan ahhoz kétség is férhetne, hanem egyszerűen azért, mert e tekintetben az igazgató tanács feltétlenül intézkedhetik.

Tudom én, hogy a törvényt magyarázata a közgyűlésnek van fenntartva, de itt nem a jogtudomány terén használni szokott értelemben vett törvény magyarázat, hanem a törvény miképi alkalmazásának végrehajtása forog fenn. A törvény szava világos, csak az alkalmazásnál forog fenn nézet eltérés, ez pedig administratio természetű intézkedés.

A választás elrendelése nem a cyclus szerinti utolsó közgyűlésnek, hanem, — mint bármely testület igazgatásánál is — a végrehajtó hatalomnak, tehát jelen esetben az állandó igazgató tanácsnak van fenntartva.

Merem remélni, hogy ha az igazgató tanács a választást elrendeli, és ezen eljárásának correctsége netán kétségbe vonatnék, könnyű leendene az összeülő új gyűlés előtt azt igazolnia.

A marosi egyházmegyéből.

Koronka, 1877. febr. 11.

A protestáns szellem, mint a mely soha sem irtózkodt a nyilvánosságtól, nem tekintheti ellenlábásának a XXVIII. ik törvényezikket, mely ajtót nyit az állam közege előtt minden nemű felekezeti iskolába. Minthogy e közegnek célja nem az, hogy a nevelés ügyet ráklábra állítsa, azért nem akarjuk féltékenyen zárba csapni az ajtót sőt örülünk a szerencsének, ha ezután nagyságos urak fényes cipője érinti az egyszerű falusi iskola szegényes padlatát. S nyereségünk kétszeres ha szakemberrel, valódi tanférfiival lesz dolgunk.

Hogy az állam a felekezet korlátján belől nyújtotta kezét azt bizonyára nem jogfosztásból tette, hanem csak segítségül akart szolgálni a nevelés nehéz ügyének. A vezetés szerepe a felekezeté marad továbbra is. Az állam közege csak az van megadva, hogy közelebből szemlélhesse a dolgok menetét, de neki önállón, külön intézkedni nincs jogában. Eddig sem tekintette az egyház mostoha gyermekének a nevelést, de nélkülözötte azt az erőt, melylyel szembeszálhatott volna a makacs nemakarással. Ha a szülőknek ugytetszett, bejáratták gyermekeiket az iskolába, ellenkezőleg otthon tartották a matolla előtt orsót fogni, vagy hamut örölni a kissebkekkel, hogy ne üljenek mindegyik az anyámaszony nyakán.

De a hivatolt törvényezik nemcsak tanfelügyelőt állít be a felekezeti iskolába hanem az ismeretes XXVIII-ik törvényezik kiséré, tében az ügyek vezetésére, iskolaszeket. Eddig, főleg faluhelyen a pap vezette az iskolai ügyeket, ővé volt a felelőség egyedül; ő írta ki időnként a tankelesek névsorát, ő ellenőrizte a tanítást s nem egyhelytt a kellemetlenség is. e miatt, ővé volt egyedül. Ha az iskola jó volt, igen természetesen, a tanítóé volt, a dicséret el-

lenben ha rossz volt, a papé volt a gyalázat a hátmögötti szitkozódás éle az ő fejére hullván. Sőt oly nézet is emelkedett felszínre, hogy a pap csupán az iskoláért van. Egyedül volt az iskola-ajtóhoz állítva a pap, egyedül őt fűtta a szél, őtet érte minden zivatar. Most már a teher és felelősséget az iskolaszék tagjaival osztják meg. Azon hitközségekben, hol az iskolaszék oly tagokból telhetik ki, kik a nobile officiumot is lelkiismeretesen telyesítik, ott a felügyelet könnyebb és mégis teljesebb lehet ha e mellett a pap is kevesebb gyűlöletnek van kitéve, mert még ott állunk, hogy az iskolát még mindig rossz szemmel nézik sokan, s a ki annak érdekét mozgatja, arra is háramlik a gyűlöletből. Ott pedig a hol minden lépésért fizetés után néznek, az iskola körül való munkálkodás, e díjtalan szolgálat pászmájából hamar félre állanak az illetők s az iskolaszék üressen marad. Ilyen helyütt részvétlenség miatt kell elnapolni a gyűléseket. Az iskola látogatást még kevésbé gyakorolják, nehogy haragot vegyenek magokra, e miatt a tanítóról, mert senkinek sem esik jól ám ha utána leselkednek, így vélekednek ők. A pap egyedül nem viheti, eddigi mód szerint, az iskola ügyeket, mert csak az iskolaszék intézkedései érvényesek; és így az ügykezelés nemcsak hogy lassan halad hanem mégis akad sok helytt.

Azonban előnyt helyez kilátásba a tantervezetek életbe léptetése. Eddig nem csak egyházmegyék, hanem egyes egyházak szerint is különbözött a tananyag, noha az egyházmegyei hatóságokat is régebben foglalkoztatta a tananyag egyformásítása, de ez jobbadán csak holt betű maradt. Ha az igazgató tanácshoz mind begyűlhettek egyházkerületünk valamenyi iskolájából a tantervezetek, feltéve, hogy nem volt bennök szinmutatás, akkor a tanügyi előadó gyönyörködhetett a különféleségek tarkaságain.

(Vége következik.)

KÖNYV ISMERTETÉS.

A vallásbölcselet kézikönyve. Irta: dr. Kovács Ödön, a vallásbölcselet és ker. hittan rendes tanára a n.-enyedi ref. theol. akademián. — Revidálták: Dobos János és Fejes István. — Első kötet: A vallás mint tünemény, vagy a vallások története. Budapest, 1876. Kiadja a „magyarországi protestáns egyesület.“

(Folytatás.)

A mű első részét — a mint említettük — „A vallás mint tünemény, vagy a vallások története“ képezi. Ezt négy fejezetben tárgyalja szerző s „Befejezéssel“ végezi. Az egyes fejezetek feliratai ezek: I. F. A vallás kezdetleges nyilvánulása“; II. F. A turániak vallása“, III. F. „Az árja vagy indógermán népcsalád vallása“, melyet két szakaszra oszt, az elsőben szól, „az árja népcsalád vallásának ázsiai alakulásáról,“ a másodikban: Az árja népcsalád vallásának európai alakulásairól. A IV-dik F. A semi vagy mesopotamiai népcsaládok vallását“ két szakaszban tárgyalja t. i. az első szakasz: „Az egyiptomiak vallásáról“ a második szakasz „A szorosabb értelemben vett semiták, vagy mesopotamiaiak vallásáról értekezik. A „Befejezés“ a vallásokat osztályozza. Nézzük e fejezeteket kissé közelebből.

„A vallás kezdetleges nyilvánulása“ című fejezet, midőn a természeti állapotban levő népek vallásáról szól, bölcselkedik ez alapon az ősvallásról, s oly eredményre jut, mely a keresztyén tanok vallásos-eredetéről szolló nézettel homlok egyenest ellenkező s valószínűleg megbotránkozással töltött be némely kegyes lelket, menyiben szerző elég vakmerő nem hinni azt, a mit a régi népek tudósai a vallásról, mint Isten és ember közötti viszonyról tanítottak. A természet-vallás fogalma előkészíti az olvasót arra, mit a következőkben nyer. Azon képzet — írja szerző — hogy az emberiség eredeti állapota minden tekintetben jobb és tökéletesebb volt, mint jelenben, egy természeti és szellemi, (tehát vallásos és erkölcsi tekintetben is) boldog paradicsomi állapot képzete: csaknem minden fejlettebb nép hitében meg volt. És e képzet valami lélektanilag, de nem történeti igazságot foglal magában, mert lélektanilag könnyen kimagyarázható, hogy a szellemi és erkölcsi tudat határozottabb felbredése alkalmával az ember szükségkép egy már elvesztett, boldogabb és tökéletesebb lét képzetet alkotó, de lényegileg a már elvesztett állapot sem jobb sem tökéletesebb nem volt. E nézettel megegyezőleg Hegel is azt mondja, hogy amaz első, természeti állapot, midőn az ember még telyesen egy a természettel, nem az ártatlanság, hanem a nyersség, az az állati vágyak, a vadság állapota. Tévednek tehát azok, kik a természeti vallást ez ész vallásának állítják, sokszor épen homlokegyenest ellenkezik az ésszel; de igenis természeti vallás a természeti állapotban levő népek vallása, a vallásnak legelső kezdetleges nyilatkozata, a mely történetileg első ugyan, de a mily régi, ép oly messze áll a tökéletes isteni vallástól

Azon tényből indulva ki, hogy a ma már mivel népek ősvallásáról hiteles történeti adataink alig vannak, a vallás ama régi alakját a még most is vad népek életéből s a vallásból kell levonni, s így juthatunk a természet-vallás általános jellemzésére. A vad népeknél a vallás alakja nyers, durva, rendszernélküli polytheismus, mely mivel a reá történt hatások érdekei még meg nem ismerhették föl, a világot kísérteties szellemekkel népesíté be, s ebből alkotja isteneit, melyekről való képzete — nem lévén az erős meggyőződés alapjára fektetve — idő és körülmény szerint változott. A földön túli élet reménye csak ritkán él lelkekben, de ha él, azt erkölcsi vagy szellemi léte vizsgálódása tárgyává sem teszi, de mégis azon nézetnek enged helyet, hogy a ki a földön úr volt, e viszonya megholt társához (ha létezik viszony) a földön túl is megmarad. A jelentékeny személyiségeknek istenek sorába felvétele több tekintetben igen fontos a vallásos képzetek alakulására nézve, különösen fontos a nagy tanítók istenítése, kik mint közvetítők istenek és ember között szerepelnek s valamenyi fejlettebb nép mythológiájában fellelhetők.

Ezután a „Fetészismus és samaniszmus“ mutatja be szerző s így tér azon kérdésre: „van-e minden népnek vallása?“. E kérdést röviden de érdekesen tárgyalja. Be-

mutatja itt azon okoskodásokat, melyek szerint e kérdésre adott tagadó vagy igenlő választól tették függővé a vallás jogosultságának kérdését. Ide igtatjuk azon érdekes pontot, mely e tekintetben szerzőnek szabad gondolkozását és elfogulatlanságát tükrözi vissza: „Ugyanis így okoskodtak — írja — ha minden természeti állapotban levő népnél található vallás, úgy világos, hogy a vallás hozzá tartozik az emberi természethez, az ember természeténél, lényegénél — fogva vallásos lény; ellenben, ha a természeti állapotban levő népeknél vallás nem található, úgy kétségtelen, hogy a vallás csak a civilizáció szülötte elfajulás, későbbi koros kinövés. Ma már a fejlődés és mivelődés oly nemű felfogása, melyen ez ítélet alapult, cáfolatra sem szorult. Senki sem keresi többé ez ember valódi lényegét miveletlen népeknél, nem az eszkimóról vagy a pápuáról veszük az emberi eszmény képét, hanem az emberiség fejlettebb, a durva természetből legmagasabbra kiemelkedett alakjairól, a Humboltokról, Góthékről, Lutherekről, és arról, a ki magát kiválóan „emberfiának“ nevezte. Szerző éppen nem ütközik ma meg s vele együtt mi sem azon, ha a kezdetleges állapotú embernek a vallásról fogalma, sejtelve nincs, sőt ezt természetesnek találja: de a fejlődéssel minden vallást egybe köt, a menyiben t. i. a vallás eszményi után törekszik.

Részletesen foglalkozik most a Dél-Afrika, Dél-Amerika és a sarklakók, a polynesiái sziget lakók, az afrikai néger törzsek, az északamerikai indiánok s végre más természeti népek vallásával, melyekből hogy részleteket be nem mutathatunk, sajnálnunk kell, mert számos érdekes vonásokat mellőzünk, de terünk szűkvolta kényszerít.

Az új világ két mivelten ősi államának vallását említi fel az első fejezet végén t. i. Mexikónak, és Perunak vallását. E két állam között már régebben igyekeztek rokonságot és egykori összeköttetést feltüntetni állami s vallási szempontból. Ám de ez állítások bizonyíthatók sem voltak, s feltéve, hogy a kettő egymással soha érintkezésben nem volt, mégis megengedhető, hogy fejlődéseikben sok jöhetett létre, mert hisz az ember s z ű k s é g l e t e i mindenütt ugyanazok. E részben ösmerteti a történetileg ható, mondákat, melyek e népek vallási fejlődésére oly hatalmas befolyással voltak. Egy szeplőtelen fogantatásról szóló mondát azért említünk fel e szakaszból, mert minél szélesebb körben óhajtjuk ismertetni azon történeti igazságot, mely szerint a szeplőtelen fogantatás dogmája kétségtelenül, előfordul minden mythológiában, s ezekből szivárgott be a keresztyén vallásba is. — A monda így hangzik: „egy kegyes nő, Koatlikve (ez volt a növények és virágok istennőjének neve is) a templomba ment, lábai elé egy toll-labda hullott. Felvette, kebelébe dugta, hogy az oltárt ékítse vele. A templomba érve, a labdát legnagyobb bámulatára már nem találta kebelében, ellenben kevés idő múlva, terhesnek érezte magát. A kegyes özvegyet fiai ezért meg akarták ölni, de a nő méhéből szózat hallatszott: Ne félj, ó anyám, meg foglak szabadítani az én legnagyobb tisztességemre és a te legnagyobb dicsőségedre; és megszületett, fején zöld tollbokrétával, baljában paizzsal, jobbában lánd zsával, anyja elleneit megölte, házaikat feldulta.“ E két állam népei-

nek vallásáról csak annyit jegyeztünk meg, hogy a papság itt is nagy szerepet játszott, és sajátságos különösen az, hogy találkoztunk itt gyónással s a pap köteles volt a meggyónt bűnt elhalgatni, általában sok, a keresztyén egyházakba, különösen a r. e. egyházban becsúszott szertartásokat mutat be.

(Vége következik.)

Turcsányi Gyula.

K Ü L F Ö L D.

Brittánia.

A skót puritánok sokat magasztalt „puritán“ erkölcsi megdöbbenő hanyatlásnak indultak. A legújabb statisztikai adatok szerint Skócia azon országok közé tartozik, melyekben a törvénytelen szülöttek száma a legnagyobb s az iszákosság is roppant mérvben terjed. P. o. Edinburgban 1871 — 1875-ig a lakosok száma 7, a részegség miatt befogattak-é pedig 26 százalékkal szaporodott. 1875-ben az utobbiaké oly magasra emelkedett, minőre addig soha. Angliában s Wales-ben hasonló állapotok vannak. 1871-ben a befogattak száma 142.000 volt, míg 1875-ben 203.000-re emelkedett. A londoni „Sunday Review“e szégyenletes állapot egyik okául azt hozza föl, hogy ünnepnapokon minden munka el van tiltva s javalja, hogy a muzeumokat, képtárakat stb. vasárnap is nyitva kell tartani.

A vallástanítás kiküszöbölése a nyilvános iskolából a „lelkiismeret szabadsága“ nevében, szomorú eredményekre vezetett, úgy, hogy a kizárás legbuzgóbb barátai megdöbbenetek, s kijelentették, hogy újabb intézkedésekre van szüksége. A „Religious Edukation Society“ (vallásos nevelés társulata) minden buzgalma daczára az eredmény az, hogy p. o. Birminghamban 1876-ban 17,253 tanuló közül a vallás tanítók hiánya miatt, vallásos oktatást csak 5600 nyert.

Olaszország.

Azon visszaélések, melyeket az államtörvényekkel szemben, mint mi is jeleztük, a kath. klerus Olaszország-minden lépten-nyomon elkövet, a kormányt arra indították, hogy törvény által állja ezeknek útját. A törvények egyikét legközelebről a kamara elfogadta s most tárgyalja a szenátus E törvény azonban, úgy látszik, csak az első lépés. A kormány szándékozik a polgári házasságról szóló törvényhez is egy novellát csatolni, melynek célja, meg akadályozni azt hogy a polgári hatósághoz való bejelentés mellőzésével, a házasságok igen nagy része csak egyházi áldással köttettesék, miután ay ilyenek, az állammal szemben, törvényes erővel nem bírnak.

A pápa egészségi állapotáról ellentétes hírek szárnyalnak. Annyi tény, hogy kijelölte a napot, melyen közelebről a kegyes zarándokok ezreit fogadja, kik jó kívánságaik mel-

lett 150,000 frankkal tisztelik meg ő szentségét. Azt is hirlik, hogy közelebről consistoriumot is tart s tiz kardinálissal gazdagítja a világot.

A XVI-ik században, a reformáció érdekében, Olaszországban is élénk mozgalom indult meg, irodalmi téren is. De a csakhamar erőre kapott reakció s főleg a Jézus-rend, a mozgalmat elfojtotta s még az irodalmi emlékeket is elpusztította. Közelebről fölfedeztek edy példányt azon munkák egyikéből, melyek a reformáció szellemét terjesztették volt. Az érdekes mű czime: „Sommario della sacra scriptura,” mely egészen a Luther értelmében, népszerű modorban adja elő az evangéliumi hittant. A fölfedezett egyetlen példány, mely az inquizitorok elől megmenekült, a Zürichi városi könyvtárban van, s Emilió Comba, florenczi tanár, jelenleg új kiadásával foglalkozik.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

— Főtiszt püspök urunknak azon beszéde, melyet 1876 — nov. 26-án a sepsi-szentgyörgyi templomban, néhai gr. Mikó Imre emlékére tartott, a napokban jelent meg s egy példánya hozzánk is megküldetett. Tán feleleges is megjegyeznünk, hogy oly mű, mely a szónoklati irodalom terén párját ritkítja s bizonyosága annak hogy szerző ritka szónoki ereje mit sem hanyatlott, akár a conceptio találó voltát, akár a styl nemes egyszerűségét, akár mesteri fordulatait s meg ragadó hasonlatait tekintjük.

— Az enyedi „Szemle” a Bodóné példáját követi. Olvasóink emlékezhetnek hogy fejére olvastuk vala azon törvényeket, melyek az enyedi vagyon kezelés szabályait körvonalozták és megállapítják, hogy a vagyon kezelésért első sorban a gondnoki kar felelős, nem pedig a gazdagodónok. Erre kijelentette, hogy velünk nem áll szóban, hanem felelni fog „illetékes” egyének. Közelebről felelt is mlts. Zeyk Károlynak, meglehetősen kihívó és sértő modorban, csak hogy jónak látta ezt a kérdést halgatással mellőzni; azt mondja, hogy arra feleljen más. Eszünkbe jut az az adoma, midőn Jáfetnek egy maradékát a szolgabíró rajta kapta vallami turpisságon s midőn a kérdésre felelni nem tudott, odaliba ütötte egyik companistáját s így biztatta; szolj már tésis. Vártuk, hogy a közelebbi számban szóljon a másik, de úgy látszik, az is jobbnak látja halgatni. Tenni fogunk hát mi legközelebről egy pár észrevételt a Zeyk Károly urnak adott válasza, miután ő aligha szóba áll a „Szemlével.”

— Kun Pál, sárospataki ref. tanár közelebről azt indítványozta, hogy a pataki ref. jogakademiát át kell helyezni Miskolcra, mint a tiszáninneni ref. egyház kerület székhelyére. Indítványa mellett nyomós éveket hoz föl s jellemző az, hogy ez eszme Patakon élénk viszhangra talált, holott ha ott is az erdélyi példát követnék, Kún Pált denuntiálni kellene, mint olyat, kinnek ez indítványa rablási merényletet involvál?

— A berlini museum becses ereklye birtokába jutott. A biblia 1540-iki kiadásának épen azt a példányát kapta meg, mely a Lutheré volt, a mint ezt Luther sajátkezű jegyzetei tanusítják. Eddig elő csak a British museumnak volt egy Luther-bibliája, melyet 15.000 frton szerzett meg.

— Özy. Valics Antalné, szül. Asboth Emilia urnő végrendeletileg hagyományozott a nagy-muzsai ref. egyháznak 2.000 frtot; a nagybányai ref. egyháznak 2.000-et; a debreczeni árváknak 1000-et, a ref. özvegy lelkésznéknek 1.000-et; a debreczeni szegényeknek 1.000-et; a debreczeni ref. kis templomnak 1.000-et; az egyházi árváknak 100-et; az építendő kórháznak 500-at; egy leány-iskola javára 10.000 frtot. Áldott legyen nemes emlékezetel!

— Abodi Nagy József emlékkövére adakoztak: Szekeres Elek m. vásárhelyi tanító 50kr; Ravasz János 20 kr; Vas Tamás 1 frt: Soltész ref. pap, másodizben 10 kr; adtam 20 kr; Pap István berkeszi pap 50 kr; Baróti Miklós, Mikeszszászról 50 kr; Spech, Mikeszszászról 30 kr; Karl Hazerl, Mikeszszászról 20 kr; Valaki Mikeszszászról 1 frt; Dósa, Mikeszszászról 50 kr; Benkő, Mikeszszászról 30 kr; Csiki, Mikeszszászról 40 kr, Tóth, Mikeszszászról 40 kr; Márk Árpád, Mikeszszászról 30 kr; Lőrinczi Lajos, papjelölt 50 kr, s ezen kívül a mikeszszási gyűlést eszdközölte. Összesen: 6 frt. 90 kr, Ehhez adva a második közlemény fő összegét (13 frt 60 kr, 40 kr, hibásan állott 60 helyett) az összes gyűjtés eredménye, a nállam letett iven: 20 frt 50 kr.

A szives adakozóknak köszönet az ügy nevében. Mint-hogy a gyűjtésre kiszabott idő a mai nappal letelt a 20 frt 50 krt postára tettem bizottsági pónztárnok Farkas Károlyhoz, Utrechtbe, czimezve. S midőn a szives adakozóktól ezenel búcsut veszek, ne legyenek kellemetlenül érintve azon kevesek, kik a neveik után jegyzett összegekkel hátralékban maradtak, annak fölemlítéséért, hogy adományaikat hozzám juttatni sziveskedjenek, annyival is inkább, mert, hogy a gyűjtési összeg csonkaságot ne szenvedjen, a hiányt kipótoltam sajátomból. Gönczi János, ref. pap.

A szerkesztő postája.

Fábián Dánielnek, Sz.-Cseh. Dehogy nem közlöm valamennyit, csak sor kerüljön rá. Az egyiket legközelebről.

Réthy Lajosnak, Déva. Becses küldeményét köszönöm s legközelebről közlöm. Folytatását kérem.

Biró Károlynak, Tasnád. — ???

Tartalom: Gróf Kún Kocsárd. — Egy kis beszámolás. Nagy Sándor. — Mandatumaink kérdésében. x.—y. — Tárca: Mozaik a rég és közel-multból, közli: Lénárd József. — Vidéki élet: A marosi egyházmegyéből, (folytatás és vége) egy ref. paptól. — Lejárt-é képviselőink mandatumai? I. a küküllői egyházmegyéből. II. A szilágy-szolnoki egyházmegyéből. — A marosi egyházmegyéből, Gönczi Jánostól. — Könyv-ismertetés dr. Kovács Ödön vallás bölcsezetéből II. T. Gy. — Külföld: Británia, Olaszország. — Egyházi és iskolai hírek. — A szerkesztő postája.

Megjelenik
minden csütörtökön.

Szerkesztőégi szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDELYI PROTESTANS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dedése, hová az előfizetési-
pénzek legczélsezerűbben pos-
tautalványnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt, félvre 3
frt., évnegyedre 1frt, 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Gróf Kún Kocsárd alapító levele. — Gymnasiumaink. Id. gr. Bethlen János. — Az áll. ig. tanács üléséből. — Tárca: Jézus parabolái I. A Prot. Blatt nyomán. J. V. — Vidéki élet: A marosi egyházmegyéből, (folytatás és vége) Göncz János. A nagysajói káptalanból. Nagy Mihály — Belföld: Három helyen egynek. Szász Béla. Helyre-igazítás. dr. Kozsvári Sándor. — Külföld: Franciaország, Helvétia, Ázsia, Afrika. — Egyházi és iskolai hírek. — A szerkesztő postája.

Gróf Kún Kocsárd alapító levele.

Kolozsvárt, 1877. febr. 20-án.

Közérdekűnek tartjuk a nemes gróf urnak — közelebbi számunkban jelzett — nagyszerű alapítványára vonatkozó intézkedését, lapunk élén, egész terjedelmében, közrebocsátni. Ez alapító levél, mely minden vezércziknél ékeesebben szóló, így hangzik:

Méltóságos egyházkerületi igazgató tanács!

Élő napjaim hosszabbra terjedvén mint a hogy azt magam is kívánnám, hogy a gyérülő örömök helyett legalább megnyugvást szerezzek keblemnek: a köznevelés érdekében egy oly intézkedésemnek adok kezdetet, melyet mostanig csak halálom esetére tartottam teljesítendőnek, most azonban már sürgetettnek ítéltém.

Többszörös esetek által bizonyosságot kívántam tenni, hogy a Hunyadvármegye kebelében létező szászvárosi ev. ref. iskola iránt kiváló részvétellel viseltetem. Tettem pedig azt azért, mert erős meggyőződésem volt örökké, hogy az irt iskolának, az ország e szegletén, az oláhság lakta e vidékén, a csekély számú magyarságnak, az eloláhosodástól való megmentésére, kétség alá nem hozható missioja vagy, és e hivatásnak szemmel láthatólag, sőt bebizonyított sikerét mutatta föl eddig is. De hogy a siker teljes lehessen, mulhatatlanul szükséges hogy a jelenleg al- teljes gymnasiummá alakíttassék át mielőbb.

Miután pedig azon vagyombeli tehetség, mely jelenleg birtokában vagyok az iskolának, nem bírja meg a megkívántató tanerők fenntartása költségeit; sem pedig a jó igyekezetű szegény tanulók élmezésére segedelmet mit sem nyújthat; sem végre a felekezettünkbeli iskolákban nem lévén mód olyan tanítókat alkalmazni, kik a szászvárosi iskola benépesítésére, a megyében létező protestans egyházak gyermekeit kellőleg előkészíthetnék: e három égető szükségnek bár egykoron leendő fedeztetésére, a mai napon letettem a szászvárosi ev. ref. iskola pénztárába 50.000 azaz ötvenezer forintokat urbéri papirokban, oly czélból, hogy az irt tőke — miután kamataival fedezte azon már megkezdett építkezési költségeket, melyek a szükségeltető tanterem bővítésére igényeltetnek — mind addig kamatoztassék s a kamatok tőkésittessenek, míg a letett 50.000 frt a fennebb elősorolt szükségek fedeztetésére a legszélesebb alapon megkívántató 143.700 azaz száznegyvenháromezer hétszáz forintokat eléri; vagy azon esetre, ha a szászvárosi ref. egyház második papi állomása — a mint igen helyesen terveztetik — az egyházi szolgálat legkissebb csökkenése nélkül, két tanár-papi állomássá alakíttatna által, mely iránt annak idejében mind az egyházkerületi igazgató tanács, mind pedig az egyházkerületi közgyűlés beleegyezését nem csak reményelem, de azt a szászvárosi egyház és iskola úgy megbecsülhetetlen hasznára meg is erősíteni alázatosan kérek: akkor csak is három új tanári fizetés lévén szükségkép fedezendő, már nem 143 ezer 700, hanem csak 103.700 azaz százháromezer hétszáz forintra kell, hogy az általam letett tőke felnövekedjék.

Miután a tőke felnövekedhetett az általam előjegyzett mennyiségre, abból a jobb esetben a három felállítandó új tanárság és annak fizetésére 60.000

azaz hatvanezer forintnak öt perczentes kamatját utalványozom — szállásul azon piaczi emeletes ház jövedelmét jelölván ki két tanár számára, melyet több évekkel ezelőtt vásároltam volt az oskola javára, de a melynek jövedelméről ma is — és mig élek én rendelkezem. Azért jelölöm csak jövedelmét, s nem magát a lakást, mert két tanárnak tán nem lenne együttessen kényelmes, egynek pedig igen sok, de jövedelme elég arra, hogy két tanár ur szállása bére, közelebb az oskolához, fedeztethessék.

A fenn említett összegből 20.000 azaz huszezer forintnak kamataiból az algyógyi, tordosi, rápolti, hosdái, rákosdi, kereszturi, felső-szilvási, alsó-szilvási, felső-szállaspataki, zajkani, klopotivai, pestényi, bajesdi, fehérvizi, borbátvizi, livádiai, kis-barcsai, harvi, pestesi és parosi többnyire eloláhosodott magyar szülők gyermekei, időnként egy egy segedelmeztesenek minden községből, mig a szászvárosi iskolában, jó erkölcsű, legalább is jelesen tanulnak; minden fiu 40 azaz negyven o. é. frt beneficiumot élvezhetvén. A 20.000 forintnak ezer forintot tévő kamatjából eként évente fönmaradó 200 azaz kétszáz o. é. frt minden évben átteendő a dévai állami reáltanoda igazgatóságához, a megye kebeléből ottan tanuló 5 azaz öt szegény, de jó erkölcsű s jó tanuló eloláhosodott egyházi magyar növendékek segedelmezésére. Megjegyezve, hogy egyik megnevezett község se pártfogóltassék az illetőségen felül a másik rovására és hogy a fölsegélést élvező növendék, birja illetékes községének és oskolájának hivatalosan kiállított ajánló levelét.

Ha pedig valamely község, kilépett, vagy elhalálozott, vagy rosz tanuláért kiutasított növendéke helyett mást küldeni nem lenne képes vagy hajlando éppen akkor; ugy a megmaradt beneficium, az iskola rendes — szegényeket segélyző-alapjához leszen esatolandó mind addig, mig az irt egyházi község, egy elfogadható fiut lesz képes küldeni. Itt megjegyeztetni kívánom azt is, hogy az eddig segélyezett hátszegvideki négy tanuló dotatioja, melyet mig élek én fedezek, halálom után a fennebbiekebe beolvadva, az irt huszezer forintos tőke kamatjából fedeztetik.

Utalványozok továbbá a fölönvelkedett tőkéből 23.700 azaz huszonháromezer hétszáz forintokat és azoknak kamatait, azon protestáns felekezetű községek

tanítóinak fizetés növelésére, a kik ma kevesebbet élveznek 400 azaz négyszáz forintnál. Jelesen:

a brádi tanító javára 36	azaz harminczhat	forintokat
a tordosi	„ 49	negyvenkilencz
a harói	„ 97	kilenczvenhét „
a hátszegi	„ 56	ötvenhat
a hosdái	183	száznolcvanhárom „
a hunyadi	215	kétszáztizentöt
az alpestisi	261	kétszázhatvanegy
a rápolti	„ 287	„ kétszáznyolcvanhét „

és így együtt 1,184 azaz ezerszáznyolcvannégy forintokat, melyek a fölőbb irt 23.700 frtnak teszik a kamatját és a mely által egyházmegyénk minden felekezetünkbeli tanítója, négyszáz forint tanítói díjban fog részesülni; de a mely pót-díjt csak azon tanító fog évenként megkaphatni, ki a szászvárosi ev. ref. iskola igazgatósága előtt, egy az illető presbyterium és esperes által kiállított oly értelmű bizonyítványt mutat elő, hogy az erkölcsösség mellett tanítói köteletségének eleget tett; ellen esetben a megtagadott pót-díj azon évről, a dévai állami reál iskola rendesen kezelt segélyző tőkéje nevelésére fordittatván.

Miután a felajánlott szerény adomány mire leendő fordításáról előadtam kívánatomat, most már kezelése iránt is megteszem indítványomat, helyet engedvén a méltóságos egyházkerületi igazgató tanácsnak, hogy a helyesebbet velem közölvén, azt részemről elfogadni alkalmam legyen.

A tőkét azért tettem le a szászvárosi oskola igazgatóságához, mert azt illette legelső helyen; a kezelés díjazásával pedig a szászvárosi oskola pénztárnokának csekély jövedelmét kívántam öregbiteni, melynek meghatározását, hogy aversionaliter mennyi legyen ezen tőkéből, a méltóságos egyházkerületi igazgató tanács bölcs elhatározására bízom. De különben is a fizetéseknek annak idejében leendő kiszolgáltathatása, kívánatossá tette a pénztárnok itt a megye kebelében való maradását.

Ohajtásom továbbá, hogy a felajánlott szerény tőke, a szászvárosi oskola pénzügye keretében, de külön czim, külön könyv vezetés és számadás alatt kezeltessék; felkérvén a méltóságos egyházkerületi igazgató tanácsot, hogy valamint eleintén a kamatok pontos tőkésítésére, ugy későbbre a segélyezendő ifjuság javára kifizetendő összegek pontos kiszolgáltathatására — és a mindkét esetre meghatározott bizo-

nyitványok fölrendelésével azokra a maga felügyeletét szigoruan kiterjeszteni méltóztasson; tetszés szerint meghatározván azt is, hogy a kamatokból ismét urbéri, vagy más hasznosabb papírok vásároltassanak; felkérvén végtére, hogy eszközlője legyen a méltóságos egyházkerületi igazgató tanács, hogy az ily módal fölhozott számoló jelentése az oskolának, míg én élek, nekem is egy példányban megküldessék, s halálom után azoknak kezeikhez juttattassék, kik mint örökseim örömetesek lesznek. — Lehető véleményezésünk, vagy megnyugovásunk kijelenthetése végett.

Végezetre: ezen intézkedésem megösmertetése a dévai állami reál tanoda igazgatóságára nézve kívánatos, a szászvárosi oskola előljáróságára nézve pedig mulhatatlan szükséges lévén, a maga ahhoz való alkalmazása végett: kérem a méltóságos egyházkerületi igazgató tanácsot, ezen tisztelet teljes jelentésem párját mindkét helyre megküldeni.

Tisztelettel maradván a méltóságos egyházkerületi igazgató tanács

Algyógyon, 1877. február 10-én

alázatos szolgálja:
gróf Kún Kocsárd s. k.

Gymnasiumaink.

Kolozsvár, 1877. febr. 20.

Mi, protestánsok, rendszerint tulságosan féltékenyek vagyunk önkormányzatijogainkra, miből aztán már gyakrabban következett az, hogy némelyek közülünk a kormány oly nemű rendelkezéseit is perhorrescálják, melyek önkormányzatunkat nem alterálják.

Igy történt ez nem régiben a gymnasiumok mikénti szervezése kérdésében. A törvényhozóknak és kormánynak nem lehetett és nem is volt más célja, mint az, hogy a gymnasiumokban, ugy az állami, mint a felekezetiekben, egyöntetű eljárás és tanrendszer alapittassék meg, s hogy ennél fogva a felekezetek gymnasiumai is mihamarább elérjék azon tökélyt, hogy az azokban végzett ifjak teljesen minősítve legyenek, s így magokat a felsőbb tanintézetek valamelyikében, bár mely szaktudományban, telyesen kiképezhessék.

S még is mily sokfelőlről halhattuk azon panaszt, mintha az állam felügyeletét, az önkormányzat megrövidítésével, gyakorolná.

Mi azt hisszük, hogy valamint állami gymna-

siumok felállítására, úgy a felekezeti reorganisatiójára nagy szükség volt és van még ma is, s főként megvagyunk győződve arról, miszerint minden felekezetnek csak hasznára fog válni, ha gymnasiumait mihamarabb az állam és kerkivánalmainak megfelelően rendezheti be, már csak azért is, mert a kormány csak az ilyeneknek adhatja meg azon jogot, hogy az egész országra nézve jogérvényes bizonyítványokat adhassanak ki.

Ha már ez így van és pedig így van, mind azon gymnasiumok növendékei, melyek a bizonyítványok kiadhatási jogával nincsenek felruházva, csak tetemes költséggel és sok utánjárással fogják megszerezhetni az előszabott bizonyítványokat.

Kétséget nem szenved tehát, hogy minden felekezetnek s így nekünk is az erdélyi részekben lakó reformáltoknak, az önkormányzatból folyó kötelességünk, de egyszersmind az önfentartás ösztöne is azt kívánja, hogy gymnasiumainkat reorganisáljuk, különben fiaink más felekezeti vagy az állam gymnasiumokba lesznek kénytelenek tanulmányaikat végezni, mi aztán könnyen a vallás oktatás és nevelés elhanyagolását vonná maga után.

Nem állítjuk azt, mintha vagyoni állásunk valami igen fényes volna, de hisszük, miszerint ha azzal a mink van, takarékosan bánna, állithatunk és tarthatunk fenn annyi számú fel- és algymnasiumot, a mennyi szükséges arra, hogy ne szoruljunk senki segítségére.

A cél azonban csak akkor érhetjük el, ha számot vetünk magunkkal, mekkora azon vagyion, melynek jövedelmét a gymnasiumokra fordítani szabadságunkban s tehetségünkben áll.

Ha egyszer mindezekről tiszta kimutatásunk lesz, minden oskoláinktól, akkor az eddig is szerte széjjel ugyan, de tanulási célokra használt összegeket együttesen tekinthetjük olybá, mint egyházkerületünk tanulmányi alapját.

Mi azt hisszük, hogy két, legfennebb három teljes gymnasium elegendő volna egyházkerületünkbe s a fennmaradandó vagyont lehetne algymnasiumokra fordítani.

Ne arra fektessük a fősulyt, hogy mennél több gymnasiumot állítsunk fel, hanem arra, hogy a mennyit felállítunk, azok legyenek célszerűen berendezve, különösen pedig elegendő és képesített tanerőkkel ellátva, mert csak így lehet azt remélni,

hogy fiaink közül, évről évre, több haszonvehető szakfériu fog képződni.

Van a már meglévő vagyonunkon kívül, kerületünknek élő tőkéje is, hivei buzgóságában, melyet valahányszor kénytelenek voltunk igénybe venni, soha sem csalódtunk.

Ezt azonban csak akkor tehetjük, ha egyszer jelenlegi vagyoni állásunkal, és szükségleteinkel teljesen tisztába jöve, kitudjuk mutatni a legapróbb részletekig mire, miért és mekkora összeget kívánunk vallásunk hiveitől.

Ismételjük, miszerint ha az önkormányzat elönyeit a növelés terén használni akarjuk, főleg gymnasiumainkat szükség rendbe hoznunk.

Id. gr. Bethlen János.

Az áll. igazgató-tanács kis gyűléséből.

Kolozsvártt, február 18-án, 1877.

Elnök: Főt. Nagy Péter püspök. Jelen voltak: Br. Bánffy Albert főgondnok, Incze Mihály, Dr. Kolozsvári Sándor igazg. tanácsosok, Deák József pénztárnok, Szabó Ádám számvevő és Bodor Antal titkár.

1. Titkár jelentést tett ez időközben elnököleg ellátott folyó ügyekről.

Jóváhagyó tudásul vétettek.

2. Tomka Károly moldova-oláhországi missionarius jelentést teszen a folyó év elején tett missioi körútjáról és a meglátogatott missioi egyházak viszonyairól. Ugy mint: 1-ör: A ploesti egyházra nézve felterjeszti azon egyháznak kérését, melyben a papi és iskola tanítói állomás egyesítését rendelő egy korábbi rendelettől eltérőleg külön papi és külön tanítói állomás rendszeresítését s a 200 frt. missioi segély helyett e célból 300 frt. utalványozását kéri. 2. A braillai egyháznak azon kérését melyben egy egyesített lelkész tanítói állomás rendszeresítéséért folyamodik, a mely állomásnak fenntartására a hivek által felajánlott 40 — 45 dr. aranyat a missioi alaphól pótoltatni kéri. 3. Felterjeszti a szászkuti tanítói díj-levelet megerősítés végett stb. Az igazgató tanács ad. 1. az érdemleges határozat hozatalát a márcziusi nagy gyűlésre halasztotta; miután a ploesti tanítói díj-levelet a püspökhez már felterjesztve levén: az ügy csak együttesen ellátható. ad. 2. felhivatott az egyházközség biztos kötelezettségen nyugvó kimutatást adni a hivek állandó adományairól és véleményt arról, hogy az ottani viszonyok között a kérdéses állomás tisztességes díjazására mekkora összeg volna elegendő. ad. 3. A szászkuti ismeretlen tanítóra nézve érdemleges határozat előtt meg kérdeztetik a sárospataki ref. főtanoda igazgatósága.

3. Főt. püspök ur beterjeszti Tomka Károly missionarius kérését melyben az igazgató tanács közvetítését kéri az iránt hogy a Pitesti szőlő iránt folyamatban levő

perben, és azon egyházközség számadási ügyeiben szükségessé válható consulátusi kiszállás utiköltség előlegezése nélkül eszközöltessék. Értesített az egyház község hogy a felterjesztés annak idején, ha szüksége fenn forog, meg fog téteni, addig is utasított, hogy ha előnyösen teheti Sz. K. peres féllel egyezkedjék ki, minek sikerülte esetére az egység levelet megerősítés végett terjessze fel.

4. Az ülés tartama alatt érkezvén meg Gr. Kún Kocsárd urnak a Hunyad-zarándi egyh.-megye és a szászvárosi főtanoda főgondnokának 50 ezer forintos alapítvány levele, a szászvárosi tanoda javára az annak pénztárába be is fizetett 50 ezer frt. urb. kötvényről (1. első cikkünket) azt főt. püspök elnök ur azonnal felolvastatta. A nagylelkű alapító élénken meg éljeneztetvén: az alapítvány levélnek egy hiteles másolata a szászvárosi tanoda előljáróságának, egy másik a dévai reál iskola igazgatóságának megküldetik. Az eredeti az alapítványi tűzmentes szekrénybe helyeztetik. Az igazgató tanács részéről az alapító grófnak a köszönő irat megvitelére mélt. Pogány György főgondnok ur vezetése alatt a szászvárosi tanoda igazgatója, a hunyadzarándi egyházmegye esperesse, és a szászvárosi lelkész személyből álló küldöttség felkéretik. Az alapítvány a legközelebbi egyh.-kerületi közgyűlésnek bejelentetik.

5. A nagy mélt. vallás-és közokt.-ügyi miniszter ur értesíté az igazgató tanácsot hogy a 14 ezer frt. évi segély az 1877-ik évre csonkítatlan kiadása eszközése iránt tett felterjesztésének eleget nem tehet, mert az állam kincstár jelenlegi helyzetében ugy a miniszter tanács, mint a pénzügy miniszter által további megtakarításra fölhivatott a minek eszközölhetőségére „a ruganyosabb természetű tételeket“ kellett keresnie azok között hogy 5°/_o-kal, hogy le ne vonjon ki vételt az erd. egyházkerületre nézve sem tehetett. Sajnos tudásul vétetett.

6. Ugyan az arról értesít, hogy a maros-ujvári templom felépítésére a só jövedékből még 1862-ben a pénzügyminiszter által utalványozott 500 frtot és Király Ő felsége által 1867-ben adományozott 400 frtot (miután ki nem vétetvén időközben felhasználtatott) ki nem utalhatja, hanem az 1878-iki költségvetésbe nevezett összegek fel fognak vétetni.

Esperes utján a maros-ujvári egyház értesitetett és utasított időközben a templom építés előkészületeinek megtételére.

7. Göldner Nándor a n.-teremi egyház alapítványi pénztárnoka lemondván, miután az ok, a mely ezen alapítványi pénztárnokságnak a m.- vásárhelyi főtanoda pénztárnokságával való egyesítése megengedését szükségesé tette, megszűnt: az alapítvány az alapító levél értelmében a jelen év végén központi kezelés alá vonatik, addig G. N. a pénztárnokság vitelére felhivatott.

TÁRCSA.

A mester példabeszédeiből.

Hogy Jézus példabeszédeit elbeszélni s főleg gyermekeknek előadni tudjuk: ahhoz nem kis művészet kell. Olvasóink bizonyosan tudják, hogy e művészetnek titkai egyáltalán nincsenek még kitanulva. Pedig elég régen foglalkoznak vele az emberek.

A feladat az lenne, hogy az elbeszéléseket ne csak tudják, hanem értsék is a gyermekek; sőt az elbeszéléseknek, maguknak, közvetlenül kellene hatniok a gyermek szívére, hogy megnyilják ez, az azokban foglalt igazságok előtt.

Jézus, az ő példabeszédeiben a hallgatói előtt ismeretes természeti tüneményeket, a közvetlen környezetükben szemlélhető életet, szokásokat és erkölcsöket — a legszebb és legmagasabb igazságok képeivé alakítja. Nekünk most fáradságunkba kerül magunk elébe képzelni és megeleveníteni azt az életet, melyből a hasonlatok egyes vonásait vevé, és azért nehéz, hogy a hasonlatok elevenen és közvetlenül szóljanak hozzánk.

Az első hallgatóknak elég volt két szó arra, hogy lelkeik elébe teremjen valamely vidék képe, melynek vonásait mi fáradságosan kell hogy utleírásokból tanulmányozzuk. Ők tanui valának ama jeleneteknek, melyekről a mi képzetünk csak homályos körvonalakat tud rajzolni; előttük ismeretek valának ama szokások és erkölcsök, melyeknek mivoltáról, jelentőségéről csak igen sovány felvilágosítást nyújtanak nekünk a régészek vitái. Olykor valamely esemény, melyet átéltek, egész lelküket betölté a miről nekünk, legfőleg hiányos tradíciókból van némi tudomásunk. Két — három megjegyzés elég volt nekik arra, hogy lelkeik előtt minden kellő színben és világításban tűnjék fel; mert fantáziájuk rögtön megeleveníté azt is, mit az elbeszélő mellőzött. Réánk nézve mind emez előnyei az idő, hely és dolgok közvetlen ismeretének — el vannak veszve. Azoknál, a kiknek a parabolák megértetésére elég ismeretük van, gyakran hiányzik a képzelő tehetség, és a kárnél megvolna ez utóbbi, nem ritkán hiányzik a kellő ismeret.

Nagyon jó gondolatnak kell tehát tartanunk, hogy akadt egy ember, kiben mind a két kellék megvan. Frothingham O. B. egy newyorki derék, szabadelvű lelkész, a ki vállalkozott arra, hogy Jézusnak néhány paraboláját „stories from the lips of the teacher“ czim alatt, egészen szabadon, azonban teljes pietással, úgy adja elő, hogy azokban vidék és emberek, mintegy szemlélhetően, előnkbe lépnek. Azon történeteket, melyeket Jézus hasonlatokká alakított, mondhatni, az élénk színezés üdeségével rajzolja előnkbe. Meg vagyunk győződve, hogy olvasóinknak kedves dolgot teszünk egy pár mutatvány közlésével.

I. A magvető.

Egy alkalommal Jézus mendegélt az országúton három — négy barátjával, akik magukat az ő tanítványainak nevezték, és a kik mindenfelé kisérni szokták őt, mivelhogy rendkívül szerették, s nem volt nagyobb gyönyörűségük, mint ha vele lehettek s beszédét halgathatták. Gyönyörködének beszédében még akkor is, ha nem is érthették meg mindég egészen; s ez pedig gyakran megtörtént; mert többnyire csekély miveltségű emberek valának, a kik számára a gondolatokat nagyon világosakká kellett tenni. Éppen tavaszvetés ideje volt; a mezőn, távol és közel, mindenféle vetéssel foglalkozó gazdákat látott a szem.

A mester tanítványainak magasztos gondolatokról beszélt. Beszélt az isten országáról, vagy a hogy mi mondanók, arról a nemsokára eljövendő jó időről, midőn a földre költöznek az isten angyalai, nem lesz több háboru, a rabokat kibocsátják a börtönökből, a rabszolgákat felszabadítják, a nagyok védelmezik a kicsiket, a bölcsök tanítják az együgyűeket, a magas felemeli a törpét, a gazdag gondoskodik a szegényről; midőn az éhező ki lesz elégitve, a meztelen fel lesz öltöztetve; a beteg meggyógyítva, a bánatos megvigasztalva, a gonosz istenhez térve leendő és az emberek mindnyájan, mint egy nagy család tagjai, egymást szeretve és segítve, fognak együtt élni. Jó hosszason beszélt ily dolgokról, míg végre megszűnt a szó ajakán és mindnyájan hallgatva mendegéltek tovább — az egyik kifáradva a figyélésben, a másik gondolatokba merülve azok fölött, a miket hallott, a harmadik elmélázva a körülötte fekvő táj szépségein.

Az út, melyen baladtak, a völgy hosszában, éppen a szántóföldek széleitől érintve, vonult végig. Jobbfelől búzát vetett egy magvető. Öblös magtartó ruhája tele volt szemmel, s amint léptenként előre haladt, egyik marokkal a másik után hinté azt jobbra — balra. A föld hápabupás, és a talaj nem mindenütt vala egyenlően jó. Emitt köves, odább tövises, csak imitt-amott volt egy jó darab tiszta, kővér föld. A magvető azonban szórta a szemeket jobbra-balra, nem sokat ügyelte hogy azok hova hullanak; jutott belőlük a kövek közé is jutott a tövis bokroknak is. Ment kárba elég; mert kőven és tövis között nem teremhetett abból semmi.

„Mily gondatlanul hinti az az ember a magot!“ szolt az egyik tanítvány szomszédjához, „éppen fele megy kárba.“

„Nézd csak, most éppen egy egész marokkal esett a kövek közé, ebből nem sokat fog aratni.“

„Látod? szolt a másik, most megintlen egy csomó a tövisbokorba hullott. Az ember azt hinné, hogy nagyon olcsó a búza.“

Éppen az ember mellett haladtak el, midőn a kiszórt

magból egy maroknyi az országutra is kihullott. Átlépdelt az útra esett szemeken, s amint kis idő múlva az egyik vizatekintett, látta, hogy a madarak mily mohó étvágygal falják fel azt, a miből kenyérnek kellett volna teremnie az emberek számára.

„Azt hiszi tán az az ember, hogy a gabona az országúton terem?” kérde Jakab.

Jézus végig halgatta e kis beszélgetést a magvető fölött s egyszerre feljők fordúlva, szólt: „Mondok nektek egy történetet.”

Mindnyájan figyelmesekké lőnek s a mester szólni kezdett: „Volt egyszer egy magvető, és kiment a mezőre vetni. Amint vetett, néhány szem az utszélére hullott, eljővének a madarak és felfalák. Néhány szem a tövis közé esett, ott elfőjtá a gaz, mielőtt még gyökeret vehetett volna. Néhány szem a kősziklára hullott, a hol vékonyan álla a föld s a gyökerek nem találhattak talajt; kikelt ugyan a gabona, de szalmája kétszer olyan magas lőn, mint a gyökéréhez képest lenni kell vala. A következése lett, hogy amint megjöttek a forró napok, a földből nem kaphatván elegendő nedves táplálékot, minden kiszáradt. A többi mag jó földbe hullott, gyökeret vert, megnőtt és gazdagon termett.”

Amint Jézus e kis történetet elvégezte, a tanítványok egymásra néztek, mintha mondani akarták volna: „Hisz’ éppen ezt néztük végig az előbb — erről beszélgeténk. Miért beszéli el ezt a mester nekünk?”

És Péter, a ki mindég első volt a beszédben és legfrissebb a kérdésben — jó vonás öreg, ifju gyermekek-nél egyaránt — szólt: „Mester, mi ezt a magvetőt ezelőtt néhány perczel látók.”

„Jól van,” válaszolt a mester, „és láttatok-e azt, a mit láttatok? Ugy értem, megértettétek- azt?”

„Oh igen. Mi volt azon nehezen érthető? Nagyon közönséges dolog vala — egy frldmives, a ki gabonát vet. Te talán valami csodálatos dolgot látsz ebben?”

„Nem — de mégis azt hiszem, hogy én többet láttam abban, mint ti, mert amint végig néztem amaz embert, elgondolám, hogy mennyire hasonlít az hozzám! Én bejárom az országot, városról városra, házról házra megyek, széthintem gondolatim vetését, miként a magvető buzavetését. Tele marokkal, tele szívvel szórom szét azokat és ah! mily sok megy kárba belőle, éppen mint ennél itt.”

„Tehát a magvető alatt magadat érted?”

„Ugy van.”

„És mi tehát a mező?”

„A mező a világ, férfaiival és nőivel, a kiknek fűleik vannak, hogy haljanak és szemeik, hogy lássanak és sziveik hogy érezzenek.”

„De ki a szikla? És ki a tövis? És ki áll az út szélén? És mit értesz a madarak alatt? kérdezők egymás után a kíváncsiakká lett halgatók.”

Jézus mosolyogva szólt: „Lehetséges-e, hogy ti még sem látjátok? Bizonyosan nem feledted el Péter, a mi ezelőtt néhány nappal folyt le, midőn kérdeztem, hogy

mit beszél felőlem a nép. Te rögtön készen valál a felelettel s felkiáltottál: „Én hiszem, hogy te vagy Krisztus! Mily tüzes voltál! Hogy világoltak szemeid! Mennyire lán-golt az arcod! De néhány pillanattal később, midőn hallád tőlem, hogy nekem szenvedéseken kell átmennem, gyalázat s talán halál fog érni, mennyire elrémültél, hogy felindulál. Semmit sem akartál hallani erről. Meg kell dorgálnom téged, türelmetlenségédért és hitetlenségédért. Bennem helyezett hitednek oly kis gyökerei valának, hogy egy szempillantás alatt kiszáradtak. Nem vala-e hasonló ama maghoz, mely a kősziklára hullott?”

Péter lecsügeszté fejét s bevallá hogy ugy van. Most János érzett lelkiismeretében gyöngéd furdalást és fölkiáltott: „Nem szükség mondanod, hogy ki a tövis. Én vagyok az, heves indulatos természetemmel, a ki ellen-véleményt nem tudok tűrni. Szégyennel emlékszem vissza a szamaritákra, kiknek fejére tüzet kívántam, mert téged nem akartak meghallgatni és kiűzték falujokból.”

„És ki áll az út szélén Jakab?” kérde a mester.

Jakab halgatott, mert érezé hogy szívéből hiányzik a bensőség, s hogy éppen oly tulságosan hideg az, mint tulságosan heves a többié; tudta, hogy nagy mesterének szavai nem egyszer hangzának el kedélyének felületességén anélkül, hogy utána gondolt volna azoknak, anélkül, hogy lelke fölvette és visszatükrözte volna azokat. Elsőpré azokat a szél, vagy másnemű csábító gondolatok foglalák el a szívet, avagy a mindennapi élet apró gondjai taposták szét a termőképes magvakat.

Mindnyája halgatag lőn, s önmagába mélyedve, mindenik tanítvány megnyitá szíve kertjének ajtaját és nagy idő után először menván be azon, hozzálátott mindenik, hogy kidobja onnan a köveket, kigyomlálja a gatz, kiirtsa a tövist, hogy majdan a mester legközelebbi vetése jó földre találjon.

Lehangoltak és bátortalanok levének, miként a gyermekek, kiket megpirongatának valamely kis hibáért, melyet azonban könnyen jóvá lehet tenni. Nem volt bátorságuk, megkérdeni Jézust, hogy ki a jó föld; úgy tetszék neki, hogy az ő kertjeikben nincs is igazi jó föld; és mégis mindeniknek magabaszállása hasonlított a naphoz, könyeik a jótékony harmathoz, melyek előkészítik a talajt arra hogy a jó szavakat fölvegyék s jó cselekedetekké éreljék.

Az igazság nagy magvetője elhinté magvait a világon mindenfelé. Nincsen hely, hova ne jutott volna. Jó emberek, jó asszonyok tovább plántálják más embereknek, más asszonyoknak szíveibe. A lelkész, az igazság e magvait a templomba hordja s ott hinti szét az odajáró népnek, remélve, hogy lesz néhány szem, mely jó talajba jut és gyökeret ver. Minden vasárnap meg szokott jelenni, lelke tele van a legszebb gondolatokkal, a mit csak összegyűjtethetett. Maga köré gyűjti a gyermeknépet, és bőkezűleg nyújtja nekik a legjobbat abból a mi nekik van, a legdúsabb aratást ígérő magvakat. Azonban érzi, hogy munkájának nagy része hiábanvaló. Amott a szegletben egy kis fiu ül; az nem sokat törődik azzal, a mit előtte beszélnek. Hallgat nagy bambán,

mintha csak aludnék; nem hat a beszéd az ő szívére Mihelyt kimegy, talál valamit, a mi neki jobban tetszik, mint a lelkész beszéde és ha maradt volna is a szép beszédből valami, néhány pillanat múlva az is elenyészik. Ez a fiucska az — utszélen állott.

Ama padban, ott ül egy kisleány, nagy figyelemmel hallgat, szemeit le nem veszi a lelkészről, egyetlen szocskát el nem szalaszt. „Oh mily szép ez,“ susogja önmagában, „mily gyönyörű! mily szép dolgokat tud ez a mi papunk beszélni! Ha haza megyek, mindent úgy csinállok, a hogy ő mondja, mostantól kezdve jó gyermek leszek. Többé nem leszek engedetlen, sem türelmetlen, sem rest,“ Meg is köszöni a papnak a szép tanítást; azután — tele jó szándékkal — hazamegy. De már más nap más világ van. Nagyon sok a munka; a feladatok nagyon nehezek, a tanítók nagyon szigorúak, a gyermekek oly veszekedők, ingerkedők. Sokkal könnyebb és kellemesebb jól tölteni az időt, mint jó gyermeknek lenni. Hítfőn reggelre eltűntek a vasárnapi jó feltevések, a szép érzemények nem vertek elég mély gyökeret szívében, az elhintett mag gyorsan kiveszett, mert — kősziklára hullott. Amott van két növendék leány; azok elrejtik arcaikat énekeskönyveik mögé s jóízűen csevegnek a multheti mulatságról, piperéről s mindenféle haszontalanságról. Ezek a tövisbokrok. A lelkész, a mint réájok tekint, felsóhajt, mert tudja, hogyily könyelmű szívekben nem fog gyökeret verni a jó mag. A hol a hiúság pompázik, ott egyetlen levélkét se hajt az erény.

A „Prot. Blatt.“ nyomán J. V.

VIDÉKI ÉLETT.

A marosi egyházmegyéből.

Koronka. 1877. febr. 11.

(Folytatása és vége.)

A ki nem rendesen halad, az a célt vagy soha sem, vagy nagyon későre éri el. A mező egyszerű munkása, addig nem lépik a barázdába míg a munkatervvel készen nincs, míg számba nem veszi, hogy mikor, minnek van az ideje. Ha az iskolában előleges terv nélkül, csak úgy gondolomra megyen a tanítás, megcserélődhetik a munka nem egyszer a korábbi későbbre, s a későbbi előbbre vetődve. Fáradnak, törekednek, de eredmény még sincs. És így megezáfolódik ama mondat igazsága: hogy a fáradság nem marad jutalom nélkül. A tanrend nem arra való, hogy szépen leírva diszitse az iskola falát, hanem olybá tekinthető mint mely megszabott mértéke a lélek egészséges táplálkozhatóságának; szakácskönyv abban a konyhában, hol a lélek számára tállalnak.

A tananyag kiszabásának, egyebek mellett, meglesz azon előnye is, hogy a régiség rozsdájától megvörösült káté, mely még a nagy apó húnya alatt is forgott hajdanában, az iskola ajtaján kívül marad. Ily sorsot rég megérdemelték volna már azok a „szent históriák“ melyek valótlanosság ködképeivel homályosítják be a biblia valóságát.

Szintén üdvös intézkedése a XXVIII-ik törvénycikknek az is hogy érvénybe veszi a népoktatási törvény 135-§-át a felekezeti iskolában is, miszerint csak tanításra jogosított, okleveles tanítók lehetnek alkalmazva. Az igazgatótanács közkezen forgó „utasítás“-a hozzá teszi ehhez, — ha zárjel között is, — hogy a régi tanítók az oklevelet utólag megszerezzék. Tiszteletre indító szava ez egyházkerületünk főhatóságának, mert kilátszik belőle, hogy a népnevelés szent ügyét szívében hordozza. S nem csak saját magának, de felekezetünk iskoláinak is tiszteletet szerez, akkor ha hatalmának egész súlyával oda törekedik, hogy képzett egyének kezei között legyen a tanítás. És ha netalán feltehető volna, hogy itt, ott az iskolaszékek kiméletesek lesznek s így a törvény kijátszodva lesz, azon esetre nem lenne céltalan ha a canonica visitatio forumán is megfordulna. időnként, ez a kérdés, minden iskolai ügyről ő levén, úgy is, a számoltató lefelé és számoló fölfelé. De tartozunk egynek megvallásával, a miben, néhol zátonyra talál ez intézkedés keresztül vitele. Ez az az egy: a szegénység, melylyel szembe menni legnehezebb. Ugyanis vannak oly gyengén dótált tanítói állomásaink, melyekre bizony egy okleveles tanító nem igen ül le. De ezen is segitend a jövő valamit. Miként? Erre majd megtalálja a mozgalmás idők fürkésző szelleme a kulcsot. De vannak jelenben, jó állomásokon is nem okleveles tanítók. A törvény éle ezek felé van fordulva leginkább.

Nem lehet eléggé helyeselni szóban forgó törvény azon intézkedését, miszerint, hangsúlyozva a népokt. törvény 141 §-át, tanítóknál, a mellék foglalkozásokat tilalom alá veti. E mellék foglalkozás alatt természetesen nem értjük a gazdaság azon parányi részét, melyet felekezeti tanítóink legnagyobb részénél a megélhetés szüksége követel meg. Különben is a gyümölcsészetet, kertészetet magába ölelő gazdaság az iskolához tartozik. De tilalom alá esik más hivatalok viselése, árucikkek tartása, italok árulása s a nyereség vágyat oly nagyon feltűntető uszoráskodás, mint a mely erkölcsi magaslatáról alá rántja a tanítót. Sőt demoralisálja, megmértelyezi az a szellem, mely huzavonára, igazságtalanságra szolgáltat eleven példát. Ne rázd tagadólág fejedet tisztelt olvasó azon jó hiszemű föltevésedben, hogy ilyesmi nem fordulhat elő szegényes tanítóinknál, mert példát tudnék erre felmutatni határozott megnevezéssel, hol az uszoráskodás mellett még egyéb, oly foglalkozás is van, mit lemosolyog az utolsó gyermek is.

Szóban forgó törvénycikk, mely a népiskolai hatóságokról szól s egyszersmind bevezeti a felekezeti iskolába az 1868-iki XXVIII-ik törvénycikket s érvényt szerez ennek az iskola belső körében, sem kárunkra, sem kisebbségünkre nem lesz. Kárunkra nem, mert javítani, lendíteni akar a nevelés szent ügyén. Kisebbségünkre nem, mert kezeinkből a szabad intézkedés jogát nem veszi ki; meghagy ott magunkat, magunknak úgy a mint voltunk; mind a tankönyvek, mind a taneszközök megválasztása a felekezet joga ez után is. Nemhogy gyengitené, sőt támogatja a felekezeteket a nevelésügy felvirágoztatásában.

Azért hát nincs ok a féltékenykedésre, mert nem el-lenséggel állunk szemben.

Gönczi János.

A nagysajói káptalanból.

Sz-Máté, 1877. január 10.

Emberek vagyunk, tévedhetünk; tévedhetnek egyesek véleményeikkel, igen bizottságok határozataikkal; ez utóbbiak közé tartozik Szolnok-Doboka megye közigazgatási bizottsága; állításom igazolásául szolgál az, hogy a bizottság határozata nyomán, mult év december 14-éről 4201 szám alatt kelt alispáni rendelet következtében, ugyan azon hó 25-éről 614 szám alatt kelt s a körjegyzőhöz menesztett szolgabírói rendelet értelmében meghagyatik a községi előjárásnak, hogy a folyó évre irassanak össze minden igazvonó marhával bíró gazdák és gyalogosok, s e rendelet sortirozza a községeket, kis községnek nevezvén azt a mely több községekkel együtt tart egy körjegyzőt s megrendeli a községi előjárásnak, hogy az ily kis községekben bármely felekezet, csakis egy egyházat mentesíthet, a köz terü alól, nagy községekben kettőt. E rendeletre a sz.-mátéközségi előjárás a harangozót és számadó egyházat beirta a közteher hordozó kötelesek sorába s csak is egy egyházat mentesített, daczára annak, hogy a közmunka és közlekedésügyi nm. ministerium 1871—13,844 szám alatt kelt rendelete következtében e-flak és harangozók közteher mentesek.

Ezen autonomiánkat megtámadó rendelet következtében tett községi intézkedésre a sz.-mátéi ev. ref. egyház kebli tanácsa más nap át irt a községi előjárásnak, hogy mint emberi emlékezet óta egy harangozó, egy al- és egy számadó-egyház volt, úgy jövőre is hármat fognak, mint nélkülözhetetlen világi egyházi szolgálkat megtartani, kik mint különben is fizetés nélküli hivataloskodók, a fenn irt ministeri rendelet következtében közmunka tehermentesek s nem áll jogában egyesnek vagy politicalai testületnek az egyházak belügyeibe elegyedni s a szükségelt személyek tartásában korlátozni. Ezen átirat mi eredményt szül, annak idejében közre bocsátni jónak vélem, addig is isten velünk!

Nagy Mihály,
sz.-mátéi ev. ref. pap.

BELFÖLD.

Egynek, három helyett.

Motto: „Mi hárman.“ „Ez az igazság.“

Tréfás egy újságoeska ez az enyedi „Szemle“! Fog magának három betűt, vagy szót s ezeknek firmája alatt szólnak ereszt egy csomó célzatos valótalanságot — s mikor aztán elő áll valaki s kimutatja, hogy mind a hár-

man rosszul beszélnek, kapja az egyik s egy maga felel mind a három helyett, de oly formán, hogy a másik kettőre háritja mindazt, a mire megfelelni nem lehet (mondván: „erről számoljanak ők“) s a többiről aztán beszél oly mysticus módon (tévedésekről és logikai hibákról szólván), hogy ember legyen a talpán, a ki e heracleitosi mélységeket, mint egy jó buvár, meglábolja. A számitás nem rossz, mert minden gyanusítás fönn van tartva — s mégis azt a szint adhatják a dolognak, hogy: „megfeleltünk nekik!“

Látni való, hogy a „Szemle“ három derék hívéről: az „egy kálvinistáról“ M—sről és a belföldi rovat vezetőjéről van szó, kik névtelenül, és így a szerkesztő (moralis) felelőssége alatt kürtölik tele a világot, hogy közgyűlés, vizsgáló bizottság, directorium, curatoratus és gazdagondnok tönkre tették, a crida szélére juttatták a nagy-enyedi tanodát — mig természetesen, a megelőző időkben minden a legpompásabban folyt. Igaz ugyan, hogy a megelőző idők története a lebonyolódás legjobb útján van; a vizsgáló bizottság bármely perczen kiküldhető ismét; a volt erdősnek immár alkalom van adva, hogy az egész könyvnyire menő számvevői megjegyzésekre megtegye mentségeit; a számvevő-számadó tiz évre szóló számadásai, melyekben még ő követel a tanodától 10.000 frtot, a törvényszék ítélete alatt állanak — s így nyugodt szívvvel várhatnók, mi legalább a függő kérdések megoldatását, akkor aztán bőven nyilván alkalom arra is, hogy a régi és újabb regimeek sáfárkodásai fölött, adatok összehasonlítás útján, helyes és mérlegelő ítéletet alkothassunk magunknak — de úgy látszik a „Szemle“-nek érdekében fekszik, hogy az ítéletalkatás nem ez egyedül biztos, mert hivatalosan megállapított, hanem csak szóbeszédre épített adatok nyomán történjék s így szenvedélyesebbnél, szenvedélyesebb interruptiok által igyekeznek az ítélet-tevők higgadtságát megvesztegetni, szintén a szenvedély mérlegét próbálván az avatlanok kezébe játszani s a törvényszéki ítéleteknek így praejudicálván zavarost csinálni a szabályszerű és törvényes kivilágosodásból is.

Mi részünkről megvárjuk a törvényszerű kibonyolódást s a „Szemle“ e fajta viz-zavarásába nem elegyedünk, csak épen arra a „Nyilatkozat egy nyilatkozatra“-féle cikkre teszünk ez uttal pár megjegyzést, melyre a sorok elején hivatkozánk s mely a jelenre vonatkozó adatokat facsargatván, a közitélet alatt áll. M—s ugyanis (egy a 3 közül) a „Szemle“ febr. 1-sei számában a 71. s köv. lapokon szépen abfertigolván mlt. Zeyk Károlyt, mint a ki nem érti a mit olvas („ez egyik tévedés“ — „ez a második tévedés“, Szemle, 72. l.) s mint a ki nem tud logicialag gondolkozni (l. u. o.) a nagy-enyedi főtanoda ez előtt érdemes főgondnokának e lapban is egész terjedelmében megjelent nyilatkozatára olyan nyilatkozattal felel, a melyben két derék társának gyanusításaiért azokra (illetőleg a névtelen cikkek közreadó szerkesztőre) háritja ugyan a felelősséget — de azért szépen föntartja a gyanusítások legnagyobb részét is.

M—s az „Erd. Prot. Közlöny“ ravasz insinuatíójának nevezi azt a tényt, hogy a „Szemle“ az enyedi gondnokokat vádolta avval, hogy a tanoda vagyonát tönkre tették, — mert hisz „nem az enyedi tanoda gondnokai rendeztek akkor (1874) Enyeden.“ Megmondja azt is, hogy hát kik, felelet: „az 1874. évi egyh. kerületi jkönyv 15. száma alatt kinevezett bizottság és ama híres vizsgáló bizottság rendezték akkor a vagyoni ügyeket.“

Szép, szép a jkönyvre való hivatkozás, szép az idézet is — hanem, szerény véleményem szerint, legszebb az — igazmondás. „Ama híres vizsgáló bizottság ugyanis *nem* „rendezte“ a vagyoni ügyeket, hanem, mint neve is mutatja, arra volt az 1873. évi közgyűlés által, „a n.-enyedi főtanoda néhány tanárainak“ kérvényére kiküldve, hogy „főtanodánk összes gazdasági ügyeinek kezelését, a — — számadásokat, ml. Fosztó Ferencz — — lemondása óta mostanig (1873-ig) — — vizsgálja meg“ s a jövő közgyűlésre tegyen jelentést. Ez a „híres“ vizsgáló bizottság tehát *nem* „rendezte“ a vagyoni ügyeket. Valótalanság nro. 1.

De *nem rendezte* az „1874. évi egyh. kerületi jkönyv. 15. száma alatt kinevezett bizottság sem, mert, ha e számot nem csak emlegetjük, hanem el is olvassuk, azt találjuk, hogy ott az a 7 tagu bizottság van kinevezve, a mely a végett küldetett ki, hogy a „híres“ vizsgáló bizottság jelentéséről referáljon. Ez sem „rendezte“ tehát a vagyoni ügyeket. Valótalanság nro. 2.

M—s tehát nem tudja, vagy nem akarja tudni (s mégis ő kérdi ml. Zeyk Károly urtól hitetlenül!), hogy ki rendezte akkor a főtanoda vagyoni ügyeit? Megmondjuk hát mi, az az kiolvassuk az 1874. évi egyh. kerületi jkönyv 65. számának 2. al. pontjából, melyben mindenki láthatja, hogy: „az anyagi ügyek és teendők intézésére, ezen időre, egy három tagu egyházkerületi bizottság nevezetik ki — Gyárfás Domokos afa, elnökle alatt, gr. Bethlen Géza és Zeyk József afaai személyükben, a kik gazda-gondnok Bogdán Lajos afaival egyetértőleg fogják az iskola anyagi ügyeit vezetni.“ stb.

Ha tehát azok tették, M—s szerint, tönkre a tanodát „a kik a magok gazdaságát sem tudták soha rendben tartani“ s mégis a tanoda vagyoni ügyeinek rendezésével bizattak meg, miután e rendezéssel — mint épen most látók — Gyárfás D. Zeyk J. és gróf Bethlen J. bizattak meg — minden „tévedés“ és „logikai hiba“ nélkül épen ezekre kellett M—s nagy hangu ítéletét érteni, ha a kimutatott valótalanságok alapján, elfacsarni a dolgot nem akarjuk. S a mi még furcsábbá teszi a dolgot: ugyanezen eridás „rendezők“ közül kettőt (Zeyk Józsefet és gr. Bethlen Gézát) 1875-ben, az enyedi elöljáróság *egyhangu* javaslata alapján meg is választotta a közgyűlés ama tanoda gondnokainak — valószínűleg azért, hogy a tanoda tönkretételét tovább folytatni segítsenek.

De, ha ezek nem: marad még három bűnös.

Az egyik ml. Gyárfás Domokos ur, a „híres“ vizsgáló bizottság, s később a directorium elnöke. Nem tar-

tozik ugyan a nyilvánosság elé, de mi ugy tudjuk, hog igen jó vagyoni viszonyok közt van s miután ő vizsgálta is, rendezte is az enyedi tanoda vagyoni ügyeit, neki, ugy látszik, M—s is pardon-gráciát ad, mert reá nem vonatkoztathatja ezt a tételét: „a kik a magok gazdaságát sem tudták soha rendben tartani.“ Neki tehát kegyelem.

A másik Tisza László — de ő soha sem „rendezte“ az enyedi tanoda vagyoni ügyeit, hanem egyszerűen előadta, hogy mit talált az említett 7-es bizottság a vizsgáló bizottság jelentésében s így, ha őt akarja M—s az enyedi tanoda vagyoni ügyeinek tönkretételével vádolni, újabb valótalanságot állit, miután Tisza Lászlónak soha e vagyoni ügyek „rendezésébe“ egy fikarczczal sem volt több bele szólása, mint akármelyik közgyűlési tagnak: akár nekem, akár — Makkai Domokosnak. — De zsákba' macskát ne áruljunk. Minden avatott kiolvashatja M—s dohogásából, hogy igen is, egyikre leginkább Tisza Lászlóra fáj nekik a foguk. Röstelli ugyan egyenesen kisütni, hogy miért? s innen aztán ötlölése-hatolása, vádolván a vagyon *rendezőt* (láttuk, kik voltak azok) s mégis Tisza Lászlót értvén (a ki nem „rendezett.“) Nő's ne tegyük magunkat, mintha nem tudnók, miért oly esküdt ellenségei önök Tisza Lászlónak, hogy még rigmusokat is faragtatnak reá a Borszem Jankóban, Gábor diákkal. Nem ugyan a „rendezésért“ (ez csak köpenyeg, mintha az enyedi tanodát siratnák, pedig a maguk háta sajog még most is) hanem az *előadásért*, a melyben az elámult közgyűlés elé tárta (1874-ben) azokat a tényeket, a melyeket az említett 7-es referáló bizottság a vizsgáló bizottság jegyzőkönyveiből olvasott. Bizony, azok nem valami épületes dolgok voltak, elkezdve az eredetiben fölmutatott plajbászos és a számadatok üres helyeivel ékeskedő jegyzőkönyveken, föl egész a legtrikásabb dolgokig. De, ha igazságosak akarnak önök lenni, el kell ismerniök, hogy ha valaki, hát nem Tisza László a bűnös, a ki előadta, hogy a referáló bizottság mit olvasott a jegyzőkönyvekben; nem is a vizsgáló bizottság, a miért jegyzőkönyvre vette azokat a historiákat, hanem azok, a kik *megcsímták* azokat a historiákat. Denique, önök borszemes haraggal haragusznak Tisza Lászlóra — de hát akkor legyen annyi igazságérzetök s mondják meg azt is, mi a harag valódi oka s ne vádolják őt a vagyon rosz rendezésével, mikor nem is rendezte az enyedi vagyont se jól, sem rosszul.

A harmadik, és pedig az önök szemében nem a legkisebb bűnös: Bogdán Lajos, a gazda-gondnok. Hogy ő nem valami nagy kedvenczük önöknek, tudjuk azokból a sok névtelen czikkekből, a melyekben nagy vitézül minden hóban végig hurcolják őt, a káromkodás minden hanglajtorjáján végig, a lapokon. Hogy itt is csak annyiban siratják-e önök az enyedi tanodát, mint az előbbieket szerint a Tisza L. esetében, vagy pedig egyéb bajuk van-e: a felől mindenkinek meglehet a maga saját nézete, de ezt annyival kevésbbé szükséges itt feszegetnünk, mivel a gazda-gondnok hivatalos működésének *illetékes* megítélésére ott van a törvényes három forum: a tanodai gondnokság,

az ig. tanács és a közgyűlés. E három törvényes forumon minden kitudódik s nekem legalább is gyanusnak tetszik azok eljárása, a kik nem azok előtt és nem hivatalos formában, hanem névtelen állítások útján akarják a gazdagondnokot számoltatni.

S aztán még ezek a névtelen állítások is milyen gyöngye lábön állanak!

Láttuk, mint állították, hogy a tanoda vagyónának rendezői magukat is tönkre tették, s mikor az egyik rendező előáll és kérdi: mit is mondtak? e jó urak eltagadják, hogy nem így értették. Állítják, továbbá oly egyenekről, hogy rendezők voltak, a kiknek a rendezéshez egy szavuk sem volt. Állítják, hogy a gazdagondnok a vagyoni ügyek független vezetője s mikor az közgyűlés határozataiból kimutattatik nekik, hogy előbb a directorium volt, utóbb az egész curatoratus lett in solidum a vagyoni ügyek kezeléséért a felelős s maga az egyik főgondnok igazolja ezt s visszautasítja azt az állítást, mintha a gazdagondnok egymaga intézné a vagyoni ügyeket: az egyetlen a három közül, a ki felelni próbál, elhárítja magától a felelet terhét s útal a más kettőre: „erről számoljanak ők.“

És állítják ismét, hogy a gazdagondnok tönkre tette magát s így teszi tönkre a tanodát is — és midőn mlt. Zeyk Károly ur azt feleli, hogy Bogdán Lajos nem hogy tönkre tette volna magát, de sőt „sikerült nekie kis atyai örökségét gyarapítani,“ ezt nem akarják a főgondnok urnak elhinni, vagy legalább úgy facsargatják a nyakukat, a mi a meghazudtolással egy jelentőségű, s ennek bizonyosságául állítatik, hogy B. L. „sok jó földet cserélt el legelővel“ s birtoka ezért lett terjedelmesebbé, de meg is van adóssággal terhelve s „e miatt az enyedi tanodát a B. L. ur által letendő cautio értékéig nem is lehetett betáblázni a csúcsi birtokon.“

Miután a „Szemle“ Zeyk Károly urnak nem hiszen nagyon valószínű, hogy nekem sem fog hinni s így szinte fölösleges (ha már épen a magány ügyek fészegetésébe bocsátkozunk privát tudomásom nyomán elmondanom, hogy B. L. csúcsi „legelőért“ 400 frt évi haszonbért fizetnek s e mellett 3 hold erdeje, a Csucs-Gezi-kezei határon 30 hold első osztályu kaszálója, a harii határon pedig 50 hold legelője — a birtokon pedig be van táblázva a m.-ujvári sóvágó társulatnak 1300 frtos követelése, mi három év alatt törlesztendő. Itélje meg már most akárki, ha nincs-e a gondnoki 3700 frtnyi cautio biztosítva? De persze M—s nekem sem fog hinni, mint nem Zeyk Károly urnak, de talán hisz annak a hivatalos adatnak, hogy az ig. tanács, ha jól emlékszünk épen a főt. püspök ur indítványára, évekkal ezelőtt fölszólította az enyedi directoriumot a cautio biztosított voltának kimutatására, a mi még akkor kellő módon megtörténvén, helybenhagyatott. A „Szemle“ tehát ismét valótlanságot állít, a midőn azt mondja, hogy a gazdagondnoki cautio nincs betáblázva. Különben az ig. tanács e határozata ellen is orvoslátot lehet keresni a közgyűlésnél.

És az illetékes forumok előtt való ily férfias föllépés által nem csak azt a gyanut háríthatnák el önök magukról, hogy folytonos orozva tett marakodásaikra személyes gyűlölség, egyéni érdek, vagy a közvélemény félrevezetésére célzó porhintési vágy által engedik magukat vezetettui, hanem megkimélnék magukat az olyas leczkétől is, melyet legújabban Zeyk Károly főgondnok urtól kaptak; meg a saját meggondolatlanul kiszalasztott állításaik utólagos mesterséges csürés-csavarásától, jobbra-balra magyarázgatásától; megkimélnék magukat azoktól a — bizony nem igen dicséretre méltó — tanuság tételektől, hogy még a maguk tanodájának s a közgyűlés arra vonatkozó határozatainak 3—4 éves historiáját és tartalmát sem ismerik, vagy, ha ismerik: valótanul adják elő s ismét gyanut keltenek, hogy veszett ügy lehet az, melynek számára csak ilyen védvek hozhatók föl.

A végén is: a szenvedélyek fölkorbácsolására célzó ilyes kísérletek itt úgy sem érnek semmit. Itt a vizsgáló bizottság, a számadások adatai, a törvényszék és a közgyűlés tisztán, dönt és ítél. Egyes betűk vagy álnevek alatt irt facsaros hirlapi cikkek itt nem használnak semmit. Várjuk el türelmesen az illetékes forumok határozatát, mert a ki nyugodt lélekkel nézhet a bekövetkezendő pillanat elé, az soha sem türelmetlenkedik.

S önök türelmetlenkednének?.

Szász Béla.

Helyre-igazítás.

Kolozsvárt, 1877. febr. 20.

A n.-enyedi „Egyházi és iskolai szemle“ legközelebbi (7-ik) számában „ss“ ur e czim alatt „Kit illet egyházkerületünkben az alapítványok kezelése?“ kedvtelését leli az alapítványok és hagyományok tulajdonjoga és kezelése felett elméleti jogi (pepecslésbe mélyedni. Erre okot — a mint jelzi — „a feles számmal vagyoni központositást kedvellő“ tagokból álló mostani igazgató tanács f. é. január 21-diki ülésén az alcsernátoni ref. leányiskola részére néhai Cseh Farkas által hagyományozott „vighuszár“ féle telek eladása megengedése tárgyában hozott határozatának „ss“ ur idézete szerint a következő toldaléka: „az alapítványok kezelése igazgató tanácsunkat illetvén, a vétel ár központi kezelés végett igazgató tanácsunkhoz felküldendő s a leányiskolai tanító fizetése emelésére kamatoztatandó“ stb. szolgáltatott. Ezen toldalékat „ss“ ur azért nem hagyhatja szó nélkül, nehogy „hírünk tudtunk nélkül valami új jog alap szélessék alapítványaink kezelésére nézve“ s ennél fogva „rectificálni“ kívánta az igazgató tanács „téves felfogását.“

Ha bár az illetékes helyen minden tetteért és esetleges mulasztásáért felelősségre vonható igazgató tanács nem szorult az én védelmemre, mégis az „ss“ ur által tévutra vezetett olvasó közönség felvilágosítása céljából kötelességnek tartom a következő megjegyzéseket tenni.

Az incriminált határozat toldaléka nem úgy szól, a mint azt „ss“ ur idézi, hanem így: „az alapítványok legbiztosabb kezelése igazgató tanácsunknál eszközölthetvén, a befizetendő vételári összeg értékpapirokban elhelyezés és az alcsernátoni leány iskola tanítói állomás javára központi kezelés végett igazgató tanácsunkhoz felküldendő.“ E szerint „ss“ urat az enyedi szemle igazgató tanácsi tudósítója vezette félre, a ki az ezen tárgyban hozott határozatot a referens titkár eredeti fogalmazványa, nem pedig az azt kiadás előtt revideáló elnök helyes kiigazítása szerint írta meg az enyedi „Szemlé“-nek. Bizonyára azt fogja mondani erre „ss“ ur, hogy ez csupán formai különbség, de ennek daczára az egyházi vagyon confiscálás merényletének újabb esetét involválja, a melyért a „vayon centralisáló“ igazgató tanácsosokat pártfelei előtt méltán denunciálhatja. Kénytelen vagyok azonban „ss“ urnak e feletti nemes örömet megzavarni, mert ide iktatom néh. Cseh Farkas 1867. febr. 6-án kelt végrendeletének következő intézkedését: „a vighuszárt, benvalókat, künvalókkal együtt haszonbérbe kell adni míg lejár az adosság — a vighuszárt kertel együtt (hagyja) a leány iskolának“, a melynél több egy szó is a kérdéses alapítványról a végrendeletben nincsen. Az eladás engedélyezéseért — indokoltan — folyamodó alcsernátoni egyházközség tanácsa pedig a felküldött folyamodásában kijelenti, „hogy az egyház minden az eladhatáshoz kötetendő feltételeknek és rendeleteknek magát aláveti és szorosán enged.“ Ezekből úgy hiszem önként foly, hogy a míg a hagyományi telek el nem adatott, más azt nem is kezelhette, mint a hagyományos egyház. Következik továbbá az is, hogy az egyháztanács fennebb idéztem kijelentése után az igazgató tanács határozatával az egyház kezelése joga, miután arról előzetesen is lemondottnak tekinthető volt, meg nem sértetetett. Kár a harangot ott venni félre, a hol veszély nincsen. Nó de akkor nem nyílt volna alkalom, Szász Domokos barátom és aloligának az egyházi javak jogi természete felett elfoglalt álláspontjára holmi gyanúsító megjegyzéseket tehetni, nem főképpen malitiose nekem tulajdonítani azon általam soha, sem szóval, sem írásban, sem nyomtatásban, nem vitatott tételt, mely szerint a helyhez speciális czélhoz kötött, akár egyházközségi, akár tanodai, alapítványok megtámadhatók vagy más czélra fordíthatók. Meggyőződésem szerint elfoglalt álláspontom az egyházi javak tekintetében, valamint azon pártté is a melyhez ss. ur által számíttatni szerencsém van, soha nem terjedt annira a menyire az ss ur pártjához tartozóké, a kik közül egyik az enyedi Szemlének ugyan azon száma főczikkében a „lelkész és lelkészi özvegyek gyámin-tézetéről“ elmélkedve, többek között azt mondja: a gyámin-tézeti „Központi“ alapba beolvasztanám idővel a traktusok többnyire jelentéktelen s *nem mindenütt jól kezelt* özvegy árvai segély alapjait is. Ne rettenjünk vissza ez eszmétől.“ Mert vagyunk a központonban fizetések kezelő által pontosab-

ban kezeltetvén, biztosabban lenne elhelyezhető és többet jövedelmezne.“

Oh nagyszerű következetesség az egyházi javak tulajdon joga kérdésében, ugy az ss. ur pártjában, mint pártja közlönyében (1)

Dr. Kolozsvári Sándor.

K Ü L F Ö L D.

Franciaország.

A kath. Franciaországban is mind nagyobb tért foglalnak a protestans eszmék. Legközelebről törvény javaslat nyújtatott be a nemzetgyűléshez, a vallásszabadság tárgyában, mely szerint minden oly egyesület, melynek czélja kizárólag Istentisztelet gyakorlása, engedélyeztetik, a nyilvánosság föltétele s azon kikötés mellett, hogy az illető egyesület alapítói, tiz nappal előre, jelensék be a politikai hatóság-nál, szándékukat.

Helvétia.

Galilei elítéltetéséről, egyik genfi lapban, a következő érdekes új részleteket olvassuk: „Galilei egyik leg-hirhedebb itélő bírása az osztrák születésű Inchofer volt, egy autokrata hitű, különcz férfi, tyussa azon embereknek, kik csalhatatlanul az ég akaratát vélik végrehajtani akkor, midőn saját képzelgéseiket exequálják. Kopernikus és Galilei ellen a legfőbb érve a volt, hogy a Jézus elébb poklokra, majd menyekbe szállott s szent Pál arra int, hogy „keresük az oda fel valókat.“ Már pedig a Galilei egében nincs sem főt, sem alant, s így a szent írást profonálja, tehát... a többit tudjuk.

Törökország.

Törökországban a zsidók gyakoribb üldözéseknek vannak kitéve a keresztények, mint a törökök által. Szerbiában meg van tiltva máshól lakniok, mint Belgrádban s valószínűleg onnan is kifognak tiltatni. Romániában folyton megújuló zaklatásoknak vannak kitéve s a lakosság mindegyre ráront házaikra s falvaikat gyujtogatja. Közelebről Londonban a zsidóság érdekében meetingek tartattak s Párisban az „Alliance israelite“ („Az izraelita szövetség“) című lap közli azon kérelmet, mely a tárgyban a külügyminiszterhez intéztetett.

Ázsia.

Az indiai missio igazgatóságának jelentése szerint az utobbi négy év alatt 40.000-nél többen tértek át a ker. hitre, ugy hogy az áttérték száma ez idő alatt 224,258-ról 266,391-re emelkedett s így közép számítással évenként 10,000 lélek tér át. Ugyancsak e jelentés szerint 960 térítő s lelkész működik jelenleg az Indiákon s ezeken kívül még 116 térítő is buzgolkodik, mint különböző női-társulatok küldöttjei.

Jerusalembe, az ásatások nyomán, nagy érdekű fölfedezésekre jöttek közelebről. Mandslay, angol mérnök, megtalálta romjait azon erődtéményeknek, melyek valószínűleg még a Dávid király korából valók, mert II. Sam. V. 6—9 szerint Jerusalem már akkor ilyenekkel volt körülveve. Nyomára jöttek azon csatornáknak is, melyekről Dávid II. Sam. V. 8 tesz említést. E fölfedezések alapján a régi Jerusalem területének nagyságát s kiterjedéseinek arányait meglehet állapítani. Találtak egy régi pecsétnyomót is, melyen 6-héber irmodorról, e szavak vannak bevésve: „Aggeus, Chabonias fia.“

Palestinában jelenleg 250 prot. gyülekezet van, melyeknek iskoláiba 7,600 tanuló jár.

Az evangélium már meglehetősen meghonosult Japánban, főleg Jokahama és Jeddó városokban s e munkában a misionáriusok mellett a benszülött megtértek is tevékeny részt vettek. Közelebb Miller nevű amerikai misionárius Ujedaba hivatott meg az ottani ker. gyülekezet megtekintésére, mely idegen missionariust még nem látott. A gyülekezet tagja 25-en vannak s megható ragaszkodással viseltetnek a keresztyénség iránt. Ötöt oly előhaladottnak talált már Miller, hogy azok egészen képesek a keresztség és uri vacsora kiszolgáltatására.

1870-ben alig volt még Japánban tiz megtért. Ma van itt tiz egyház több mint 800 taggal.

A Japán kormány a múlt évben rendezetileg megtiltotta az átköltözködést egyik tartományból a másikba valamint azt is, hogy a budhizmus bálványai és szent képei kiállítassanak.

Áfrika.

A madagaskari királynő, Ranóvalomasyaka ő felsége példáját az európai uralkodók is követhetnék. Közelebről körrendeletet bocsátott ki a szeszes italok élvezete ellen, mely a többek között így hangzik: „Isten nekem adta ez országot s az efeletti uralkodást s én veletek, alattvalóim, egyet értek abban, hogy a rum s pálinka veszedelmes italok. Vagyonotokat fölemészti s szerencsétlenné teszi feleségeiteket s gyermekeiteket; megbolondítja azokat, kik addig bölcssek valának s még bolondabbakká teszi azokat, kik azelőtt is esztelenek voltak. Azok, kik ez italokkal élnek, nem tisztelik az ország törvényeit s főleg bünt követnek el Istennel szemben.“

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvárt, 1877. febr. 21.

— Szász Gerő t. barátunk, lemondását ig. tanácsosi állomásáról a napokban beadta. Részünkről sajnálatunkat fejezzük ki e lépése fölött, mert benne a központi bizottság egyik buzgó és független tagját veszíti el. Pár évvel ezelőtt hozott közgyűlési végzés értelmében azonban az ig. tanácsnak nem áll jogába lemondást elfogadni s kétségenkívül

föl fogja a t. barátunkat arra hívni, hogy a közgyűlésig állomását tartsa meg.

— Kiket válasszunk egyház kerületi főgondnokokká? E nagyfontosságú kérdés, mint több felőlről értesítnek, élénk eszme cserék tárgyát képezi. És méltán is, mert az hogy az ürességben levő három főgondnoki állomásra a közbizalom kiket hiv el, egyház kerületünk beléletére nézve döntő befolyású lesz. Eddigelő a következő köztisztületben állú nevek vannak forgalomban: mlts. Zeyk Károly, báró Bánffy Dániel ő nagyméltósága, mlts. Tisza László, mlts. Lészai Ferencz, id. gr. Bethlen János, gr. Bánffy Béla. Közelebről tüzetesebben hozzá szolunk e kérdéshez.

— A kolozsvári egyház b.-farkas utczai díszes templomába egy új orgona állítását határozván, a gyűjtések e célra folyamatban vannak. Az eddigi eredményt közölni fogjuk. Ugyancsak ez egyházunk átiratot intézett a nemes városhoz, melyben följejtette, hogy népiskolái öntartásával túl van terhelve s ha további segílyt nem nyer, pár iskoláját megszünteti. Kincses. Kolozsvár városában azonban jelenleg oly lábon áll az administratio, minden királyi kintintetések s hivatalos ovatiok daczára, hogy az egyház ez átiratára, melyet még 1876. junius havában terjesztett be, eddigelő még választ sem nyert, az ügyet közelebről kénytelen lesz illető helyre fellebbezni.

— A debreczeni ev. prot. lapban olvassuk, hogy Csiki Lajos ref. lelkész jelölt február 1-én Edinburg egyik templomában a magyar prot. egyházzal nyilvános felolvasást tartott s felolvasását egy odavaló gazdag polgár saját költségén kinyomatta. Az ottani angol lapok ez ifju hazánkfiáról igen melegen emlékeznek meg.

A szerkesztő postája.

M. A. urnak, Zilah. A nyomdai vétségért szives elnézését kérem. A beküldött pótközlemény e számunkban már nem volt felvehető, de legyen ön nyugodt, mert közleménye — a lézag daczára is — bevégzett egészet képez s az olvasó aligha észre is vette a tévedést. Nagybecsü közreműködését a legnagyobb örömmel veszem s mentől gyakrabban kérem.

Az egyházmegyei vizsgáló bizottságok tagjait biztelettel kérem, sziveskedjenek a vizsgálatok folyamán szerzett közérdekű tapasztalataikról s általában a vidéki élet jelentékenyebb mozzanatairól tudósításokat küldeni, hogy egyházi életünknek mentől változatosabb és hivebb képét tükrözzék vissza hasábjaink.

Nagy Sándornak, Hidvég Az előfizetők oly tömegesen jelentkeztek a múlt héten, hogy több feles példányról nem rendelkezhetett a kiadó.

Annak a kalvinista papnak, nem tudjuk hól? A „Magyar Polgár“ legutolbi számában ön fölhívja a „Protestáns Közlöny“ szerkesztőségét, hogy Bogdán L. ellen a nevezett lapban közzölt cikkét vegye át. Anonym személyeskedéseket tisztességes lap után-közölni nem szokott, ha azonban az író saját neve alatt cikkét beküldi hozzánk, tért nyitunk.